

НАУКОВА СПІЛЬНОТА

www.spilnota.net.ua

СІМДЕСЯТІ ЕКОНОМІКО- ПРАВОВІ ДИСКУСІЇ

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

ISSN 2522-963X

Google Scholar

**Матеріали міжнародної науково-
практичної інтернет-конференції**

28-29 листопада 2022 р.

**Україна, Тернопіль - Польща, Переворськ
2022**

УДК 001 (063)

Сімдесяті економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції, (м. Львів, Україна – м. Переворськ, Польща, 28-29 листопада 2022 р.) / [редкол.: О. Патряк та ін.] ; ГО “Наукова спільнота”; WSSG w Przeworsku. – Львів : ФО-П Шпак В.Б. – 137 с. – ISSN 2522-963X.

В збірнику опубліковані доповіді авторів з соціальних та гуманітарних наук, які оприлюднені на сайті www.spilnota.net.ua.

Оргкомітет:

Патряк Олександра Тарасівна, кандидат економічних наук, Західноукраїнський національний університет;

Шевченко Анастасія Юріївна, кандидат економічних наук, ТОВ «Школа для майбутнього»;

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Назарчук Оксана Михайлівна, доктор філософії (Ph.D.), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

Яценко Василь Миколайович, кандидат педагогічних наук;

Рудакевич Оксана Мирославівна, кандидат філософських наук, Західноукраїнський національний університет;

Русенко Святослав Ярославович, аспірант, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:
79016, м. Львів, а/с 1621
E-mail: spilnota.net.ua@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов’язковим.

ISSN 2522-963X

© ГО “Наукова спільнота” 2022
© Автори статей 2022

*Yana Ruslanivna Petrenko,
bachelor's degree, State University of
Trade and Economics, Kyiv, Ukraine*

**THE ROLE OF STARTUPS IN THE FORMATION OF GLOBAL
BUSINESS ECOSYSTEMS**

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4144/>

Over the past two decades, the information technology industry has become the driving force behind the competitiveness of the world economy. The development of information technologies has changed the ways and methods of management, which has led to rethinking approaches to management, acquiring knowledge, introducing innovations, creating new business models of enterprises, etc. With the development of information technologies, startup companies are intensively developing, which are flexible to the needs of the market and offer specific solutions for their target audience.

The establishment of a start-up company is usually implicitly associated to establish itself as an innovative, internationally successful company that seeks to go IPO after a phase of rapid growth (< 10 years). An important milestone is unicorn status, which is associated with a company having a valuation of at least US\$1 billion (or Decacorn: US\$10 billion) before an IPO or exit. A prerequisite for achieving such an ambitious goal is the development of a product or service that has great potential for international sales. Such products are usually located in consumer markets, as it is easier to achieve a correspondingly large sales potential here. Another prerequisite is access to larger-scale growth finance in the form of venture capital to achieve rapid market penetration and internationalization. In particular, in the case of IT-based offerings, this is often the only way to protect unpatentable ideas (first-mover advantage).

In most developed countries, the development of startups is institutionally supported by simplifying the legal framework governing their creation and activity, creating a favorable investment environment, and building direct interaction with the educational community and other entities of the entrepreneurial start-up ecosystem. Open innovation is a type of business management strategy for innovation that promotes collaboration with individuals and groups outside the corporation. This is a strategy that allows

businesses to further expand their boundaries by collaborating with external specialists and firms.

The startup ecosystem can only thrive when its players work hand in hand. While both the public and private sectors can make a significant impact, there are certain steps that only the public or private sectors can take to improve the startup ecosystem and make it a better place for entrepreneurs and startup founders.

The Startup Ranking service, based on an analysis of the number of startups in 137 countries of the world, developed a rating in which Ukraine took 42nd place in 2018 (215 startups), ahead of Lithuania and Estonia. The first place in the ranking is taken by the USA with 45,004 startups, second place in India with 5,203 startups, and third place in Great Britain with 4,702 startups. (<https://www.startupranking.com>). To evaluate the startups themselves, the service uses the SR Score indicator. You've probably heard of Grammarly, which attracted a record-high investment last year and became one of the most successful worldwide startups. Other well-known companies include MacPaw, Attendify, People.ai, Ajax Systems, Petcube, Reply.io, etc.

Investment into the startup sector went up 10 times during the past 5 years – from \$39 million in 2014 to \$509 million in 2019. More than 146,000 patents and utility models have been registered in Ukraine since 2007.

Moreover, The Cabinet of Ministers of Ukraine officially launched Ukrainian National Startup Fund – a public initiative to support innovation projects, informed the fund's representatives at a dedicated press conference. It comprises €390M of national startup funds, and applicants can get up to \$75k.

In general, more than \$571 million were invested in Ukrainian startups, which is \$27 million more than a year earlier. Another record in 2020 was funding in the early stages-more than \$161 million were raised in the seed and A-rounds, which exceeds more than three times the figures in 2019. At the same time, the number of transactions increased sixfold. The main funds invested in Ukrainian young projects were AVentures Capital, Genesis Investments, ICU, Dragon Capital, and Horizon Capital.

AVentures Capital's 2020 report mentions that three companies become "unicorns"-companies with a capitalization of more than \$1 billion. These are Gitlab, the blockchain project Bitfury, and Grammarly.

One of the most accurate statistical reports on the Ukrainian technological ecosystem state is the 360 Tech Ecosystem Overview, a project of the Ministry of Digital Transformation. According to these data, there are 1,700 product and 533 service companies in Ukraine, 1,233 of which are located in Kyiv.

Before the war, the government and international organizations drew attention to the potential of Ukraine's startup economy, and although resources were relatively scarce, some initiatives were taken to support growth. In 2019,

the Ukrainian Startup Fund was created and the Strategic Vision for 2025 was developed. The strategy focused on supporting early-stage startups through funding and facilitating access to support services, as well as strengthening globally competitive incubation and acceleration programs. More than 200 startups became the beneficiaries of this fund.

Due to the consequences of the war, Ukraine fell sharply by 16 positions, but managed to remain in the world top 50, occupying 50th place. It ranks 30th in Europe, dropping 9 positions in the regional ranking. The creation of a competitive startup ecosystem is connected with many political and economic aspects. The formation of an appropriate environment for the development of startups should be part of an integrated long-term strategy of economic development and be based on the strengths and prospects of the Ukrainian economy, scientific environment, and fiscal and educational systems.

Ukraine ranks fourth in the world in terms of the number of certified programmers. At the beginning of 2019, about 184,000 people worked in 4,000 IT companies in Ukraine in the IT sector. The IT sphere grows by an average of 20% per year, for comparison in Europe this indicator is equal to 6%.

According to the IT Market Catalog of Ukraine, more than 100 Fortune 500 companies use the services of Ukrainian developers. According to the same source, Ukraine ranks 24th in the ranking of the most attractive countries for software development.

The country has managed to maintain a strong scientific base, there are many qualified programmers, however, when it comes to launching and developing startups, founders face a number of problems. Thus, Ukrainian startups are forced to focus on the west and look for financing abroad, since it is still not easy to attract financing for a project in the country. Moreover, many Ukrainian programmers find work abroad and try to launch and develop their project there, while some decide to do it in their own country.

Financing is a very important issue for the survival and development of small and medium-sized enterprises. Considering the growing need for expanding and diversifying forms of financing modern engineering in the form of business, especially at the initial stage, it is necessary to pay more attention to the study of business angel investments. For the success of a startup, especially in such science-intensive fields as engineering, it is necessary, at a minimum, to have an original idea with a development perspective, the owner of this brilliant idea, and investors, who can act as business angels. Taking into account that the activities of business angels are not sufficiently disclosed in the scientific literature, this topic is of interest for study and research.

The most important role in the formation of the startup ecosystem belongs to the state. First of all, a regulatory and legal framework must be

formed, on the basis on which the ecosystem will function. Innovative and innovative investment activities in Ukraine are generally regulated by a number of laws, in particular: "On innovative activities", "On scientific and scientific and technical activities", "On scientific and scientific and technical expertise", "On investment activity", "On joint investment institutions", etc., the provisions of which are contradictory and fragmentary in themselves. There are no laws regulating startup activity in Ukrainian legislation at all. There is no legally established definition of startup companies, and the legal basis for their functioning remains unsettled.

In particular, in 2017, a law was adopted on canceling the registration of foreign investments and simplifying the employment of foreign highly qualified specialists. The government's plans to create an Innovation Council, which will promote startups and transfer, have announced

innovations in the national economy. In many countries of the world, the state not only forms the legal and legal basis for the functioning of startups, but also acts as an investor, and participates in the creation of innovation centers, and technology parks, that is, it effectively contributes to the development of the startup ecosystem. In Ukraine, the role of the state as an ecosystem entity remains limited. Potential investors of startups can be private and public capital, business angels, venture capital, investment companies and funds, crowdfunding platforms, etc. The characteristic of the domestic investment market of startups is the significant participation of international capital – it accounts for about half of investment deals and the lion's share of the total volume of investments.

Investors invest mainly in startups at the seed stage when relatively small investments are required for the development of startups. Agreements to invest in startups at the growth and maturity stages remain isolated, although the amount of investment is significantly higher than seed stage investments. Investments are made exclusively by private investors. The successes of domestic startups testify to their high commercial potential, competitiveness at the global level, and therefore, the growing attractiveness for business. The state does not participate in its investment.

Several aspects emerge as recommendations for action for Ukraine. Above all, a vision as a founding country is necessary to focus on support measures. The initial phase should be supported by specialized start-up centers for each industry, with coaching for start-ups in the form of MOOCs and staged funding linked to individual business model hypotheses. At the initial stage, a joint development with well-known companies should be promoted as tandem financing measures. At the stage of growth, it is necessary not only to expand state venture capital but also to improve the general conditions for foreign venture capitalists. Some of these measures are already included in

the coalition agreement. However, measures need to be fully implemented to harness the growth potential of innovative startups.

Consequently, startups have become one of the key drivers of the country's growth, as the number of startups has grown significantly in recent years while contributing to regional development by encouraging innovation, accelerating institutional and structural change, improving productivity, and introducing new products and services to the market.

Conclusions from this study and prospects for further research in this direction. The peculiarities of the formation of the Ukrainian ecosystem of startups are determined by the action of multidirectional factors. On the one hand, the development of the domestic ecosystem is restrained by the lack of state support, limited financial resources, so far little experience in creating world-class start-up companies, and unfavorable conditions for doing business in Ukraine. It is necessary to improve the current legislation and harmonize its provisions. Adaptation of the world's leading experience and development of international cooperation in the field of innovative entrepreneurship should become parallel directions. Borrowing the experience of countries that have high competence in matters of innovative development will help both at the stage of forming the appropriate regulatory and legislative environment for startups and in the subsequent stages of their operation.

On the other hand, the high intellectual potential of the Ukrainian information technology sector and the international experience accumulated in it, the increase in the total number of Ukrainian startups and their economic value, the positive dynamics of the participation of international and Ukrainian private business in the financing of startups, and the creation of new generation infrastructure organizations contribute to the effectiveness of the formation of the startup ecosystem. , promotion of startups to society, etc. The trends of recent years give grounds for optimistic forecasts of the development of the domestic ecosystem of startups.

Today, fostering and encouraging start-up entrepreneurship is even more important given the impact of the recent economic crisis. In general, it was emphasized that startups contribute to higher employment levels, as new jobs are created. Moreover, the analysis highlighted the disproportionate contribution of startups to employment compared to established companies. [9;10]

Research conducted on the ecosystem of start-up projects and the structural factors that make up the landscape of start-up entrepreneurship has shown that it is based primarily on innovative ideas and effective cooperation between founding members and the most important institutional bodies.

References:

1. Eufordigital (2020), "Innovation ecosystems for start-ups: the key ingredients of success", at: <https://eufordigital.eu/ru/innovation-ecosystems-for-start-ups-highlighting-the-key-ingredients-for-success/> (accessed April 10, 2021)
2. Gaskell A. (2019), "Where is the best place for startup development in Europe?", at: www.forbes.com/sites/adigaskell/2019/04/05/where-is-the-best-place-to-create-a-startup-in-europe/?sh=82bdca95c525 (accessed 5 April 2021)
6. Yorday E. (2020), "The best countries in Europe for startups 2020", at: www.nimblefins.co.uk/business-insurance/best-countries-europe-startups-2020#nogo
3. "Legal aspects of legislative regulation of startup companies in Ukraine", at: www.businesslaw.org.ua/pravovi-aspekty-startup/ (accessed April 4, 2021)
4. I. V. Lytvyn, A. V. Melnyk (2018), "Formation of innovative start-up ecosystems on the example of higher educational institutions in Germany", "Young Scientist" No. 4 (56), art. 799-805
5. Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine (2020), Information on doing business in Great Britain, Department of Interaction with Exporters and Export Promotion, Ukraine.
6. Okashin R. (2018), "How Sweden became a "unicorn factory" in 10 years", at: <https://hightech.plus/2018/09/11/kak-shveciya-za-10-let-stala-fabrikoi-edinorogov> (accessed April 11, 2021)
7. SGE (2019), "The venture market in Switzerland in five questions and answers", available at: www.sge.com/ru/article/poslednie-novosti/20193-venture-explained (accessed 2 April 2021)
8. Startup Jedi (2019), "Startup Ecosystem of Estonia", at: <https://startupjedi.vc/ru/content/startapekosistema-estonii> (accessed 07 April 2021)
9. Sytnyk N.I. (2017), "Current state and prospects for the development of the startup ecosystem in Ukraine", Scientific Bulletin of Kherson State University, Issue 27. Part 2, at: www.ej.kherson.ua/journal/economic_27/2/30.pdf
2. Machusky V. (2017),
10. Sytnyk N.I. (2017), "Startup ecosystem as a component of innovation policy", at: <https://cyberleninka.ru/article/n/ekosistema-startapiv-yak-skladova-innovatsiynoyi-ekosistemi/viewer>

*Yurii Kretov,
student, Economics Faculty
of the Department of Marketing,
Management and Entrepreneurship,
V. N. Karazin Kharkiv National
University*

*Halyna Mozghova,
PhD (Economics), Associate
Professor, Associate Professor
of the Department of Marketing,
Management and Entrepreneurship,
V. N. Karazin Kharkiv National
University*

DATA-DRIVEN MARKETING AS A KEY FACTOR OF MODERN BUSINESS

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4112/>

Today, each of us can notice the rate at which the amount of information we deal with in our daily life is growing. That is why the ability to process, filter, and analyze data is necessary for achievement of the goals, starting with writing a scientific article and ending with the creation of a neural network in a commercial project.

Business continues to actively change, becoming more digitized. This also applies to the work of marketers who have to apply the Data-Driven method in their work.

Data-Driven approach in marketing is a set of activities consisting of collection, analysis and application of customer data in order to improve the efficiency of advertising campaigns and establish communication with users. It allows you to observe the behavior of the target audience, understand their needs and influence further decisions.

Figure 1 illustrates the main stages of implementation of the Data-Driven approach, as a result of which decisions are made at enterprises.

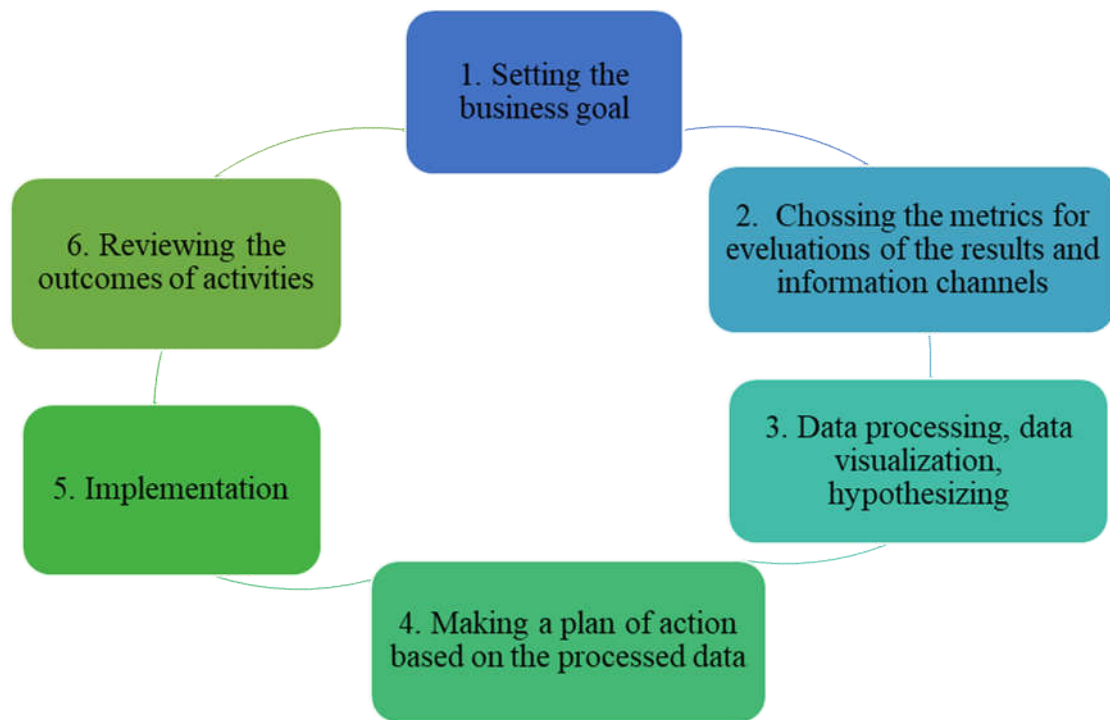

Fig. 1. Stages of implementation of the Data-Driven approach at the enterprise

Among the main data channels necessary for marketers, it is worth highlighting:

- CRM-systems (Bitrix24, Jira);
- web-analytics services (Google Analytics, Google Tag Manager, Yandex Metrics);
- end-to-end analytics systems (Calltouch, ROStat, UTMStat);
- data visualization services (Plotly, DataHero, Tableau, Power BI).

Data collection and analysis is perhaps the most important link in the process of Data-Driven approach. However, it is worth paying attention to the choice of user information, depending on the specifics of business, product and customers.

Among the main data for analysis, it is worth highlighting:

- basic personal data (name, age, place of residence);
- customer behavior on websites or in business applications, customer insights;
- service features;
- level of satisfaction with products, reviews and other types of user feedback.

Table 1 shows the main metrics for data analysis in the concept of this approach.

Table 1**Basic metrics for data analysis in the Data-Driven approach in marketing**

Metrics	Definition, functions
CPA (cost per action)	The cost of attracting a new user within a specific advertising campaign.
CPC (cost per click)	Cost per click on any advertising platform.
Conversion Rate	The level of customers who went through the entire sales funnel and made a purchase as a result.
Shopping Cart Abandonment	The number of buyers who did not have time to go through the entire sales funnel and did not make a final purchase.
Lifetime Value	The value of the client during the entire stage of cooperation with him.
Monthly Recurring Revenue	Income for a certain period of time.

There are some examples of effective solutions of leading companies based on Data-Driven approach:

1. Netflix – analytics of search queries and user feedback on series and movies of various genres. Such well-known series as "House of Cards" and "Arrested Development" were born based on the identification of customer preferences and their most interesting product topics

2. Google – processing employee feedback during the pandemic to create an optimal working environment. Analysts from Google analyzed the responses of the company's staff to find out how to optimize the work of departments during remote work. Most of the reforms concerned management and team building.

3. DBS Bank – an individual approach to the client based on his activity. Not only does this Singaporean bank have many of the day-to-day features we're used to, it also offers stocks and other investment products based on a user's portfolio and already independently trains its own staff in analytics and Big Data technologies.

CONCLUSIONS

Based on the research conducted, it can be argued that data is a weapon in the hands of marketers, thanks to which it is possible to improve the product, conduct more effective advertising campaigns and introduce innovations into the work of the enterprise.

Thanks to the use of a Data-Driven approach, businesses can avoid unnecessary costs, segment the audience more accurately, and successfully expand the range of products and services based on customer preferences.

References:

1. Lennon, R. (2017), "What is Data-Driven Marketing", available at: <https://www.makethunder.com/data-driven-marketing-definition-examples/>
2. Carroll, E. (2021), "9 examples of Data-Driven Marketing strategies", available at: <https://www.driveresearch.com/market-research-company-blog/examples-of-data-driven-marketing-strategies/>
3. Ravindra S. "10 best tools to power your Data-Driven Marketing", available at: <https://www.intellspot.com/data-driven-marketing-tools/>
4. HVMA Social Media. (2020), "There mega-corporations are Data-Driven", available at: <https://hvmasocialmedia.com/data-driven-corporations/>
5. 6 inspiring examples of Data-Driven companies. URL: <https://unscrambl.com/blog/data-driven-companies-exam>
6. 4 applications of Big Data in marketing. URL: <https://www.analyticssteps.com/blogs/4-applications-big-data-marketing>

*Бистров Михайло Володимирович,
аспірант, Прикарпатський
національний університет
імені Василя Стефаника*

*Бистрова Ірина Яківна,
студентка, Івано-Франківський
фаховий коледж технологій
та бізнесу*

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ ГНУЧКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4135/>

У кризові часи виживають компанії, які вміють швидко перебудовувати свою бізнес-модель. Гнучкість бізнес-моделі може стати основою для набуття конкурентних переваг, що дасть змогу використовувати нові можливості та забезпечить її стійкий розвиток. Після кризи неминуче починається зростання і конкуренція зростає з новою силою, компанії опиняються у новій реальності, у якій діятимуть інші ринкові сили і знадобляться додаткові компетенції задля досягнення успіху.

Стратегічна гнучкість дозволяє компаніям швидше адаптуватися до змін зовнішнього середовища та підтримувати всередині бізнесу необхідну динаміку для вироблення та реалізації нових рішень.

Тобто вона дає змогу стратегічно гнучкому підприємству формувати, комунікувати і реалізувати бачення змінюваного ринку. Стратегія дозволяє підприємству зробити усвідомлений вибір для виграшу в конкурентній боротьбі. В процесі еволюції стратегії, вона фокусувалася на: стратегічному плануванні – SWOT, 1-5-річний план; стратегічній відповідності – діагностика і вирівнювання систем; стратегічних можливостях – ключова компетенція, організаційна культура, потенціал та інтеграція; стратегічна гнучкість – трансформація, руйнування, переосмислення, передбачення і відкриття.

Стратегічна гнучкість може бути змодельована за допомогою поширених нині методологій Agile та Lean Start Up. При цьому враховуються такі ключові положення Agile: люди та їх взаємодія є важливішими за процеси та інструменти бізнесу, працюючий продукт має перевагу над вичерпною документацією, процес співробітництва з клієнтом є превалює над узгодженням умов договору з ним, готовність до змін є значно більшим позитивом, а ніж слідування початковому плану. Lean Start Up передбачає трансформації традиційного підприємства: детальне планування у експериментування, інтуїція управлінців у зворотний зв'язок із клієнтами, продукт у готовому вигляді може мати кілька ітерацій в процесі розробки. Окрім того, стратегічна гнучкість є складовою частиною гнучкості бізнесу і разом з управлінням людьми та єдиною бізнес-командою формують область бізнес-лідерства.

Стратегічно гнучке підприємство має на меті постійне зростання. Можна виокремити три традиційні шляхи зростання: через глибоке розуміння клієнтів, через продукти або через географічне положення [2, с. 60]. Дуже часто підприємство зростає за всіма трьома напрямками. Організаційно процес зростання відбувається за рахунок будівництва, купівлі та позики активів.

Через будівництво зазвичай створюється ядро (платформа) бізнесу як базове джерело його ідентичності та конкурентних переваг. На основі платформи відбувається розвиток сильних сторін і суміжних компетенцій підприємства. Ядро повинно максимально відповідати потребам сьогодення і володіти потенціалом розвитку бізнесу. Прагнучи використовувати впроваджені і перевірені на життєздатність ринком продукти і технології та швидко інтегрувати у свій бізнес, підприємство купує їх як частину іншої фірми або окремого проекту. Купівля активів дозволяє прискорити розвиток бізнесу підприємства, а швидкість має значення [2, с. 63]. Коли ж у підприємства виникає необхідність розвинути в стислі терміни непрофільні для нього види діяльності, у такому випадку технологію або потрібний бізнес можна взяти у користування. Для цього створюються стратегічні альянси або спільні підприємства. Завдяки такому економічному партнерству

підприємство доповнює і розвиває свій потенціал за рахунок залучення ресурсів із зовнішнього середовища функціонування.

На основі аналізу практики ефективного господарювання провідних компаній, американські дослідники Дейв Ульріх і Артур Єнг сформулювали вісім принципів забезпечення стратегічної гнучкості підприємства [2, с. 68-69]:

1. Наявність чітких і послідовних пріоритетів керівництва стратегічним вибором.
2. Передбачення і створення нових ринкових просторів в результаті змін у зовнішньому середовищі функціонування.
3. Ясність щодо того, яким шляхом (клієнти, регіони або продукти) розвивати бізнес у найближчому майбутньому.
4. Прогнозування змінюваних або незадоволених потреб клієнтів і перетворення цих прогалин у нові підприємства.
5. Ефективне використання тріади вибору «будувати, купувати, позичати» для руху на шляху до зростання.
6. Пошук гнучких працівників і надихання співробітників усіх рівнів на стратегічну гнучкість.
7. Заохочення і винагорода людей більшою мірою за зростання, аніж просто за досягнення цілей.
8. Наявність правильної атмосфери для стратегічного переосмислення.

Отже, подавши ці принципи у табличній формі, отримаємо дієвий управлінський інструмент для оцінювання стратегічної гнучкості підприємства. Результати такого оцінювання можуть стати основою для розуміння напрямків господарських рішень щодо розвитку потенціалу підприємства.

Література:

1. Grundy, Tony. (2003). Smart Things to Know About (Stay Smart!). Collana: John Wiley and Sons Ltd. 312 p.
2. Ulrich, Dave and Yeung, Arthur. (2019). Reinventing the organization. How Companies Can Deliver Radically Greater Value in Fast-Changing Markets. Harvard Business Review Press; Illustrated edition (24 Sept. 2019). 336 p.
3. Raynor, Michael E. (2007). The Strategy Paradox: Why Committing to Success Leads to Failure (And What to do About It). Crown Business. 320 p.

*Курганська Елеонора Іванівна,
кандидат економічних наук,
доцент, Одеський національний
економічний університет,
м. Одеса, Україна*

СПЕЦИФІКА КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4147/>

В тезах розглянуто особливості казначейського обслуговування місцевих бюджетів, вплив децентралізації та зміни щодо обслуговування в системі казначейства в умовах воєнного стану

Виділено ряд важливих проблем щодо казначейського обслуговування бюджетів за видатками в системі казначейства та виявлено наявні й приховані недоліки системи.

Ключові слова: Державна казначейська служба, казначейська система, місцеві бюджети, державний бюджет, асигнування, видатки загального фонду, видатки спеціального фонду, фінансові ресурси, система казначейства.

Завдяки унікальності системи казначейства забезпечується чіткий перерозподіл фінансових ресурсів, що особливо важливо в умовах воєнного стану. Сучасні умови та тенденції розвитку вимагають системного оновлення та вдосконалення системи казначейського обслуговування місцевих бюджетів. Тергромади прирівнено та наділено тими ж правами, що й міста обласного значення, та мають наступні преференції:

- прямі міжбюджетні відносини з ДБ для отримання освітніх субвенцій;
- отримання до бюджету ПДФО-60%;
- отримання базової дотації.

Згідно бюджетного законодавства всі органи казначейської служби обслуговують бюджети тергромад (ТГ), а також їх розпорядників коштів. пріоритетний вектор в аспекті реформ та організації казначейського обслуговування місцевих бюджетів-закріплення в юридичному полі зобов'язань рад громад щодо використання системи дистанційного обслуговування, програмно-технологічного комплекс (ПТК), “Клієнт Казначейства – Казначейство” відповідно до розпорядження КМУ від 15 листопада 2017р№ 816-р “Деякі питання дистанційного обслуговування розпорядників (одержувачів) бюджетних коштів” [64].

З початку 2021 р органи ГУ ДКСУ в Одеській області провели колосальну роботу щодо реєстрації та взяття на казначейське обслуговування оновлених тергромад, фінорганів, на відео-конференціях було надано роз'яснення щодо порядків казначейського обслуговування та практичного застосування бюджетного законодавства.

Наразі, серед переваг в процесі запровадження казначейського обслуговування місцевих бюджетів та використання системи дистанційного обслуговування є:

- оперативність процесу обробки інформації;
- скорочення потоку вхідних та вихідних паперових документів;
- спрощення процесу обслуговування розпорядників бюджетних коштів;
- доступ розпорядниками(одержувачами) бюджетних коштів щодо функцій обміну плановими бюджетними документами (розписи, планові показники, асигнування розподіли, кошториси тощо) ;
- підготовка й візування меморіальних вимог, документів;
- підвантаження бюджетних/фінансових зобов'язань ;
- надання послуг казначейською службою щодо генерації ключів електронного цифрового підпису на безоплатній основі;
- можливість в режимі реального часу відстеження руху коштів в розрізі рахунків,
- проходження платежів,
- отримання виписок з рахунків тощо ;
- безкоштовна підтримка клієнтів в аспекті використання СДО тощо.

Введення новітніх інформаційних технологій в процедури казначейського обслуговування бюджетів дозволив запровадити систему дистанційного обслуговування клієнтів казначейства, метою якого є оптимізація та спрощення взаємодії розпорядників та одержувачів бюджетних коштів із органами ДКСУ.

Крім того, це дозволяє організувати електронний формат обслуговування клієнтів, який володіє високим ступенем захисту.

Впровадження системи дистанційного обслуговування за допомогою ПТК “Клієнт Казначейства-Казначейство” із використанням цифрового підпису забезпечує:

- обмін інформацією щодо бюджетних/бюджетних фінансових зобов'язань;
- обмін інформацією щодо розподілу відкритих асигнувань;
- створення та оплату платіжних доручень;
- передачу та отримання документів, що містять планові показники (витяги з бюджетного розпису, розподіли показників кошторисів та планів асигнувань, розподіли міжбюджетних трансфертів в розрізі кодів і бюджетів, а також реєстри змін до вказаних документів);

- вільне користування клієнтами казначейства інформацією щодо руху коштів на їхніх рахунках;
- використання сучасних методів шифрування при застосуванні електронного цифрового підпису;
- контроль з боку головних розпорядників коштів місцевих бюджетів за залишками коштів на рахунках підвідомчих установ та зареєстрованими бюджетними фінансовими зобов'язаннями.
- організацію процесу обслуговування клієнтів ДКСУ;
- зменшення видатків на обслуговування бюджетів;
- прискорення передачі інформації для оперативності процесу;
- підвищення надійності інформаційної системи ДКСУ, що особливо важливо в умовах зовнішньої агресії в Україні;
- необхідність радам громад в режимі он-лайн моніторити стан своїх рахунків;
- досягнення економічного ефекту для держави в результаті зменшення витрат на матеріали для друку і передачі документів, на оплату праці працівників ДКСУ, а також економії часу.

До недоліків впровадженої СДО новоутворених рад громад можна віднести невисоку якість зв'язку і технічні збої системи. Специфіка казначейського обслуговування розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, які розташовані у населених пунктах, на територіях яких органи державної влади не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження, відповідна проблема врегульовується рішенням Уряду від 01.04.2022 №265-р(ДСК): згідно якої здійснення платіжних доручень проводяться на підставі даних органів ДКС, які погоджено військовими адміністраціями, що мають оперативну інформацію щодо відповідних територій. Діяльність ДКСУ щодо забезпечення високої фінансової стійкості бюджетів показала високу якість обслуговування і виконання органами казначейської служби функцій контролю за дотриманням бюджетної дисципліни, бюджетного законодавства учасниками бюджетного процесу, навіть в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Електронний ресурс: режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/> – офіційний веб – портал Міністерства фінансів України.
2. Кублікова Т. Б., Курганська Е. І. Система казначейства: управління фінансовими ресурсами// Монографія. – Одеса: ОНЕУ. – 2015. – С.324
3. Lushpiienko Y., Sandiuk H.and other. Special procedures for electronic public procurement. – Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues. Volume 22, Special Issue 2S, 2019y. – p.1-6

*Кутідзе Людмила Сергіївна,
кандидат економічних наук,
доцент, Національний університет
«Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя*

*Матохнюк Діана Дмитрівна,
студентка магістратури,
Національний університет
«Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя*

РЕГІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4123/>

Збільшення обсягів експорту та зміцнення експортного потенціалу країни є одним з важливих напрямів економічної політики держави. Складовою частиною системи зовнішньоекономічного потенціалу національної економіки та одним з найбільш дієвих важелів підвищення її ефективності та рівня економічної безпеки є експортний потенціал її регіонів. Зважаючи на тенденції звуження попиту на внутрішньому ринку, для підтримання та розвитку економіки країни та її регіонів необхідна активізація експортної діяльності українських підприємств.

Важливу роль у соціально-економічному розвитку регіонів відіграє малий і середній бізнес, забезпечуючи зайнятість і податкові надходження до бюджету. Розвиток малого бізнесу пом'якшує наслідки безробіття. Однак, останнім часом спостерігалися тенденції зниження частки мікробізнесу, малого та середнього бізнесу в експорті країни. Так, якщо у 2015 році вона складала 29%, то у 2019 році – 24%. Зниження відбулося через зменшення кількості експортерів-ФОП, мікропідприємств та малих підприємств, падіння обсягів поставки ними товарів за кордон. У 2015 році вони забезпечили надходження 13% експортної виручки, у 2019 році – 9% [3].

З урахуванням реалій воєнного часу та необхідності відбудови інфраструктури в поствоєнному періоді, на регіональному рівні нагальною

стає потреба у розробці механізмів стимулювання участі малого і середнього бізнесу в експортних операціях.

В працях багатьох науковців розглянуто різноманітні механізми створення сприятливих умов ведення бізнесу та розвитку підприємництва. Наголошується на необхідності переймати досвід розвитку малого та середнього бізнесу країн Європи і застосовувати засоби підтримки його розвитку. Серед головних напрямків підтримки: навчання підприємству; полегшення доступу до нових ринків; полегшення доступу до фінансів; забезпечення підтримки конкурентоспроможності та інновацій малого та середнього бізнесу; надання консультативної допомоги та інформації для малих і середніх підприємств [1; 2].

Підтримка саме експортної діяльності малих підприємств має свою специфіку, тому що робота на міжнародному ринку характеризується вищим, у порівнянні з внутрішнім ринком, рівнем ризику через відмінності в культурних, економічних, політичних, правових, технологічних аспектах.

До інструментів державної політики підтримки малого та середнього експортного підприємництва відносять: лібералізацію ліцензійної політики; регулювання курсу обміну валюти; контролювання цін на ресурси, необхідні для експортного виробництва; регулювання тарифної політики природних монополій; спрощення доступу та адміністративних процедур; протекційні тарифи та квоти; програми стимулювання експорту.

На регіональному рівні, підтримка експортерів може включати такі інструменти як кредитування та страхування невеликих фірм, надання маркетингової інформації щодо окремих зовнішніх ринків, сприяння участі в міжнародних виставках та ярмарках, професійні консультації, пошук потенційних партнерів, проведення навчальних семінарів, здійснення тренувальних програм тощо. Залежно від соціально-економічного становища регіону влада може обирати, які інструменти будуть більш доцільні.

Особливу увагу необхідно приділяти організації експорту. Доцільно створювати спеціалізовані посередницькі експортні структури в різних галузях економіки для співпраці з суб'єктами малого і середнього бізнесу та організовувати їх вихід на міжнародний ринок. Створення таких структур можливо у формі асоціацій галузевого типу, членами яких є самі виробники, або створення експортних організацій у вигляді

комерційної фірми, яка може надавати різні експортні послуги суб'єктам малого та середнього бізнесу [2].

В умовах швидкого розвитку інформаційних технологій та розвитку он-лайн торгівлі, важливою буде допомога малому бізнесу у створенні сайтів з пропозиціями своїх товарів та послуг, а також створення та підтримка маркетплейсу, де мали б можливість пропонувати свою продукцію регіональні виробники.

Малий і середній бізнес відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку регіону. Але самостійний вихід на зовнішні ринки для малих підприємств може бути проблематичним через високі трансакційні витрати. Тому механізми підтримки будуть ефективними, якщо дозволять підприємствам знизити витрати на пошук інформації та просування своїх товарів до споживачів. Створення об'єднань підприємств, що представляють колективні інтереси бізнесу дозволить ефективніше взаємодіяти з владою для вирішення професійних питань.

Література:

1. Буркинський Б. В. Роль малого бізнесу в реформуванні економіки регіону. Економічні інновації. 2015. Випуск № 59. С. 6-15.
2. Пильнова В. П., Капелюшна Т. В., Пісковець О. В. Організація експорту товарів суб'єктами малого та середнього бізнесу. *Агросвіт*. 2020. № 24. С. 29-36. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.24.29
3. Ситник Н. С. Козак С. І. Роль малого та середнього бізнесу на сучасному етапі розвитку економіки України. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Випуск 26-1. с.83-87
4. Чижиков Г. Сировинного експорту – більше, нових технологій і малого бізнесу – менше. Що Україні треба міняти? *Економічна правда*: веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/07/21/663163/> (дата звернення: 23.11.2022).

*Марусич Ярина Іванівна,
студентка, Дніпровський
національний університет
ім. Олеся Гончара*

*Науковий керівник:
Макаренко Юлія Петрівна,
доктор економічних наук,
професор, Дніпровський
національний університет
ім. Олеся Гончара*

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ ТОВ “НОВА ПОШТА”

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4133/>

У сучасних умовах соціальна відповідальність бізнесу є важливим компонентом захисту суспільства, адже передбачає етичну поведінку, сприяння економічному розвитку, підвищення якості життя населення й реагування на його проблеми. Ідея полягає в тому, що, окрім досягнення максимального прибутку, підприємство має визначати для себе й соціально-культурні цілі; при прийнятті рішень враховувати ризики для працівників, споживачів та суспільства в цілому.

Загальновизнано, що соціальна відповідальність як підхід до справ бізнесу має наступний набір характеристик: це добровільний вибір компанії, в умовах зростання конкуренції й зниження довіри до бізнесу; вона включає всіх членів місцевого суспільства; це не засіб вирішення проблем суспільства за рахунок бізнесу, а засіб участі в розвитку того середовища, де працює бізнес [1].

На мою думку, яскравим прикладом соціально-відповідальної компанії в Україні є ТОВ “Нова Пошта”. Розглянемо кожну категорію, яка характеризує соціальну відповідальність підприємства, окремо:

Навколишнє середовище. Компанія на постійній основі оптимізує маршрути транспортних засобів з метою зменшення обсягів викидів парникових газів; пропонує підписання договорів онлайн; збирає, сортує та переробляє пакувальні матеріали.

Енергія. В період війни, після повномасштабного вторгнення ТОВ “Нова Пошта” ресурси використовує максимально ефективно, дієво відповідає на вимоги, щодо економії електроенергії й заохочує інші підприємства, впроваджує альтернативні джерела. Так, станом на 24.11.2022 року генераторами забезпечено 2008 відділень [2].

Людський ресурс. Підприємство забезпечує конкурентну заробітну плату, стабільні виплати в зазначені терміни, заохочує покращувати професійні навички через систему нарахування премій, час від часу надає промокоди на безкоштовну доставку.

Участь спільноти. Як до повномасштабного вторгнення, так і після продовжує діяти Гуманітарна пошта. Компанія безкоштовно відправляє посилки як приватних осіб, так і волонтерських організацій громадам, які цього потребують. Проводить акції на доставки, забезпечує працівникам цікаві тренінги з англійської, безкоштовні послуги психолога та багато іншого (детальніше можливо дізнатись на сайті чи у щорічних звітах).

Отже, ТОВ “Нова Пошта” однозначно забезпечує оптимальне співвідношення ціни та якості надаваних послуг і крім цього реалізує масштабні проєкти спрямовані на стабілізацію, розвиток і покращення суспільного життя. Компанія подає приклад того, як бізнес може діяти не лише у власних інтересах, а й на благо держави, населення й інших компаній.

Література:

1. Рамазанов А. Концепція корпоративної соціальної відповідальності / А. Рамзанов // Проблеми теорії та практики управління. – 2007. – С. 38-46
2. Майже усі відділення Нової пошти у великих населених пунктах обладнані генераторами та мають запас палива на 5 днів. – [Електронний ресурс]: <https://novaposhta.ua/news/rubric/2/id/10984>

*Нечаюк Ірина Борисівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Київський кооперативний
інститут бізнесу і права*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4117/>

В умовах воєнного стану надзвичайно важливим є забезпечення ефективного, належного та безперервного виконання місцевих бюджетів.

Для забезпечення ефективної бюджетної сфери та життєво необхідних потреб життя територіальних громад у період дії воєнного

стану Офіс Президента України, Уряд, Верховна Рада України, РНБО та інші.

Так, від початку повномасштабної війни Уряд України витрачає колосальні ресурси на ведення збройної боротьби з агресором і фінансування соціально-економічних потреб країни. З кінця лютого обсяг бюджетних видатків і бюджетного дефіциту, як і структура його фінансування, відображають підвищення частки держави та її переорієнтацію на першочергове фінансування військових потреб.

Комітет з питань бюджету в межах компетенції оперативно долучається до реалізації відповідних заходів, насамперед в частині підготовки до розгляду і прийняття Верховною Радою України законопроектів щодо змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» та Бюджетного кодексу України, спрямованих на залучення фінансових ресурсів до державного бюджету, поліпшення управління бюджетними коштами та безперебійне функціонування бюджетної системи.

За даними Міністерства фінансів України за оперативною інформацією ДКСУ за січень-серпень 2022 року касові видатки державного бюджету становили 1449,4 млрд грн, у тому числі загального фонду – 1360,1 млрд грн, або 81,7 відсотка від розпису звітного періоду. При цьому, у серпні 2022 року касові видатки державного бюджету були здійснені у обсязі 230,9 млрд грн, у тому числі загального фонду – у сумі 212,1 млрд гривень.

За січень-серпень 2022 року державний бюджет виконано з дефіцитом у сумі 416,9 млрд грн, у тому числі загальний фонд – у сумі 418,1 млрд грн, проти запланованого розписом загального фонду на січень-серпень 2022 року дефіциту у сумі 864,2 млрд гривень. У серпні фактичний дефіцит державного бюджету становив 5,4 млрд грн, у тому числі загального фонду – 6,4 млрд гривень.

Фактичні державні запозичення до загального фонду державного бюджету за січень-серпень 2022 року склали 716,2 млрд грн або 106,5 % від запланованих на цей період [1].

Від розміщення ОВДП на фінансування державного бюджету залучено 442,8 млрд грн, у тому числі в іноземній валюті 47,9 млрд грн (1114,3 млн дол. США та 439,2 млн євро).

При цьому, за рахунок випуску військових ОВДП залучено 412,2 млрд грн, у тому числі шляхом придбання у власність Національним банком України – 285,0 млрд грн [2].

Щодо виконання загального фонду державного бюджету за січень-жовтень 2022 року, то державні запозичення до загального фонду становили 932,4 млрд грн, або 89,7% уточненого плану на звітний період.

Зокрема, від розміщення ОВДП на фінансування державного бюджету залучено 522,9 млрд грн (приріст за жовтень – 47,3 млрд грн), з них за рахунок випуску військових облігацій – 477,4 млрд грн (включаючи 340 млрд грн – шляхом придбання у власність НБУ). Із зовнішніх джерел залучено 409,4 млрд грн (приріст за жовтень – 135,9 млрд грн), у т.ч. кошти отримано від: Європейського Союзу – 145 млрд грн /4,2 млрд євро/; Міжнародного валютного фонду – 88,2 млрд грн /2 млрд СПЗ/; Міжнародного банку реконструкції та розвитку – 64,3 млрд грн /466,8 млн дол. США та 1,46 млрд євро/; Уряду Канади – 47,1 млрд грн /392,8 млн дол. США і 1035,8 млн канад. дол./; Європейського інвестиційного банку – 21,1 млрд грн /639 млн євро/; Японського агентства розвитку – 17 млрд грн /78 млрд япон. єн/; Французького агентства розвитку – 9,7 млрд грн /300 млн євро/; Німецької кредитної установи для відбудови – 9,5 млрд грн /299,3 млн євро/; Уряду Італії – 7,6 млрд грн /200 млн євро/.

Загального фонду становив 643,4 млрд грн, платежі з погашення державного боргу – 342,8 млрд грн (95,6% уточненого плану на звітний період), видатки на обслуговування державного боргу – 113,2 млрд грн (79,8% уточненого плану на звітний період).

Кошти бюджетів та інших клієнтів Казначейства на 1 листопада 2022 р. становили 125,77 млрд грн (проти 64,6 млрд грн на 01.01.2022), у т. ч.: на єдиному казначейському рахунку – 28,21 млрд грн, на рахунках Казначейства в установах банків – 83,02 млрд грн, на інших рахунках – 14,54 млрд грн [4].

Відповідно, ведення збройної боротьби з ворогом вимагає збільшення державних видатків, що може фінансуватися такими основними способами:

- підвищенням податків;
- скороченням видатків, не пов'язаних з військовими цілями;
- запозиченнями Уряду в інвесторів та кредиторів через отримання кредитів чи продаж їм державних цінних паперів;
- емісією грошей і залученням центрального банку до внутрішньо-боргових операцій Уряду.

Після початку збройної агресії росії проти нашої країни в сфері державних фінансів України з'явилися наступні тенденції:

- суттєве збільшення сумарних видатків державного бюджету (на 41,5% у реальному вимірі) та частки бюджетного фінансування сектору безпеки і оборони;

- номінальне зниження доходів бюджету, внаслідок звуження економічної діяльності та надання податкових пільг українському бізнесу;
- активне залучення державних позик і накопичення державного боргу для протидії зниженню податкових надходжень в умовах нагромадження державних видатків;
- інтенсифікація грантово-кредитної підтримки від зовнішніх офіційних кредиторів як форми прояву солідарності з Україною провідних держав світу;
- фактичне закриття зовнішніх приватних джерел фінансування для Уряду на невизначений період часу;
- випуск внутрішніх військових облігацій Урядом та залучення емісійних ресурсів центрального банку для підтримання бажаних обсягів розміщення облігацій при слабкій участі приватних інвесторів.

У період збройної боротьби з агресором ключовими завданнями для всіх гілок влади та прогресивних членів суспільства є забезпечення безперебійного функціонування державних фінансів і виконання державою її ключових функцій.

Важливим спрямування фінансово-економічних ресурсів на отримання перемоги над ворогом, підтримка економічної діяльності та утримання макрофінансової стабільності в Україні.

Надання фінансової підтримки (допомоги, компенсацій тощо) цивільному населенню, передусім внутрішньо переміщеним особам, – 34,8 млрд грн, з них для: Мінекономіки на надання допомоги в рамках Програми «є Підтримка» – 23,3 млрд грн, Мінсоцполітики на надання допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання – 10 млрд грн [3].

Функціонування економіки (передусім інфраструктури) та ліквідацію наслідків бойових дій – 22,8 млрд грн, з них для: Мінінфраструктури – 18,2 млрд грн, Мінфіну – 2,3 млрд грн, окремих облдержадміністрацій – 1,45 млрд грн, Укравтодору – 0,49 млрд грн.

Отже, війна Російської Федерації проти України негативно впливає на виконання державного бюджету, разом з тим, Урядом вживаються заходи щодо пошуку додаткових джерел наповнення державного бюджету та проведення першочергових видатків, спрямованих на фінансове забезпечення потреб сектору безпеки і оборони, соціального захисту і підтримки населення, поступового відновлення економіки

Список використаних джерел:

1. Дорослий погляд на світ: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/523270_voienni_finansi_shcho_povinna_robiti.html
2. Міністерство фінансів України: https://www.mof.gov.ua/uk/news/u_lipni_2022_roku_do_zagalnogo_fondu_derzhavnogo_biudzhetu_nadiishlo_2046_mlrd_griven-3583
3. Верховна Рада України: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/227575.html>
4. Верховна Рада України: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/229976.html

*Поворозник Микола Юрійович,
доктор філософії, докторант
кафедри Міжнародного обліку
та аудиту, Державний вищий
навчальний заклад «Київський
національний економічний
університет ім. В. Гетьмана»*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНЖИНІРИНГОВИХ КАНАЛІВ МІЖНАРОДНОГО НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ОБМІНУ: МЕТОДИЧНІ І ТАКТИЧНІ ШЛЯХИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4113/>

Важливим глобальним мегатрендом трансформації інжинірингових каналів міжнародного науково-технологічного обміну є значне прискорення процесів концентрації капіталу міжнародних інжинірингових компаній, що реалізується на основі активізації процесів їх злиттів і поглинань. Наголосимо, що вони є одним з головних рушійних механізмів включення консалтингових послуг у міжнародний науково-технологічний обмін каналами інтернаціоналізації діяльності і розширення бізнесу компаній даного сектору, їх виходу на глобальний ринок та оптимізації організаційної й управлінської структур, посилення ринкової влади та купівлі специфічних ресурсів компаній-конкурентів, зниження трансакційних витрат та стимулювання збуту інжинірингових послуг, заміни зовнішніх ринкових угод внутрішньофірмовим плануванням і координацією діяльності, підвищення ринкової капіталізації та рівня дохідності господарських операцій.

Про досягнуті на сьогодні масштаби злиттів і поглинань інжинірингових компаній свідчать такі дані: річний вартісний обсяг операцій ЗіП інженерно-будівельних компаній зріс у період 2009-2017 рр. з 70 до 185 млрд дол. США, а кількість укладених угод – з близько 550 до 700. Загалом же, з 1985 р. до 2016 р. у світі було укладено понад 33,2 тис подібного роду угод на загальну суму 758 млрд дол. США. Одночасно спостерігається також значне збільшення середньої вартості угоди ЗіП у сфері інжинірингових послуг: якщо у 2009 р. вона становила 125 млн дол. США, то у 2017 р. – 270 млн, що свідчить про посилення тенденцій концентрації капіталу компаній даного сектору.

Зокрема, у 2017 р. у світовій інжиніринговій індустрії було реалізовано кілька мегаугод ЗіП вартістю понад 1 млрд дол. США, з-поміж яких на найбільшу увагу заслуговують, зокрема, купівля корпорацією SNC-Lavalin компанії WS Atkins вартістю 2,7 млрд дол. США та придбання корпорацією Jacobs Engineering компанії CH2M за 3,3 млрд. Це є підтвердженням динамічного розвитку процесів горизонтальної концентрації капіталу інжинірингових компаній, котра забезпечує досягнення ними найвищих ринкових конкурентних переваг завдяки ефекту економії на масштабах та приросту капіталу.

Попри те, що злиття і поглинання інжинірингових компаній у більшості випадків суттєво випереджають процеси органічного зростання їх капіталу (за винятком окремих нішевих сегментів глобальної інжинірингової індустрії), ціла низка фірм зазнає суттєвих проблем інтеграції. Вони пов'язані насамперед з об'єднанням компаній в одну операційну модель, значними відмінностями у корпоративних культурах компаній та їх організаційно-управлінських структурах, можливими втратами талантів та зниженням ринкової вартості консолідованої компанії. Не випадково, реальністю останніх років є значно більша консолідація великих БНП інжинірингового бізнесу порівняно зі злиттями і поглинаннями невеликих компаній і фірм.

Характеризуючи глобальні мегатренди трансформації інжинірингових каналів міжнародного науково-технологічного обміну, не можемо оминути увагою і динамічний розвиток трансдисциплінарного інжинірингу та набуття компаніями даного сектору багатосекторальної спеціалізації. Так, сучасні процеси техноглобалізму та діджиталізації економічної діяльності дедалі більшою мірою спонукають спеціалізовані інжинірингові компанії і фірми до надання своїм клієнтам широкого спектру послуг виробничого, науково-технічного і комерційного

характеру. Вони охоплюють як комплексні й технологічно ув'язані «сервісні пакети», так і окремі й фрагментовані їх ланки і структурні компоненти, що засвідчує тенденцію щодо значного розширення асортиментної лінійки пропонованого світовим споживачам інжинірингового обслуговування. Нині у глобальній інжиніринговій індустрії практично неможливо відшукати недиверсифіковані за номенклатурою послуг інжинірингові фірми, котрі б спеціалізувались лише у вузькому нішевому сегменті професійного обслуговування споживачів. І хоча надання власне інжинірингових послуг дотепер є основним напрямом спеціалізації і ринкової диспозиції міжнародних компаній даного сектору, однак в останні роки вони дедалі більшою мірою розширюють свою діяльність і у сфері передачі замовникам прав на використання ноу-хау, технологічних процесів чи запатентованих технічних рішень.

Доволі часто замовникам інжинірингових послуг одночасно надається й широкий спектр послуг у сфері ремонту та експлуатації технологічного обладнання; перебудови чинних систем організації й управління виробничою, комерційною, маркетингово-логістичною й інвестиційною діяльністю; а також навчання і професійної підготовки працівників. Завдяки подібного роду «сервісним пакетам», пропонованим глобальною інжиніринговою індустрією, відбувається системна сервізація реального сектору світової економіки з досягненням усталеної стійкості виробничих процесів як у технічних системах, так і споживанні готової продукції, її утилізації і рециклінгу. Водночас велика кількість міжнародних виробників машин і технологічного обладнання завдяки інжиніринговим «сервісним пакетам» досягають суттєвого зміцнення власних конкурентних позицій на ринку на основі ув'язування власне торговельних операцій з інжиніринговим обслуговуванням своїх клієнтів, ефективним маркетинговим просуванням і збутом продукції, а також реалізацією програм і проєктів реінжинірингу бізнес-процесів. Це відбиває, з одного боку, зростаючий попит світових споживачів на високопрофесійні інжинірингові сервіси у різноманітних сферах виробничої, науково-технічної, збутової і фінансової діяльності, а з другого – суттєве загострення конкурентної боротьби між самими інжиніринговими компаніями за клієнтів, глобальний інтелектуальний ресурс та найсприятливіші умови для продукування і ринкового збуту цих послуг.

Крім того, експортні контракти провідних багатонаціональних компаній інжинірингової індустрії у своїй переважній більшості в обов'язковому порядку включають зобов'язання щодо повного інжинірингового обслуговування своїх клієнтів – від проєктування будівельних об'єктів до реалізації загальних управлінських функцій на завершальних етапах реалізації інвестиційних проєктів з делегуванням функцій надання основного обсягу орієнтованих на експорт послуг інжинірингу своїм зарубіжним філіалам і дочірнім підрозділам. На найбільшу увагу тут заслуговують великокапіталізовані міжнародні проєктні компанії, котрі, маючи річний обсяг замовлень на десятки мільйонів доларів, здатні на національному і міжнародному рівнях надавати комплексні інжинірингові послуги як з проєктування об'єктів будівництва, так і системного проєктного управління. Достатньо сказати, що тільки у Сполучених Штатах Америки загальна кількість подібного роду проєктних компаній великого корпоративного бізнесу досягає п'яти сотень, з яких більше 40 мають проєктно-будівельну спеціалізацію, концентрують до третини усіх замовлень на надання проєктних послуг інжинірингу та делеguють чверть з них зовнішнім бізнес-структурам на умовах аутсорсингу. Не випадково, саме американські інжинірингові корпорації є нині глобальними лідерами галузі за розмірами отриманих доходів. Загальний же дохід топ-30 глобальних інжинірингових корпорацій становив за результатами 2020 р. майже 4,1 млрд дол. США.

Значне загострення конкуренції на світовому ринку інженерно-будівельних послуг та динамічне нарощування приватних капіталовкладень у масштабні інвестиційні проєкти у секторах з традиційним домінуванням державного фінансування дедалі більшою мірою спонукають великих операторів глобальної інжинірингової індустрії брати активну участь у прямій інвестиційній діяльності. Йдеться насамперед про суттєве зростання в останні роки кількості і кошторисної вартості контрактів за участі міжнародних інжинірингових компаній, укладених на умовах *build – operate – transfer*. Вони передбачають, як ми знаємо, концесійне будівництво об'єктів нерухомого майна за рахунок приватних фінансових ресурсів з подальшою їх передачею приватним структурам на повний період окупності вкладених інвестицій та зворотним поверненням у державну власність.

*Соріна Оксана Олександрівна,
кандидат економічних наук,
Національний університет
«Запорізька політехніка»*

*Костенко Маргарита Віталіївна,
магістр, Національний
університет «Запорізька
політехніка»*

*Костенко Сергій Юрійович,
магістр, Національний
університет «Запорізька
політехніка»*

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4136/>

Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) – це концепція, згідно з якою компанії на добровільній основі інтегрують соціальні та екологічні питання у свою комерційну діяльність та взаємодію із зацікавленими сторонами [1]. Її впровадження в практику бізнесу дозволяє зберігати та покращувати кадровий потенціал, підвищувати продуктивність праці, впливати на думку інвесторів та партнерів, розвивати взаємну довіру із зацікавленими сторонами і, таким чином, формувати репутацію організації та підвищувати її конкурентоспроможність в довгостроковій перспективі. Сьогодні все більше вітчизняних підприємств використовують ти чи інші елементи КСВ у своїй діяльності.

Наприклад компанія «Метінвест» приділяє увагу формуванню позитивної культури безпечної роботи та зниженню негативного впливу виробництва на довкілля, інвестує кошти у медичні проекти (таки як боротьба з пандемією Covid 19 та розвиток тактичної медицини в Україні) та проекти регіонального розвитку регіонів (великі інфраструктурні проекти в регіонах присутності компанії), заохочує соціальну активність та корпоративне волонтерство [2, 3].

Мережа АЗК «ОККО» також впроваджує КСВ-ініціативи: з 2014 року на постійній основі реалізується проект «Благаю, живи! Безпека на дорозі», який спрямовано на формування відповідальної поведінки всіх учасників дорожнього руху; у різних регіонах України

організовано збір вживаних речей для соціально незахищених громадян; у 2022 році започатковано ініціативу з метою збору коштів на придбання безпілотних авіаційних комплексів для потреб Збройних Сил України. Крім того, всі нові АЗК об'єкти компанії проектуються та будуються з дотриманням норм безбар'єрності – задля поліпшення умов користування ними для батьків, які подорожують з маленькими дітьми, людей з інвалідністю тощо. Також компанія втілює в життя екологічну політику, яка спрямована на «мінімізацію викидів та інших видів забруднень повітря, води, землі; впровадження практик ощадного використання енергоносіїв та інших природних ресурсів; формування екологічної свідомості серед працівників, клієнтів, B2B-партнерів» [2, 4].

Різноманітні КСВ проекти реалізує і компанія «Нова пошта». Ключовий з них – «Гуманітарна пошта України» – спрямовано на логістичну підтримку українського волонтерського руху (безкоштовна доставка вантажів волонтерських організацій). З 2016 р. компанія бере участь у довгостроковій програмі співпраці з медичними закладами, які проводять реабілітацію учасників АТО. Ще однією соціальною ініціативою є створення школи бізнесу «Нової пошти», яка дозволяє власникам малого і середнього бізнесу з різних регіонів України отримати або покращити ключові знання для розвитку власної справи. Також компанією реалізовано спортивний проект «Марафон Нова пошта» [2, 5].

В науковій літературі наводяться такі стадії розвитку КСВ компаній: 1) дотримання чинного законодавства; 2) здійснення доброчинної діяльності; 3) використання в'язків з громадськістю; 4) покращення ефективності бізнес-процесів; 5) стратегічний підхід до КСВ [6]. Значна кількість українських підприємств наразі знаходяться на другій чи третій з цих стадій. Проте масштабність та різноманітність проявів КСВ свідчить про необхідність здійснення їх стратегічного планування. У науковому середовищі досі не існує єдиної позиції щодо змісту та місця стратегії КСВ у стратегічному наборі підприємства: стратегія КСВ розглядається як основа або частина стратегії розвитку, як частина бізнес-стратегії, як функціональна стратегія тощо. Вважаємо, що:

- по-перше, КСВ як важливий напрямок витрачання ресурсів організації підлягає обов'язковому стратегічному плануванню, і тому повинна розглядатись як елемент системи стратегічного управління;

- по-друге, стратегію КСВ доцільно розглядати як окрему функціональну стратегію, яка тісно пов'язана із загальною стратегією розвитку компанії, проте має свої цілі, зацікавлених осіб, розробників та виконавців.

Такій підхід дозволить не упускати стратегію КСВ зі сфери уваги вищого керівництва, встановлювати її взаємозв'язки з іншими стратегіями, призначати відповідальних за формування та реалізацію стратегічних дій, контролювати витрати обмежених ресурсів компаній.

Література:

1. Руденко О. В., Кондратюк О. М., Горєва А. С. Соціальна відповідальність бізнесу: сутність, обліковий аспект та нефінансова звітність. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8385> (дата звернення: 22.11.2022). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.11.102
2. Стаджі Д. Топ-25 найкращих програм КСВ. Dsnews.ua. URL: https://www.dsnews.ua/ukr/vlast_deneg/top-25-luchshih-programm-kso-27072020-393543 (дата звернення 22.11.22)
3. Офіційний сайт групи компаній «Метінвест». URL: <https://metinvestholding.com/ua/responsibility> (дата звернення 22.11.22)
4. Офіційний сайт АЗК «ОККО». URL: <https://www.okko.ua/inshi-proekti> (дата звернення 22.11.22)
5. Офіційний сайт компанії «Нова пошта». URL: <https://novaposhta.ua/> (дата звернення 22.11.22)
6. Ши́ра Н. О., Іващенко А. І. Напрями впровадження системи корпоративної соціальної відповідальності в практику українських підприємств. *Ефективна економіка*. 2013. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2502> (дата звернення 22.11.22)

*Ханенко Алла Валеріївна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри «Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність»,
Національний університет
«Запорізька політехніка»*

НАТУРАЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО І ТОВАРНЕ ВИРОБНИЦТВО. ТОВАР ТА ЙОГО СКЛАДОВІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4116/>

Розвиток економічних процесів і явищ відбувається в певних економічних формах господарювання. Існує два типи господарювання: *натуральне господарство і товарне виробництво*.

Історично першим типом економічної організації суспільного виробництва було натуральне господарство.

Натуральне господарство – це тип господарства, в якому виробництво спрямоване безпосередньо на задоволення особистих потреб. Безпосередній виробник володіє засобами виробництва, необхідними для процесу праці і виробництва засобів існування.

Продукти праці в умовах натурального господарства призначаються для власного споживання та задоволення потреб виробника і поступають до нього шляхом прямого розподілу, тобто відразу після виробництва. Отже, купівля-продаж продуктів відсутні. При цьому споживання продуктів досить часто співпадає з їх виробництвом.

У сучасних умовах приклади натурального господарства можна зустріти в деяких країнах Азії і Латинської Америки. У розвинених країнах натуральні господарства існують у вигляді сімейних, фермерських (селянських), домашніх і інших господарств.

Поступово на зміну натуральному господарству прийшло товарне виробництво як розвинутіша і ефективніша форма організації суспільного виробництва. **Товарне виробництво** – це таке господарство, продукти якого виготовляються спеціалізованими відособленими виробниками і поступають в споживання за допомогою обміну на ринку. Причинами виникнення і існування товарного виробництва є: **суспільний поділ праці** та **економічне відособлення виробників**

Товарне виробництво функціонує і розвивається на засадах таких економічних законів: закону вартості, закону попиту і пропозиції, закону конкуренції, законів грошового обігу та інших

Розрізняють два типи товарного виробництва:

- **просте товарне виробництво та розвинута форма товарного виробництва (капіталістичне товарне виробництво).**

Основоположною категорією товарного виробництва є “товар”.

Товар – це економічне благо, що задовольняє певну потребу людини і використовується для обміну (купівлі-продажу на ринку).

Неокласики відмічають, що *продукт* стає *товаром* лише завдяки його *корисності і цінності*. Таким чином, товар – це річ або послуга, що створена працею, має корисність і цінність і служить для обміну на інші товари (продаж на ринку). Виходячи з вищезазначеного можна зробити висновок, що будь-який товар має дві властивості: *споживну вартість* і *мінову вартість*.

Споживна вартість – це здатність, корисність товару задовольняти які-небудь потреби людини. **Мінова вартість** – ця властивість обмінюватися, тобто здатність одного товару обмінюватися на інший товар в певних пропорціях і кількісних співвідношеннях.

За час свого існування людство використовує лише три форми суспільного виробництва – натуральну, товарну і безпосередньо суспільну.

Література:

1. Кравчук Ю. Б. МІКРОЕКОНОМІКА: Навчальний посібник. – Харків, ХНУВС, 2016. – 133 с.
2. Оверченко В. І., Мажак З. М., Софій М. І. Мікроекономіка: Навчальний посібник./ за наук. ред. О. Л. Ануфрієвої. – Івано-Франківськ, «Лілея_НВ». – 2015. – 348 с.

*Шавріна Юлія Віталіївна,
студентка спеціальності
Облік і оподаткування,
Харківський національний
університет ім. В. Н. Каразіна*

*Нестеренко Оксана Олександрівна,
доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри
статистики, обліку та аудиту,
Харківський національний
університет ім. В. Н. Каразіна*

ЗМІНИ В ОБЛІКОВІЙ ПОЛІТИЦІ ПОДПРИЄМСТВА З ВВЕДЕННЯМ ВОЄННОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4143/>

При формуванні наказу про облікову політику необхідно враховувати, що для цілей оподаткування в ньому необхідно прописати всі ті правила і методи, якими суб'єкт господарювання має намір керуватися при розрахунку і сплаті податків та зборів. Введення військового стану в Україні сприяло внесенню багатьох змін до Податкового кодексу України, які необхідно прописати в обліковій політиці. Розглянемо їх більш детально.

Законодавчі зміни. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо норм на період воєнного стану» №2120-ІХ від 15.03.2021 року вніс ключові зміни в оподаткування підприємств, які стосуються:

- Податку на прибуток;

- ПДВ;
- ПДФО;
- Військового збору;
- Земельного податку;
- Екологічного податку [1].

Введення військового стану та відповідних змін в поточне оподаткування законодавчо потребує внесення коректив в облікову політику підприємств на цей та визначений законодавством післявоєнний термін, адже саме облікова політика чинить вагомий вплив на досягнення економічної безпеки, а її відсутність або нераціональна розробка призводить до значних недоліків організації діяльності підприємства, а згодом проблем в функціонуванні систем внутрішнього контролю і управління підприємством [1]. Податкові відносини в умовах воєнного стану – складний процес, що потребує уваги оскільки вони є важливими для підтримки як економіки країни, так і окремих підприємств.

Вищезгаданий Закон №2120-IX передбачає певні податкові зміни щодо:

- Сплати податків
- Податкових перевірок
- Дії строків
- Податкової відповідальності, тощо.

Сплата податків. З 1 квітня 2022 року та на період дії воєнного стану для ФОПів, платників єдиного податку I та II групи, сплата Єдиного податку є добровільною. Той, хто не бажає сплачувати податок у період воєнного стану, просто не заповнює декларацію за вказаний період.

Під час мобілізації ФОП, які обрали спрощену систему оподаткування та є платниками єдиного податку II та III груп, можуть за власним рішенням не сплачувати ЄСВ за найманих працівників, призваних під час мобілізації на військову службу до лав ЗСУ.

З 1 квітня 2022 року ФОП та юридичні особи, в яких упродовж минулого календарного року дохід не перевищив 10 мільярдів гривень, можуть перейти на сплату єдиного податку III групи за ставкою 2% із урахуванням наступного:

- до таких платників Єдиного податку не застосовуються будь-які обмеження щодо кількості найманих працівників;
- платники єдиного податку не є платниками ПДВ;
- авансовий внесок єдиного податку сплачується щомісячно до 15 числа за підсумками попереднього місяця;
- звітність подається щоквартально у строки, передбачені для квартальної звітності.

При цьому не зможуть стати платниками єдиного податку суб'єкти господарювання, які:

- організовують та проводять азартні ігри, лотереї та парі;
- займаються обміном іноземної валюти;
- виробляють, експортують імпортують та продають підакцизні товари;
- здійснюють видобуток та реалізацію корисних копалин;
- займаються певними видами фінансової діяльності, зокрема страхові/перестрахові брокери, банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, страхові компанії, інвестиційні фонди і компанії, тощо.

З 1 березня 2022 року по 21 грудня року, наступного за роком, у якому припинено або скасовано воєнний стан платники податку звільняються від сплати плати за землю за земельні ділянки, на яких ведуться/велися бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями РФ, а також платники податків звільняються від сплати мінімального податкового зобов'язання за такі земельні ділянки на 2022 та 2023 податкові роки.

До того ж, платники податків звільнено від сплати Екологічного податку за об'єкти, що розташовані на територіях, на яких ведуться/велися бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями РФ [2].

Податкові перевірки. На період дії воєнного стану дозволено проводити лише фактичні податкові та камеральні перевірки декларацій, до яких подану заяву про повернення суми бюджетного відшкодування ПДВ. Будь-які інші перевірки проводити заборонено, а ті перевірки, що розпочато до 24.02.2022 р. призупинено до закінчення дії воєнного стану [2].

Дія строків. Під час воєнного стану в Україні дія строків, визначених податковим законодавством призупинено.

Податкова відповідальність. До моменту припинення дії воєнного стану заборонено: нарахування штрафів за недотримання вимог сплати єдиного внеску, застосування покарань за порушення порядку здійснення розрахункових операцій.

Виключення: розрахункові операції щодо продажу підакцизних товарів та невідшкодування державою шкоди унаслідок незаконних дій або бездіяльності [2].

Висновки. З огляду на вищезазначені положення можемо зазначити, що облікова політика підприємств потребує значних змін, з метою відповідності поточним реаліям. Але тут варто зазначити, що облікова політика застосовується до господарських операцій з моменту їх виникнення, а отже і має визначати вплив її зміни на події минулих років [3]. А оскільки зміни мають бути впроваджені посеред

облікового року, цей процес значно ускладнюється, оскільки має бути проведений цілий ряд процедур, як наприклад перерахунок показників, що забезпечить їх співставність із фінансовими витратами на доплату донарахованих зобов'язань по податках/зборах із подальшим їх відображенням у фінансовій звітності.

Література:

1. Євсєєва О. О., Євсєєв А. С., Ковальова Д. А. Фахові аспекти формування облікової політики підприємства в контексті розбудови його ефективної системи економічної безпеки. Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (3-4 червня 2021 року, м. Харків, Україна). Харків: УкрДУЗТ, 2021. С.131-138.
2. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2021 року «2120-IX. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>
3. Власова І. О., Гейер Е. С., Наумчук О. А., Чацкіс Ю. Д. Організація бухгалтерського обліку. Навч. Посібник. К.: Центр учбової літератури, 2011. 564 с.

*Безносюк Валерія Сергіївна,
студентка 3 курсу
міжнародно-правового
факультету, Національний
юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

*Науковий керівник:
Товкун Людмила Вікторівна,
кандидат економічних наук,
доцентка, Національний
юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4114/>

Швидкий розвиток цифрових технологій зумовив появу в обігу такого терміну, як віртуальні активи. Важливо зазначити, якщо раніше поняття «віртуальні активи» стосувалося тільки опису криптовалют, то зараз до віртуальних активів відносять активи, що відповідають, згідно з визначенням FATF, таким параметрам: мають цифровий вираз вартості; ними вільно торгують на ринку; мають чітку систему обігу та ідентифікації [1]. Таким чином, криптовалюту можна назвати найвідомішим вираженням віртуальних активів.

Враховуючи високу популярність і розвиток операцій з віртуальними активами, Україна почала активно долучатися до процесу її законодавчого регулювання. Визначаючи Україну як одним із перспективних ринків світу, Верховна Рада України 08.09.2021 року прийняла Закон № 2074 «Про віртуальні активи» [2]. Звертаючи увагу, на те, що Закон № 2074 набере чинності лише з дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами», де на ринку віртуальних активів передбачаються наступні зміни: дається визначення «віртуальних активів», посиляться механізми контролю у рамках фінансово моніторингу, легально працюватимуть іноземні та українські криптобіржі, банки відкриватимуть рахунки для

криптокомпаній, українці зможуть задекларувати свої доходи у віртуальних активах та інші.

Багато науковців досліджували питання щодо віртуальних активів, серед них І. І. Гусєва, Т. О. Петрова, Н. А. Дмитренко, Р. Р. Корпало, І. І. Затока, О. В. Безпаленко, Т. В. Макарова, М. А. Бурдоносова та інші. У загальному розумінні, криптовалюта – це електронні кошти, обіг яких здійснюється лише в інтернет-просторі. Першою та більш розповсюдженою криптовалютою слід вважати саме Bitcoin, яка стала активно використовуватися з 2009 року.

Однак, на шляху перспектив розвитку ринку криптовалют існують певні ризики. До них можна віднести: відсутність законодавчого регулювання статусу та обігу криптовалют, що у свою чергу може призвести до неможливості внесення криптовалюти до статуту капіталу юридичних осіб і використання як активу підприємства; нестабільність курсу купівлі-продажу криптовалют, що пов'язано з тим, що криптовалюти з невеликою капіталізацією можуть впасти або піднятися на 50-100% лише від однієї новини або у зв'язку з входженням декількох великих трейдерів; метою існування таких активів є створення децентралізованої монетарної системи, яка не регулюється банками і не буде підконтрольною жодному центральному банку світу, з чого випливає анонімність проведення операцій із такими активами, що пов'язано з відсутністю контролю та неможливістю витоку інформації щодо проведених операцій, і, як наслідок, неможливість застосування яких-небудь обмежень як до того, хто відправляє, так і до того, хто отримує криптовалюту [3], вагомими ризиками є те, що криптовалюта може використовуватися для відмивання грошей та незаконних операцій і стати так званим інструментом «чорних ринків» [4, с. 2] та ін. Також розповсюдженим явищем є хакерські атаки, які можуть гальмувати інвестиційні наміри та формувати недовіру у потенційних користувачів. Втрата пароля або доступу до електронного гаманця є досить високою проблемою, що може призвести до великих втрат грошей.

Якщо брати до уваги окремі позитивні аспекти щодо перспектив розвитку криптовалюти в Україні, то до них можна віднести такі: незалежність від центрального банку, на базі передових технологій блокчейну та асиметричного шифрування, які забезпечують надійність транзакцій та роботу мережі; криптовалюта є привабливим об'єктом для інвестицій, результатом якого буде швидкий приріст капіталу; децентралізація, яка надає можливість користувачу самостійно контролювати рух криптовалюти [1, с. 10]; свобода у виплаті та дешевизна в обслуговуванні, що дає можливість здійснювати транзакції з мінімальними зборами, відсутністю географічних та часових бар'єрів.

Тобто, з вище зазначено варто зробити акцент саме на децентралізації, бо самостійність може бути більш ефективною саме у руслі капіталовкладень.

Отже, перспективи розвитку ринку криптовалют стосуються, зокрема, законодавчого регулювання статусу та обігу такого ринку. Саме завдяки формуванню законодавчого поля криптовалюта отримає чіткий юридичний статус, а учасники ринку – право на легальне ведення бізнесу і захист своїх інтересів, що, ймовірно, буде сприяти зручності, швидкості та безпечності розрахунків криптовалютою. Також важливим напрямком буде посилення механізму контролю у рамках фінансово моніторингу. Загалом з кожним роком ринок криптовалют в Україні буде розвиватись все більше. На нашу думку, це пов'язано зі зростанням зацікавленості та обізнаності учасників крипторинку, посиленням прозорості емітентів та посередників. Однак інтенсивність розвитку такого процесу буде залежати від прийняття державою певних законів, що зможуть легалізувати ринок криптовалют.

Література:

1. Віртуальні активи в Україні. Чому потрібно легалізувати ринок віртуальних активів та які можливості це відкриває для економіки. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/09/1/664585> (дата звернення 27.10.2021).
2. Про віртуальні активи: проект Закону України реєстр. № 3637 від 11.06.2020/ веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
3. Товкун Л. В., к.е.н., Саєнко А. Г. Правове регулювання обігу віртуальних активів в українці: сучасний стан та перспективи розвитку. Юридичний науковий електронний журнал № 10/2021. URL: http://www.lsej.org.ua/10_2021/105.pdf
4. Гулей А. І., Язлюк Б. О. Тенденції та перспективи розвитку криптовалют у світовій фінансовій системі. Український журнал прикладної економіки №3 / 2018, ст. 8-19.

*Безрадна Анна Леонідівна,
студентка, Державний
торгівельно-економічний
університет*

*Науковий керівник:
Кононець Олена Миколаївна,
кандидат юридичних наук,
Державний торговельно-
економічний університет*

ВИТРАТИ НА ПРАВОВУ ДОПОМОГУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4137/>

У цій статті розглянуто визначення поняття і мету відшкодування витрат на правову допомогу. Проведено аналіз судової практики та надано рекомендації по доведенню обґрунтованості витрат на правову допомогу.

This article discusses the definition and purpose of reimbursement for legal aid. An analysis of case law was conducted and recommendations were provided to prove the validity of legal aid costs.

Актуальність дослідження. Питання відшкодування витрат на правову допомогу є актуальним як для адвокатів, так і для сторін судового процесу, які звернулися за правничою допомогою і в подальшому бажають отримати компенсацію своїх витрат в суді. Доволі часто в судових процесах при розгляді питання щодо відшкодування витрат на правничу допомогу мова заходить про співмірність таких витрат, критерії їх оцінки, фактичне доказування.

Мета дослідження. Визначити поняття та провести аналіз судової практики інституту витрат на правову допомогу.

Предметом дослідження є доведення обґрунтованості витрат на правову допомогу.

Результати дослідження. Надаючи роз'яснення змісту конституційного права на правову допомогу, Конституційний Суд України зазначає, що право на правову допомогу – це гарантована Конституцією України можливість фізичної особи одержати юридичні (правові) послуги, гарантована державою можливість кожної особи отримати таку допомогу в обсязі та формах, визначених нею, незалежно від характеру правовідносин особи з іншими суб'єктами права

У цілому нормами законодавства передбачені основні критерії визначення та розподілу судових витрат такі, як їх дійсність, обґрунтованість, розумність і співмірність відповідно до ціни позову, з урахуванням складності та значення справи для сторін. При визначенні суми відшкодування суд має виходити з критерію реальності адвокатських витрат (встановлення їхньої дійсності та необхідності), а також критерію розумності їхнього розміру, з огляду на конкретні обставини справи та фінансовий стан обох сторін.

Варто зазначити, що поняття «правова допомога» та «правнича допомога» відрізняється тим, що в назві «правова допомога» відображено коло питань, у яких надається допомога, тобто допомога з питань права, в той час як «правнича допомога» полягає в наданні її суб'єкту, тобто це допомога, надана правником. Таке розмежування понять зайвий раз підкреслює, що допомога з правових питань має надаватися лише фахівцем, особою правничої професії. У зв'язку з цим, як тавтологія виглядає доповнення назви правничої допомоги словом «професійна». Адже створюється враження, що є ще й непрофесійна правнича допомога, що, звісно, не так. Правова допомога (допомога з правових питань) може надаватися як фахівцем, так і дилетантом. Однак, в останньому випадку її далеко не завжди можна вважати справжньою допомогою. Правнича ж допомога – це допомога фахівця (правника), що витікає з самої її назви. Тому допомогу з правових питань, надану фахівцем у сфері права, правильно називати або професійною правовою допомогою, або правничою допомогою.

Правова (професійна правнича) допомога в цивільному судочинстві може надаватися учасникам справи за плату або безоплатно. Порядок надання безоплатної правової допомоги визначається окремим законом. Відповідно до ст. 1 Закону України від 02.06.2011 р. № 3460-VI «Про безоплатну правову допомогу» безоплатна правова допомога – правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел. Безоплатна правова допомога за цим законом поділяється на первинну та вторинну. У цивільному судочинстві надається саме безоплатна вторинна правова допомога, яка являє собою вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя. Безоплатна вторинна правова допомога надається центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги; адвокатами, що включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, лише особам, які мають на неї право відповідно до ст. 14 Закону України від 02.06.2011 р. № 3460-VI «Про безоплатну правову допомогу».

Витрати на професійну правничу допомогу віднесені законом до витрат, пов'язаних із розглядом справи, і ототожнюються законодавцем з витратами на оплату послуг адвоката. Отже, оплатна правова допомога надається адвокатами на підставі договорів про надання правової допомоги, умови яких визначають порядок обчислення гонорару адвоката (фіксований розмір, погодинна оплата), підстави для зміни розміру гонорару, порядок його сплати, умови повернення тощо.

У багатьох країнах Європи та в США стягнення «гонорару успіху» адвоката за рахунок переможеної в суді сторони є буденною справою. Саме тому досліджені судові висновки безперечно є прогресивними та такими, що наближають діяльність вітчизняних адвокатів до міжнародних стандартів.

З приводу гонорару успіху свою правову позицію висловив Верховний Суд. У постанові від 12 червня 2018 року у справі № 462/9002/14-ц провадження № 61-9880св18 Верховний Суд указав, що судові рішення не належить до об'єктів цивільних прав (частина перша статті 177 ЦК України), а його ухвалення у конкретній справі не є результатом наданих адвокатами сторін послуг, а тому не може бути предметом договору (частина перша статті 638 цього Кодексу). Включення в умови договору про надання юридичних послуг пункту про винагороду адвоката за досягнення позитивного рішення суду суперечить основним засадам здійснення правосуддя в Україні, актам цивільного законодавства, у зв'язку з чим та через положення частини першої статті 203, частини першої статті 215 ЦК України підлягає визнанню недійсним за пред'явленням стороною договору позовом.

Як відзначив Верховний Суд, під час визначення суми відшкодування суд має виходити з критерію реальності адвокатських витрат (встановлення їхньої дійсності та необхідності), а також критерію розумності їхнього розміру, виходячи з конкретних обставин справи та фінансового стану обох сторін. Ті самі критерії застосовує ЄСПЛ, присуджуючи судові витрати на підставі статті 41 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Зокрема, у рішеннях від 12 жовтня 2006 року у справі «Двойних проти України» (пункт 80), від 10 грудня 2009 року у справі «Гімайдуліна та інші проти України» (пункти 34-36), від 23 січня 2014 року у справі «East/ West Alliance Limited» проти України», від 26 лютого 2015 року у справі «Баришевський проти України» (пункт 95) зазначено, що заявник має право на компенсацію судових та інших витрат, лише якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їхній розмір – обґрунтованим. У рішенні ЄСПЛ від 28 листопада 2002 року у справі «Лавентс проти Латвії» зазначено, що відшкодовуються лише витрати, які мають розумний розмір.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що в межах цивільно-правових відносин між адвокатом та особою, якій він надає професійну правничу допомогу в цивільному процесі, оплата може визначатися за взаємною домовленістю на власний розсуд сторін договору про надання правової допомоги. Водночас для того, щоб забезпечити можливість компенсації цих витрат (розглядаючи їх уже у процесуальному аспекті), необхідно під час визначення розміру, порядку оплати та документів, якими оформлюється оплата послуг адвоката, враховувати вимоги чинного цивільного процесуального законодавства України та реалії судової практики.

Підсумовуючи проведений аналіз, слід зазначити, що адвокатам слід дуже уважно підходити до питання розподілу судових витрат та включення до їх складу витрат на професійну правничу допомогу. З одного боку, необхідно завчасно подбати про докази на підтвердження надання адвокатських послуг та їх оплати. Водночас, не потрібно не забувати про необхідність подання заяви про зменшення розміру витрат на професійну правничу допомогу адвоката та зауважень стосовно неспівмірності таких витрат.

Список використаних джерел:

1. Рішення Конституційного Суду України від 16 листопада 2000 року № 13-рп/2000. Офіційний вісник України. 2000. № 47.
2. Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2009 року № 23-рп/2009. Офіційний вісник України. 2009. № 79.
3. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. Відомості Верховної Ради. 2013. № 27.
5. Постанова Верховного Суду від 12 червня 2018 року у справі № 462/9002/14-ц, провадження № 61-9880св18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75003682>.

*Биндюк Катерина Геннадіївна,
студентка, Державний
торговельно-економічний
університет*

*Науковий керівник:
Невара Лілія Михайлівна,
кандидат юридичних наук,
доцент, Державний торговельно-
економічний університет*

ПРАВОВЕ РОЗУМІННЯ ПРИНЦИПУ МИРНОГО ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4126/>

Принцип мирного вирішення міжнародних спорів знайшов своє закріплення у великій кількості міжнародних актів, наприклад Гаазькі конвенції про мирне вирішення міжнародних зіткнень 1899 р. та 1907 р., Конвенція про обмеження застосування сили у разі стягнення договірних боргових зобов'язань 1907 р., Статут Ліги Націй 1919 р., Женевський Протокол про мирне вирішення міжнародних спорів 1924 р.; Паризький договір про відмову від війни як засобу національної політики 1928 р., Загальний акт Асамблеї Ліги Націй про мирне вирішення міжнародних спорів 1928 р., Міжамериканський воєнний договір про ненапад і процедуру примирення 1933 р. тощо [1, с. 179-180].

Мирні способи врегулювання міжнародних конфліктів застосовуються тоді, коли між суб'єктами міжнародного права виникає міжнародний спір. З цього ми доходимо висновку, що дуже важливе тлумачення поняття «міжнародний спір». Зазвичай у конкретних міжнародних договорах прописуються ознаки міжнародно-правового спору, таке врегулювання відбувається для реалізації певної процедури вирішення міжнародних спорів. У той же час досить часто можна зустріти регламентацію процедури мирного вирішення без формально визначених ознак міжнародного спору. Загалом, на сьогодні в теорії міжнародного права склався підхід до визначення змісту поняття міжнародного спору – ґрунтується на практиці Міжнародного Суду ООН, який під тлумаченням цього поняття розуміє конфлікт правових поглядів, що об'єктивно існує до початку розгляду справи [2, с. 143].

На нашу думку, дуже важливим для кожної країни є принцип мирного вирішення міжнародних спорів, адже кожна демократична країна найбільше цінує життя своїх громадян, саме тому будь-які міжнародні спори потрібно вирішувати виключно мирним шляхом.

Відповідно до статуту ООН, принцип мирного вирішення міжнародних спорів закріплено на універсальному рівні в Статуті ООН (п. 3, ст. 2): «всі члени Організації Об'єднаних Націй вирішують свої міжнародні спори мирними засобами в такий спосіб, щоб не піддавати загрози міжнародний мир, безпеку і справедливість» [3].

Мамон З. у своїй роботі зазначає, що принципи мирного вирішення міжнародних спорів, які забезпечують мирне співіснування держав лежать в основі стабільного функціонування міжнародного співтовариства [4, с. 3].

Науковці проаналізувавши мирні вирішення спорів схиляють до поділу їх на демократичні або, іншими словами, політичні та правові (судові). До першого виду відносяться різні переговори, консультації, добрі послуги, примирення та посередництво, до правових – міжнародні суди та міжнародні арбітражі [5, с. 214].

Отже, юридичну основу принципу вирішення міжнародних спорів мирним шляхом становлять: 1) зміст та його юридичні вимоги – це сукупність міжнародно-правових норм, які складають загальний обов'язок для суб'єктів вирішувати свої спори виключно мирними засобами; 2) сфера дії – це різні за своїми ознаками міжнародні розбіжності, спори; 3) система засобів міжнародного врегулювання; 4) характер мирного врегулювання – це відповідність принципам міжнародного права та справедливості за умови збереження міжнародного миру [6, с. 359] .

У висновку хочемо зазначити, що принцип мирного вирішення спорів – це принцип, який існує для забезпечення мирного співіснування держав та належить до норм, що лежать в основі існування та стабільного функціонування міжнародного співтовариства. У ході дослідження наукових робіт ми дійшли до висновку, що існує два види вирішення міжнародних спорів – політичні та юридичні, кожен з них має своє важливе значення у міжнародно-правовій практиці застосування.

Література:

1. Миколаєнко Я. Ю. Гаазькі конвенції 1899 та 1907 рр. про мирне вирішення міжнародних суперечок. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. С. 179-181. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/4741/1/%D0%93%D0%90%D0%90%D0%97%D0%AC%D0%9A%D0%86%20%D0%9A%D0%9E%D0%9D>

%D0%92%D0%95%D0%9D%D0%A6%D0%86%D0%87%201899%20%D0%A2%D0%90%201907%20%D0%A0%D0%A0..pdf

2. Шевченко А.С. Міжнародний спір, його правова природа та мирне вирішення за допомогою арбітражу // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право №5. 2012. С. 142-144
3. Статут ООН і Статут Міжнародного Суду: міжнародний документ від 26.06.1945 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010.
4. Мамон З. Міжнародний арбітраж як засіб вирішення міжнародних спорів // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2010. – № 3. – С. 3-9.
5. Корзіна І. В. Шляхи мирного вирішення міжнародних спорів / І. В. Корзіна // Одеські юридичні читання : Матер. всеукр. наук.-практ. конфер. / Одеса : Видавничий дім "Гельветика", 2017. – С. 214-217. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/9597?locale-attribute=uk>
6. Тропін З. В. Сучасна основа вирішення міжнародних спорів: принцип мирного вирішення міжнародних спорів чи принцип захисту прав та інтересів суб'єктів міжнародних правовідносин. // Часопис Київського університету права. 2017. С. 358-362. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkur_2017_1_80

*Бідалова Карина Сергіївна,
студентка, Державний
торгівельно-економічний
університет, м. Київ*

*Науковий керівник:
Невара Лілія Михайлівна,
кандидат юридичних наук,
доцент, Державний торговельно-
економічний університет*

ДОТРИМАННЯ НОРМ ТА ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4119/>

Людина-соціальна особистість, яка живе в стрімко розвиваючому суспільстві, де норми та принципи міжнародного права відіграють величезну роль у становленні будь-якої країни світу. З плином часу та розвитком нових технологій життя також кардинально змінюється, але як би не змінювалося наше життя деякі питання в ньому залишаються

завжди актуальними. Одне з таких питань-це дотримання і реалізація норм і принципів міжнародного права. Національне законодавство, як таке не може існувати без дотримання відповідних міжнародних договорів. Міжнародне право зобов'язує державу дотримуватися належним чином відповідних договорів. Норми міжнародного права зобов'язують країну в цілому до їх виконання, а не окремі її органи чи посадові особи, покладені на неї зобов'язання мають бути конкретизовані [1, с. 370]. Найголовніше-це дотримання всіх міжнародних договорів, норм та принципів. Яскравим та всім відомим прикладом на даний час може слугувати війна у нашій країні. РФ-держави терорист, яка не дотримується жодних норм та принципів міжнародного законодавства, а навпаки нахабно обстрілює, знищує українські міста та позбавляє життя та житла цивільних людей.

Основні принципи такі, як: незастосування сили або загрози застосування сили, суверенної рівності держав, не втручання, територіальної цілісності, непорушності державних кордонів, мирного врегулювання спорів, поваги прав і основних свобод людини, рівноправ'я право народу розпоряджатися власною долею, співробітництва та добросовісного виконання міжнародних зобов'язань грубо порушуються [2]. Держави-терорист ще з перших днів показала, що вона не збирається мирно врегульовувати спір, натомість її метою є нахабно захопити якомога більше територій та всупереч бажанню людей жити у вільній та демократичній державі примусово всупереч волі ввести режим диктатури в якому думка особистості не відіграє ніякої ролі. В статуті ООН визначено, що всі члени ООН вирішують свої міжнародні спори винятково мирними засобами [3]. Мета цього лише одна-це забезпечення міжнародного миру та безпеки. Спори мають бути вирішені в найкоротші строки. Держави-агресор усіма своїми діями демонструє байдуже ставлення до всіх міжнародно-правових норм, які не мають жодного місця в правовій і демократичній країні.

Отже, підсумовуючи все вищезазначене можна зробити висновок, що дотримання основоположних норм і принципів міжнародного права відіграє величезну роль у належному існуванні всіх демократичних держав світу, забезпечення їх розвитку, сталості та мирного врегулювання спорів без застосування методів військової агресії, насильства, катування, нахабного захоплення територій та знищення цілої нації.

Література:

1. Задорожна С. М. Гарантованість дотримання загальних принципів міжнародного права. Стаття Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. 2017. №6. С.370.
2. Основні принципи міжнародного публічного права. URL: <https://juresprudence.com.ua/osnovni-printsipi-mizhnarodnogo-publichnogo-prava/> (дата звернення: 19.11.2022).
3. Статут ООН. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 19.11.2022).

*Грабовська Оксана Олександрівна,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного
процесу Навчально-наукового
інституту права Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка*

ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ОBOB'ЯЗКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗВЕРНЕННЯМ ДО СУДУ З ЦИВІЛЬНИМ ПОЗОВОМ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4140/>

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування як суб'єкти звернення до суду в інтересах інших осіб, державних чи суспільних інтересах в порядку цивільного судочинства є учасниками справи відповідно до ч. 4 ст. 42 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), і можуть брати участь у різні способи: звертатися із позовами (заявами), надавати висновки на вимогу закону чи суду відповідно до статей 56, 57 ЦПК України. В якій би формі органи не реалізовували свої представницькі функції, їх діяльність урегульована законом та здійснюється у межах компетенційного напрямку.

Право на звернення до суду органів державної влади, органів місцевого самоврядування в інтересах інших осіб, державних чи суспільних інтересах, регулюється масивом законодавчих актів. Як правило положення, що конкретизують випадки, за яких виникає таке право чи обов'язок, зосереджені в окремих законах, якими регулюється певний напрям суспільних відносин. Положення ж

процесуального законодавства регулюють, здебільшого, процесуальні аспекти участі органів державної влади, органів місцевого самоврядування у відповідному судочинстві.

Низка положень цивільного процесуального законодавства дає можливість зробити обґрунтований висновок, що при відкритті провадження у справі для суду не байдужим є питання про те, чи має право орган державної влади, орган місцевого самоврядування на подання до суду відповідного позову (заяви). Тому цивільним процесуальним законом, зокрема, встановлено, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування повинні надати суду документи, що підтверджують наявність передбачених законом підстав для звернення до суду в інтересах інших осіб (ч. 1 ст. 56 ЦПК України). Якщо ж позов чи заяву, які за законом мають подаватися до суду органами державної влади, органами місцевого самоврядування, подано іншим суб'єктом, також виникає питання про правомірність такого звернення, хоча цивільним процесуальним законодавством дане питання й не врегульовано. З цього приводу лише у ч. 4 ст. 57 ЦПК України закріплено положення, згідно із яким відмова органу, уповноваженого здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах, від поданого прокурором в інтересах держави позову (заяви), подання ним заяви про залишення позову без розгляду, не позбавляє прокурора права підтримувати позов (заяву) і вимагати розгляду справи по суті.

Як свідчить практика, органи державної влади, органи місцевого самоврядування не завжди своєчасно виконують обов'язки, пов'язані із судовим захистом прав, свобод чи інтересів інших осіб, державних чи суспільних інтересів. В окремих випадках це викликано неналежною правовою регламентацією, невизначеністю в частині регулювання обов'язків органів державної влади, а подекуди й байдужістю до виконання покладених законом на органи повноважень, а відтак, функції, які покладені законом на органи державної влади, органи місцевого самоврядування перебирають на себе інші органи, зокрема, органи прокуратури.

Прикладом в цьому сенсі може бути справа, розглянута у 2021 р. Васильківським районним судом Дніпропетровської області. Внаслідок кримінального правопорушення, яке полягає у незаконній вирубці дерев у лісозахисній смозі на території Васильківської селищної ради Дніпропетровської області та нанесення збитків, які підлягають стягненню та зарахуванню до місцевого фонду охорони навколишнього природного середовища, керівник Синельниківської окружної прокуратури Дніпропетровської області звернувся до суду з позовом в інтересах держави в особі Васильківської селищної ради Дніпропетровської області.

Окрім інших факторів, у позовній заяві прокурором наведено дані з листування прокуратури з Васильківською селищною радою Дніпропетровської області, згідно із яким зазначеною селищною радою не вжито дієвих і ефективних заходів, спрямованих на стягнення відповідної суми у примусовому порядку, що свідчить про бездіяльність зазначеного органу місцевого самоврядування.

В позові також зазначається про усвідомлену пасивну поведінку уповноваженого суб'єкта владних повноважень щодо нездійснення захисту інтересів держави, оскільки не звернення до суду у визначений законом строк з моменту встановлення факту порушення прав місцевої ради та територіальної громади, унеможлиблює у подальшому вжиття цивільно-правових заходів та стягнення з відповідача коштів.

В матеріалах справи йдеться про залучення в судове провадження самої Васильківської селищної ради, представник якої надіслав до суду заяву про розгляд справи за його відсутності. В своєму рішенні суд зазначив також про те, що Васильківська селищна рада є належним позивачем у даній справі, оскільки незаконну порубку дерев здійснено на її території тощо [1].

Загалом, справи про відшкодування шкоди, завданої навколишньому природному середовищу, з поміж інших виділяються специфічним становищем органів державної влади, органів місцевого самоврядування. Ця специфіка полягає, зокрема, у наступному: 1) органи державної влади, органи місцевого самоврядування перебувають у законодавчо визначеній взаємодії з населенням в частині охорони навколишнього природного середовища. Згідно із ст. 11 Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища” місцеві ради, органи державної влади в галузі охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів зобов'язані подавати всебічну допомогу громадянам у здійсненні природоохоронної діяльності, враховувати їх пропозиції щодо поліпшення стану навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, залучати громадян до участі у вирішенні питань охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів; 2) враховуючи зазначене у п. 1), насамперед, на органи державної влади, органи місцевого самоврядування закон покладає обов'язок вживати заходів, спрямованих на охорону навколишнього природного середовища та реагування на порушення в даній сфері; 3) закон гарантує громадянам захист такого роду прав органами державної влади, органами місцевого самоврядування: згідно із ст. 11 зазначеного закону порушені права громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища мають бути поновлені, а їх захист здійснюється в судовому порядку відповідно до законодавства України; 4) органи уповноважені

як самостійно розглядати спори у галузі охорони навколишнього природного середовища, так і звертатися до суду: згідно із ст. 67 Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища” такі спори вирішуються судом, місцевими радами чи органами, які утворюються ними, відповідно до компетенції і в порядку, встановленому законодавством України.

Зважаючи на специфіку покладених законом функції (обов’язків), пов’язаних із захистом прав в сфері охорони навколишнього природного середовища на органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а звідси, й на їх статус позивачів у таких справах, безпосереднє залучення органів місцевого самоврядування до участі у справі на практиці, видається логічним виникнення сумнівів з приводу обґрунтованості подання прокуратурою такого роду позовів. Видається небезпідставними міркування про необхідність вжиття судом заходів, спрямованих на спонукання органів, які в силу закону зобов’язані звертатися до суду з позовами на захист прав інших осіб, державних чи суспільних інтересів, до відповідних дій.

В цьому сенсі, з огляду на бездіяльність органу місцевого самоврядування, поданий до суду прокурором позов цілком відповідає функціям прокуратури, що закріплені у ч. 1. ст. 2 Закону України “Про прокуратуру”, а також є логічно послідовним кроком після винесення судом вироку у кримінальній справі, яким відповідача визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення. До того ж, ч. 3 ст. 23 зазначеного закону встановлено, що прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб’єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу.

Таким чином, законодавець фактично закріплює право прокуратури виконувати обов’язки органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших суб’єктів владних повноважень, до компетенції яких віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу. Та якщо відсутність органу є очевидною умовою звернення прокурора до суду в інтересах інших осіб, державних чи суспільних інтересах, то стосовно підміни прокурором функцій органів державної влади, органів місцевого самоврядування, видається обґрунтованим вважати, що у таких випадках судам, принаймні, необхідно керуватися положеннями ст. 262 ЦПК України, яка регулює інститут окремих ухвал в цивільному судочинстві.

Частиною 1 ст. 262 ЦПК України передбачено, що суд, виявивши при вирішенні спору порушення законодавства або недоліки в діяльності державних чи інших органів, постановляє окрему ухвалу, незалежно від того, чи є вони учасниками судового процесу. Окрема ухвала надсилається відповідним посадовим особам для реагування на подібні випадки, для запобігання повторенню таких явищ (ч. 6 ст. 262 ЦПК України). Матеріали ж справи засвідчують доведеність прокурором фактів усвідомленої пасивної поведінки органу місцевого самоврядування, ці факти підтверджені належними доказами, вони встановлені судом внаслідок дослідження та оцінки, а, отже, реакція суду у визначений законом спосіб була б правомірною.

Судова практика:

1. Рішення Васильківського районного суду Дніпропетровської області у справі № 172/558/21. Проведення № 2/172/351/21, 20.07.2021.

*Лутай Дарина Анатоліївна,
студентка Університету
митної справи та фінансів*

*Білан Софія Андріївна,
студентка Університету
митної справи та фінансів*

*Науковий керівник:
Мазур Анатолій Васильович,
кандидат юридичних наук,
доцент, Університет
митної справи та фінансів*

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4115/>

Війна – страшне, негативне явище. Вона вносить свої корективи в життя тих, кого торкнулася і назавжди залишає спогади про себе. З 24 лютого життя кожного українця перетворилося на один суцільний страшний сон. Але ми – незламна нація і попри біль та муки будемо боротися до кінця.

На сьогоднішній день, перед державою постали ряд першочергових завдань для забезпечення ефективного функціонування бюджетної системи. Серед них: збільшення видатків на оборону держави, забезпечення соціальних виплат громадянам, залучення міжнародної фінансової допомоги, перегляд джерел наповнення бюджету. Бюджетний процес обов'язково повинен відбуватися навіть в умовах воєнного стану, але варто пам'ятати, що його організація та здійснення під час війни має певні особливості.

Очевидним є те, що впровадження воєнного стану спричинило певні зміни у бюджетному законодавстві, які спрямовані на створення умов для своєчасного та оперативного реагування на потреби фінансового забезпечення заходів територіальної оборони, захисту безпеки населення та функціонування бюджетної сфери, комунальних підприємств у період воєнного стану.

По-перше, внесення змін до місцевого бюджету приймається виконавчими комітетами відповідних місцевих рад, місцевими державними адміністраціями, військово-цивільними адміністраціями або військовими адміністраціями за поданням місцевих фінансових органів без ухвалення відповідного рішення Верховною Радою АР Крим, відповідною місцевою радою. Перерозподіл видатків бюджету і надання кредитів з бюджету за бюджетними програмами, включаючи резервний фонд бюджету, додаткові дотації та субвенції, у межах загального обсягу бюджетних призначень головного розпорядника бюджетних коштів, а також збільшення видатків розвитку за рахунок зменшення інших видатків здійснюється без погодження відповідною комісією місцевої ради.

По-друге, виконавчі комітети відповідних місцевих рад, місцеві державні адміністрації, військово-цивільні адміністрації або військові адміністрації можуть приймати рішення про перерахування коштів з місцевого бюджету державному бюджету з метою відсічі збройної агресії Російської Федерації проти України. Передача коштів між місцевими бюджетами можлива без укладання договору.

Також встановлено, що проекти місцевих бюджетів затверджуються рішеннями виконавчих комітетів відповідних місцевих рад чи розпорядженнями місцевих державних адміністрацій, військово-цивільних адміністрацій або військових адміністрацій.

Перевірки Державною аудиторською службою щодо виконання місцевих бюджетів не проводяться, а розпочаті перевірки зупиняються. Дозволено перевищення обсягу резервного фонду бюджету понад 1% обсягу видатків загального фонду відповідного бюджету. Виділення коштів з резервного фонду бюджету здійснюється за рішенням місцевої

державної адміністрації, військової адміністрації, виконавчого органу відповідної ради.

Також скасована заборона здійснення розпорядниками (одержувачами) бюджетних коштів попередньої оплати товарів, робіт і послуг, що закупаються за бюджетні кошти. Перерахування реверсної дотації до державного бюджету з місцевих бюджетів територій, на яких введено воєнний стан, Казначейством не здійснюється.

Що ж стосується фінансування добровольчих формувань тероборони, то з метою чіткого розмежування видатків та кредитування за головними розпорядниками коштів місцевого бюджету Міністерством фінансів України затверджено Типову програмну класифікацію видатків та кредитування місцевого бюджету.

Платежі, які містять відомості, що становлять державну таємницю, незалежно від суми разового платежу здійснюються на підставі платіжних доручень без подання підтвердних документів.

Для покриття витрат місцевих бюджетів, понесених на оплату комунальних послуг, спожитих у будівлях (приміщеннях) комунальної форми власності, у яких розміщено тимчасово переміщених осіб на безоплатній основі з резервного фонду державного бюджету надається відповідна компенсація місцевим бюджетам.

У разі надходження до Міністерства соціальної політики та/або Пенсійного фонду України інформації від Національного банку щодо неможливості здійснювати уповноваженими банками виплату пенсій, грошових допомог одержувачам їх виплата здійснюється шляхом переказу коштів одержувачу без відкриття рахунка через банк, який є уповноваженим на провадження розрахунково-касових операцій з коштами Пенсійного фонду України.

Проаналізувавши вищезазначене, можемо зробити наступні висновки. У період воєнного стану одним із важливих моментів, спрямованих на захист населення і на ефективне функціонування бюджетної сектору під час війни, є забезпечення організації та здійснення бюджетного процесу в Україні. На нашу думку, Президент України, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України та інші центральні органи виконавчої влади належним чином забезпечують організацію та здійснення бюджетного процесу в Україні. Вони приймають низку оперативних та результативних рішень, що необхідні для змін у бюджетному законодавстві та спрямовані на захист населення і на ефективне функціонування бюджетної сфери під час війни.

Література:

1. Особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14654>
2. Постанова Кабінету Міністрів України “Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану” від 11 березня 2022 р. № 252. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-formuvannya-ta-vikonannya-miscevih-byudzhetiv-u-period-voennogo-stanu-252>
3. Закон України “Про внесення змін до розділу VI “Прикінцеві та перехідні положення” Бюджетного кодексу України щодо посилення гнучкості місцевих бюджетів та підвищення оперативності прийняття рішень” від 09.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2390-20#Text>

*Наумець Ярослав Максимович,
студент, Державний торговельно-
економічний університет*

*Науковий керівник:
Кононець Олена Миколаївна,
кандидат юридичних наук,
Державний торговельно-
економічний університет*

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ НЕЗАКОННИМИ ДІЯМИ ОРГАНІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ, ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ, ПРОКУРАТУРИ І СУДУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4139/>

У цій статті висвітлено особливості відшкодування шкоди, завданої незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду. Проаналізований порядок відшкодування завданої шкоди.

The article analyzes the features of establishing liability for the damage caused by unlawful actions of the bodies engaged in the operational-search activities, as well as the pre-trial investigation authorities, the Prosecutor's Office, and the Court. In particular, the procedure for compensation for the damage caused is represented in the article as well.

Актуальність теми. Питання відповідальності держави, її органів та службових осіб за невиконання або за неналежне виконання покладених на неї обов'язків та відшкодування шкоди є дуже актуальним на сьогоднішній час. Оскільки Україна прагне досягти мети побудови демократичної, правової держави та сформувати громадянське суспільство, основною цінністю якого є людина, захист її прав, законних інтересів.

Метою статті є висвітлення особливостей відшкодування шкоди, завданої незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду, а також можливостей до визначення розміру такого відшкодування. Відшкодування шкоди відіграє важливу роль щодо захисту прав і свобод людини та її законних інтересів.

Предметом виступає інститут відшкодування шкоди завданої незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду.

Результати дослідження. Людина її права і свободи, честь, гідність і недоторканість визнаються Конституцією України найвищою соціальною цінністю. Забезпечення прав і свобод є головним обов'язком держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність.

Згідно зі ст.19 Конституції України, органи державної влади й органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень і в спосіб що передбачені Конституцією та законами України [4].

Статтею 2 КПК України встановлено що одним з пріоритетних завдань кримінального судочинства є охорона прав та законних інтересів осіб які беруть у ньому участь.

Під визначенням відшкодування шкоди потрібно розуміти обов'язок боржника, який повинен виконати на користь кредитора шляхом відшкодування завданих збитків, які йому завдані порушенням прав і які суперечать Конституції України. Кредитором у зобов'язанні, що виникає із завдання шкоди правоохоронними органами й судом, є фізична особа, до якої застосовані незаконні заходи. Боржником у зобов'язанні з відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами і судом, є держава, оскільки враховуючи свою безпосередню участь у створенні зазначених органів і беручи на себе відповідальність за дії їх службових осіб, держава тим самим усвідомлює свою відповідальність за порушення ними прав громадян і зобов'язується відшкодувати завдану шкоду потерпілому. Протиправними можуть бути не тільки дії органів виконавчої влади, а і їхня бездіяльність, тобто невчинення ними тих дій, які вони були зобов'язані вчинити і які спричинили заподіяння шкоди.

Положенням статті 130 Кримінально процесуального закону передбачено відшкодування (компенсація) шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю. В частині першій зазначено, що шкода, завдана незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, відшкодовується державою за рахунок Державного бюджету України у випадках та в порядку, передбачених законом. Таким порядком є Закон України «Про порядок відшкодування шкоди завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування прокуратури і суду» від 1.12.1994 року № 266/94 -ВР (далі – Закон № 266/94-ВР) [6].

У першій статті закону № 266/94 -ВР передбачено, що відшкодування підлягає шкода, завдана громадянину внаслідок:

- Незаконного засудження, незаконного повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, незаконного взяття і тримання під вартою, незаконного проведення в ході кримінального провадження обшуку, виїмки, незаконного накладення арешту на майно, незаконного відсторонення від роботи (посади) та інших процесуальних дій, що обмежують права громадян;
- Незаконного проведення оперативно-розшукових заходів.

Тобто даний закон містить порядок та перелік підстав після настання яких виникає право для відшкодування шкоди. Окрім цього до людини можуть бути незаконно застосовані заходи забезпечення кримінального провадження, запобіжні заходи, незаконно проведенні слідчі розшукові дії або негласні слідчі дії, неефективне або тривале досудове розслідування чи судовий розгляд. Шкода, завдана особі внаслідок інших незаконних дій або бездіяльності чи незаконних рішень вищевказаних органів відшкодовується на загальних підставах як то встановлено у ч.6 ст.1176 ЦК України.

Перелік підстав відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативну-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду під час кримінального провадження відповідно до ст.1176 ЦК України є дещо іншим, а саме: незаконне засудження особи, незаконне притягнення до кримінальної відповідальності, незаконне застосування запобіжного заходу, незаконне затримання. Тому при застосування відповідних норм цивільного законодавства слід обов'язково керуватися спеціальним законом №266/94-ВР.

У цьому випадку право на відшкодування з'являється лише у наступних випадках: ухвалення виправдувального вироку суду; встановлення в обвинувальному вироку суду чи іншому рішенні суду (крім ухвали суду про визначення нового розгляду).

А право на відшкодування шкоди завданої зазначеними у ст. 1 Закону №266/94-ВР виникає у випадках передбачених ст.2 цього закону або за умови, що протягом шести місяців після проведення таких заходів не було розпочате кримінальне провадження за результатами таких заходів.

Не виникає право на відшкодування шкоди якщо кримінальне провадження було закрито на підставі закону про амністію або акта про помилування. Також не має права на відшкодування шкоди фізична особа, яка у процесі досудового розслідування або судового провадження шляхом самообмови перешкоджала встановленню істини і цим сприяла незаконному засудженню, незаконному притягненню до кримінальної відповідальності, незаконному застосуванню запобіжного заходу, незаконному затриманню (ч. 3,4 ст. 1176 ЦК України). Слід зазначити, що ці положення застосуються лише якщо самообмова була свідомою, добровільною, неправдивою, мала на меті перешкоджати з'ясуванню істини й бути зафіксованою у матеріалах кримінального провадження. Самообмова яка стала наслідком застосування до особи насильства, погроз чи інших незаконних заходів, не перешкоджає відшкодуванню шкоди. Факт насильства, погроз або інших незаконних заходів має бути встановлено слідчими органами, прокурором чи судом [9].

У разі настання підстав зазначених у ст. 1 Закону №266/94-ВР, завдана шкода відшкодовується в повному обсязі незалежно від вини посадових осіб, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури і суду. Тобто особа звільняється від обов'язку доказування перед судом незаконності дій, бездіяльності та рішень посадових осіб у кримінальному провадженні щодо неї.

Відшкодуванню (поверненню) підлягає: 1) заробіток та інші грошові доходи, які громадянин втратив внаслідок незаконних дій; 2) майно (в тому числі гроші, грошові вклади і відсотки по них, цінні папери та відсотки по них, частка у статутному фонді господарського товариства, учасником якого був громадянин, та прибуток, який він не отримав відповідно до цієї частки, інші цінності), конфісковане або звернене в доход держави судом, вилучене органами досудового розслідування, органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також майно, на яке накладено арешт; 3) штрафи, стягнуті на виконання вироку суду, судові витрати та інші витрати, сплачені громадянином; 4) суми, сплачені громадянином у зв'язку з наданням йому правової допомоги; 5) моральна шкода.

Відшкодування матеріальної і моральної шкоди, провадиться за рахунок коштів державного бюджету. Майно яке зазначено у п.2 ст.3 цього закону, повертається в натурі, а в разі неможливості повернення

в натурі відшкодовується його вартість за рахунок тих підприємств, установ, організацій, яким воно було передано безоплатно.

Вартість жилих будинків, квартир, інших споруд відшкодовується лише у разі, якщо зазначене майно не збереглося в натурі і громадянин відмовився від надання йому рівноцінного жилого приміщення з безоплатною передачею у його власність або у разі згоди на це громадянина. Вартість втраченого житла відшкодовується виходячи з ринкових цін, що діють на момент звернення громадянина про відшкодування шкоди. У разі ліквідації підприємств, організацій, яким майно було передано безоплатно, або недостатності у них коштів для відшкодування шкоди, вартість майна відшкодовується за рахунок державного бюджету.

Відшкодування ж моральної шкоди згідно Закону 266/94-ВР провадиться у разі, коли незаконні дії органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури і суду завдали моральної втрати громадянинові, призвели до порушення його нормальних життєвих зв'язків, вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя. Моральною шкодою визнаються страждання, завдані громадянинові внаслідок фізичного чи психічного впливу, що призвело до погіршення або позбавлення можливостей реалізації ним своїх звичок і бажань, погіршення відносин з оточуючими людьми, інших негативних наслідків морального характеру (абз. 5 і 6 ст. 4 Закону). Розмір моральної шкоди визначається з урахуванням справи в межах встановлених цивільним законодавством та відповідно до ст.23 ЦК України. Верховний суд у своєму рішенні зазначив, що визначаючи розмір відшкодування, суд має керуватися принципами рівності, поміркованості, розумності, справедливості, Розмір відшкодування моральної шкоди має бути не більш, а ніж достатнім для розумного задоволення потреб потерпілої особи і не повинен призводити до її збагачення. Розмір моральної шкоди суд визначає залежно від характеру та обсягу страждань (фізичних, душевних, психічних тощо), яких зазнав позивач, характеру немайнових втрат (їх тривалості, можливості відновлення тощо) та з урахуванням інших обставин [10].

Відшкодування моральної шкоди під час перебування особи під слідством чи судом провадиться виходячи з розміру не менше одного мінімального розміру заробітної плати за кожен місяць перебування під слідством чи судом (абз. 2 і 3 ст. 13 Закону). Велика Палата Верховного Суду зазначила, що так законодавець визначив мінімальний розмір моральної шкоди виходячи з установленого законодавством розміру заробітної плати на момент розгляду судом за кожен місяць перебування під слідством та судом. Встановлений законом розмір не може бути зменшено, оскільки він є гарантованим мінімумом [11].

Існує два порядки відшкодування шкоди, завданої громадянину: безспірний та цивільний позовний.

Безспірний полягає у тому, що у разі виникнення права на відшкодування завданої шкоди орган, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, прокурор або суд зобов'язані роз'яснити особі порядок поновлення її порушених прав чи свобод відшкодування завданої шкоди. Однак відсутність такого роз'яснення не позбавляє особу права на відшкодування завданої їй шкоди.

Відповідно до закону розмір відшкодування шкоди у вигляді заробітку та інших грошових доходів, які громадянин втратив внаслідок незаконних дій, штрафів, стягнутих на виконання вироку суду, судових витрат та інших сплачених ним платежів, у зв'язку з наданням йому юридичної допомоги, залежно від підслідності органу який провадив слідчі дії чи розглядав справу, у місячний термін з дня звернення громадянина визначають, оперативно-розшуковий орган, орган досудового розслідування, прокуратура чи суд, про що виносять постанову, а суд постановляє ухвалу.

В такому ж порядку суд за заявою громадянина вирішує питання про відшкодування моральної шкоди. Якщо кримінальне провадження закрито судом при розгляді кримінальної справи в апеляційному або касаційному порядку, зазначені дії провадить суд, що розглядав справу у першій інстанції ст.ст. 3,12,13 Закону №266/94-ВР [12].

У разі незгоди з винесеною постановою про відшкодування шкоди громадянин може оскаржити її до суду за місцем свого проживання або за місцем відповідного органу, а в разі незгоди з постановленою ухвалою суду – до апеляційного суду ст.ст. 12,14 Закону №266/94-ВР.

Позовний порядок не залежний від наведеного вище, він також застосовує положення ст.1176 ЦК України та Закону №266/94-ВР, а саме – звернення з позовом до суду. Оскільки закон не містить вимог щодо процесуальної форми документа, з яким особа має звернутися до суду за захистом свого порушеного права, Велика Палата Верховного Суду висловила власну позицію про те, що таким способом захисту відповідно до ст.ст. 15,16 ЦК України може бути, звернення до суду з відповідною позовною заявою [12].

Відповідачем у цій категорії справ про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, а також повернення конфіскованого або зверненого в доход держави судом, вилученого органами досудового розслідування, органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також майна, на яке накладено арешт є держава Україна в особі Державної казначейської служби України. Третіми особами на стороні відповідача залучаються відповідні органи незаконними рішеннями яких було завдано шкоду.

Висновок. Отже проаналізувавши викладене вище можемо резюмувати, що національне законодавство достатньою мірою регулює досліджуване питання та містить не двозначний порядок дій щодо відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, органи прокуратури та суду.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
3. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських, або таких, що принижують гідність особи, видів поводження і покарання. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text
4. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Цивільний кодекс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
6. Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудового розслідування, прокуратури і суду». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Положення про застосування Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудового розслідування, прокуратури і суду». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0106-96#Text>
8. Боярський О. О Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. Юридичних наук: спец. 12.00.03. Одеса 2008. – 20 с.
9. Постанова КЦС ВС від 25 квітня 2019 р. № 704/696/16-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81437446>
10. Постанова КЦС ВС від 11.10.2019 р. у справі № 757/53996/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85009068>.
11. Постанова КЦС ВС від 20 вересня 2018 р. у справі № 686/23731/15-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76860092>.
12. Постанова ВП ВС від 20.09.2018 р. у справі № 686/23731/15-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76860092>.

*Петришина Марина
Олександрівна,
кандидат юридичних наук,
доцент, п.н.с. відділу правового
забезпечення функціонування
національної інноваційної системи,
Науково-дослідний інститут
правового забезпечення
інноваційного розвитку
Національної академії
правових наук України*

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ СТВОРЕННЯ НАЛЕЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ТА ПРАВОВИХ ПЕРЕДУМОВ РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКИХ СТРУКТУР В УКРАЇНІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4120/>

Актуальність вивчення питань, пов'язаних з підвищенням рівня конкурентоспроможності наукових досліджень і науково-технічних розробок в Україні сьогодні зумовлюється не лише євроінтеграційними прагненнями, а й необхідністю повоєнного відновлення національної економіки, забезпечення гідної якості життя громадян. Не дивлячись на скептицизм деяких дослідників та експертів, зауважимо, що компетентність, професіоналізм та винахідливість притаманні вітчизняним ученим, дослідникам, а також представникам органів державної влади та місцевого самоврядування, так само, як мужність, стійкість та витривалість притаманні захисникам українського народу.

Означені вище питання становили інтерес для України ще до початку повномасштабної війни росії проти України[1; 2; 3; 4; 5]. Важливість вивчення та цінність результатів пошуку шляхів вирішення проблем, пов'язаних зі створенням організаційних та правових передумов розвитку дослідницьких структур в Україні, у тому числі, обумовлено зростанням наукового інтересу до проблем розвитку, трансформації системи публічної влади загалом, підвищенням уваги до питання перегляду і внесення змін до чинного законодавства, що спрямовані на створення транспарентної, ефективної, інноваційно-орієнтованої системи органів державної влади та місцевого самоврядування, а також стимулювання багатостороннього партнерства

(за участю держави, залученням ресурсів громади, місцевого самоврядування, наявним інтересом приватного сектору).

У цьому контексті утвердження спроможного місцевого самоврядування з точки зору як компетенції, матеріального і фінансового забезпечення, так і професійності посадових і службових осіб, підвищення рівня якості надання різних видів публічних послуг, досягнення оптимальності при вирішенні питань життєдіяльності, а також проблем відновлення та подальшого (стратегічного) розвитку територіальних громад, регіонів набуває особливого значення. Дійсно, як свідчить досвід роботи органів місцевого самоврядування в умовах очікуваної, проте, все одно, несподіваної повномасштабної агресії росії проти України, не всі представники органів місцевого самоврядування виявилися готовими, а подекуди йшлося й про колабораціоністську діяльність. Тим не менше, всім відомі й приклади патріотизму і стійкості, компетентності і професіоналізму, що виявляли у своїй діяльності представники громад.

Ефективними виявилися рішення органів державної влади не лише щодо визначення особливостей правового режиму воєнного стану, а й, зокрема, щодо забезпечення можливостей для продовження ведення бізнесу навіть в умовах війни (релокація, зменшення податкового навантаження, інші заходи підтримки). Суттєвих змін зазнало чинне законодавство в різних сферах державного і суспільного життя¹. Україна й низка інших зарубіжних держав, різні міжнародні, у тому числі, благодійні та інші організації підтримали і продовжують надавати свою допомогу як тим, хто перебуває на території нашої держави, так і тим, хто змушений був її покинути. Проте, неабияке значення, має сьогодні питання щодо підтримки та забезпечення подальшої науково-дослідної роботи (розробок) в наукових, науково-дослідних, а також закладах освіти тощо².

При цьому, наявні обставини (обстріли мирного населення, руйнування інфраструктури, вимушене переміщення населення, неможливість ведення певних видів підприємницької діяльності тощо) спонукають як державу, так і представників наукового співтовариства, бізнесу, окремих осіб бути винахідливими не лише у питаннях першочергового значення (недопущення/ подолання гуманітарної катастрофи, забезпечення військових тощо), а й у сфері пошуку можливих

¹ Сьогодні продовжують функціонувати / створюються платформи, на базі яких можна отримати відповіді на питання щодо новелізації законодавства або особливостей функціонування тих чи інших суб'єктів / ведення діяльності тощо. Крім урядових порталів та платформ, існують й інші, як наприклад, Smartlaw. URL: <https://smartlawin.ndipzir.org.ua/>

² У цей складний час уряди різних держав світу всіляко допомагають Україні. Зокрема, українські вчені, які вимушено переїхали за кордон або не змогли повернутися додому через агресію росії, зможуть продовжувати дослідження та обмінюватися досвідом з іноземними колегами завдяки підтримці Уряду Великобританії, який прийняв рішення збільшити фінансування програми Researchers at Risk Fellowship у чотири рази.

шляхів підтримання наявного інноваційного потенціалу, розвитку ідей формування дослідницької інфраструктури в Україні.

Досвід розвинутих зарубіжних держав свідчить, що саме органи місцевого самоврядування відіграють важливу роль у розробці та реалізації цілей громади на майбутнє, формують рівень якості життя для членів територіальних колективів (громад), сприяють досягненню поставлених цілей, а також розвитку економіки в цілому. Здійсненню поставлених цілей сприяють місцеві плани, стратегії, інші локальні нормативно-правові акти, інвестиції в інфраструктуру, програми розвитку, публічні та соціальні послуги¹.

При цьому, часто саме на базі наукових (науково-дослідних тощо) установ достатньо активно використовуються механізми багатостороннього партнерства, у тому числі, за участі місцевого співтовариства (науковців, органів та посадових осіб місцевого самоврядування), приватного сектору та державної допомоги. У цьому зв'язку привертає увагу схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. Концепція Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 р. [6].

Питання, що піднімаються у аналізі причин виникнення проблеми та обґрунтування необхідності її розв'язання (у Концепції), видаються такими, що не є вітальними і не мають першочергового значення для виживання за цих умов. Проте, не можна нехтувати наявним потенціалом та не стимулювати формування дослідницьких інфраструктур в нашій державі. Сама ідея відсічі ворожой агресії вже передбачає і захист суверенітету, територіальної цілісності, життя людей, і відстоювання свого права на визначення власного шляху розвитку.

Так, другий варіант вирішення проблеми, запропонований у Концепції, видається достатньо оптимальним і таким, що може бути пристосованим до фактичних обставин. Адже, навіть на етапі підтримуючих дій, а в подальшому запланованих комплексних заходів з відновлення та відбудови інфраструктури уможливорює збереження, використання та подальший розвиток дослідницьких інфраструктур з метою відновлення та розвитку національної економіки, а також забезпечення гідної якості життя людей. Такий варіант передбачає необхідність застосування програмно-цільового методу і коригування на всіх етапах впровадження враховуючи обставини, а також можливості перегляду статусу і основ діяльності закладів вищої освіти і науки в Україні.

¹ Достатньо цікавою, на наш погляд, є програма, що діє у Великобританії, яка концентрує свою увагу на особливостях громад «Levelling Up the United Kingdom». URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1095544/Executive_Summary.pdf

Відтак, важливість вивчення питань, пов'язаних з підвищенням рівня конкурентоспроможності наукових досліджень і науково-технічних розробок в Україні загалом, а також необхідність та цінність результатів пошуку шляхів вирішення проблем, пов'язаних зі створенням організаційних та правових передумов розвитку дослідницьких структур зокрема, складно переоцінити. Підвищення рівня загальної освіченості населення, суттєве переформатування системи освіти, підтримка ініціативи, заохочення та стимулювання участі як закладів вищої освіти, так і наукових, науково-дослідних установ, а також органів публічної влади, інших зацікавлених суб'єктів у формуванні та розвитку дослідницьких структур може стати тією рушійною силою, що не лише зміцнить позиції України як незалежної демократичної соціальної та правової держави, а й сприятиме повоєнному відновленню економіки, інфраструктури, підвищенню якості життя населення¹.

Література:

1. Концептуальні засади правового забезпечення інноваційної політики України: *монографія* / Д. В. Задихайло, Г. П. Клімова, Л. С. Шевченко та ін.; за ред. Д. В. Задихайла. Харків. Право, 2014. 464 с.
2. Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні: *монографія* / Г. П. Клімова, С. М. Іванов, Л. С. Шевченко та ін.; за ред. Ю. Є. Атаманової, Г. П. Клімової. Харків. Право, 2015. 450 с.
3. Концепція «Індустрія 4.0»: проблеми впровадження і окремі правові аспекти її реалізації в Україні: *монографія* / Є. М. Білоусов, І. В. Борисов та ін.; за ред. С. В. Глібка. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. 200 с.
4. Правове забезпечення Національної інноваційної системи у сучасних умовах: *монографія* / С. В. Глібка, О. В. Розгон, Ю. В. Георгієвський та ін.; за ред. С. В. Глібка, О. В. Розгон. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2020. 360 с.
5. Правове регулювання інноваційних відносин: *монографія* / А. П. Гетьман, Ю. Є. Атаманова та ін. Харків. Юрайт, 2013. 688 с.
6. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року: Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-2021-%D1%80#Text>

¹ Детальне вивчення означених вище питань проводиться автором в межах колективного монографічного дослідження і буде розміщено на сайті НДІ ПЗІР НАПрН України (за підсумками 2022 р.). URL: <https://ndipzir.org.ua/>

*Федуняк Ігор Осипович,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки і
менеджменту, Відокремлений
підрозділ Національного
університету біоресурсів
і природокористування
України «Бережанський
агротехнічний інститут»*

ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ТУРИЗМУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4125/>

В умовах сьогодення побудова ринкової моделі економіки в нашій країні вимагає розроблення принципово нових підходів щодо формування ефективних механізмів регулювання у сфері вітчизняного туризму. Дослідження проблем правового регулювання і практичної реалізації розвитку туристичної галузі набуває особливого змісту й актуальності.

Розширення меж туризму, а також необхідність формування сучасної туристичної індустрії потребує правового регулювання туристської діяльності з урахуванням світового досвіду. Формування нормативно-правової бази, що відповідає сучасним реаліям, є найважливішою основою для розвитку туризму в Україні. Відповідно до ст. 9 Конституції України «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України» [1].

Це стосується також зарубіжних нормативно-правових актів, які усе більше уніфікуються та переймаються національним законодавством.

Міжнародним співтовариством прийнята велика кількість спеціальних документів, що регулюють різні напрями туристичної діяльності. Їх прийняття надало додатковий імпульс розвитку вітчизняного туризму, викликало необхідність гармонізації національного туристичного законодавства з іноземним [2].

Безпосередньо відповідальність за порушення законодавства в галузі туризму передбачена ст. 30 Закону України «Про туризм» [3]. Застосування заходів відповідальності можливе лише за умови, що не передбачено Законом або договором. Порушеннями законодавства в галузі туризму є:

1. Провадження туроператорської діяльності без отримання відповідної ліцензії або недодержання ліцензійних умов.
2. Залучення до надання туристичних послуг осіб, які не відповідають встановленим законодавством відповідним кваліфікаційним вимогам.
3. Ненадання, несвоєчасне надання або надання туристові інформації, що не відповідає дійсності.
4. Порушення вимог стандартів, норм і правил у галузі туризму.
5. Незаконне використання категорії об'єкта туристичної інфраструктури.
6. Порушення умов договору між туристом і суб'єктом туристичної діяльності з надання туристичних послуг.
7. Невиконання розпоряджень уповноважених органів та осіб про усунення порушень ліцензійних умов.
8. Порушення правил щодо охорони чи використання об'єктів туристичної інфраструктури, знищення або пошкодження об'єктів відвідування.
9. Незаконне втручання у здійснення туристичної діяльності.
10. Розголошення відомостей, що становлять конфіденційну або іншу охоронювану законом інформацію та інші.

Законодавство щодо туристської діяльності потребує подальшого розвитку й удосконалення, приведення його у відповідність із міжнародно-правовими нормами, правилами і стандартами з урахуванням найкращих національних традицій правового регулювання. Особливу увагу слід приділити податковому законодавству в сфері оподаткування ПДВ та валютному регулюванню.

Література:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
2. Козловський Є. В. Правове регулювання туристичної діяльності: навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2015. 272 с.
3. Закон України «Про туризм». URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

*Чернега Софія Олександрівна,
студентка Навчально-наукового
інституту права, Київський
національний університет
ім. Т. Шевченка*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЗАВДАНОЇ ВТОРГНЕННЯМ ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4134/>

Терени нашої країни зазнали ворожих ударів ще задовго до 24 лютого 2022 року, відколи північний сусід завдав першого удару по цілісності нашої держави. На жаль, воєнне вторгнення призвело до значних жертв серед цивільного населення та пошкодження інфраструктури, завдавши серйозної людської, соціальної та економічної шкоди, а українське законодавство в свою чергу не передбачало ефективних правових механізмів захисту майнових інтересів постраждалих українських громадян та підприємців.

За загальним правилом, відшкодування майнової шкоди передбачене у ст.ст. 22, 1166 ЦК [1] України та ст. 225 ГК України [2]. Їхніми нормами передбачено, що особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування, а шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. Майнова шкода відшкодовується в порядку цивільного судочинства – шляхом звернення до суду з відповідним позовом до винної особи, де позивач зобов'язаний надати докази, що підтверджують факт заподіяння шкоди та її розмір, а також винуватість конкретної особи у її вчиненні.

Очевидно, що звичайні процедури цивільного судочинства є недостатньою мірою ефективними при відшкодуванні шкоди, заподіяної під час війни. В більшості випадків потерпілі не можуть знати, хто саме заподіяв їм шкоду, не можуть зібрати докази його вини, однак якщо такі докази і будуть отримані, то пред'явлення до цієї особи цивільного позову не забезпечить поновлення порушених прав потерпілих. Саме тому було прийнято низку нормативно правових актів, які врегульовували питання відшкодування шкоди громадян та їх втраченого майна внаслідок збройної агресії.

26.03.2022 КМ України було прийнято постанову № 380, якою затверджено *Порядок подання інформаційного повідомлення про*

пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації, який передбачав можливість подання інформаційних повідомлень про знищене/пошкоджене нерухоме майно через вебпортал Дія [3]. Відповідно інформаційні повідомлення про пошкоджене чи знищене майно подавалися без перевірки фактів, у зв'язку із чим внесення до державної бази даних відомостей про отримання повідомлення від потерпілого про завдану йому шкоду не може розглядатися як юридична фіксація факту такої шкоди.

19.04.2022 КМ України було прийнято постанову № 473, якою затверджено *Порядок виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії РФ*, пов'язаних із пошкодженням будівель і споруд, який передбачав, що обстеження пошкоджених об'єктів здійснюється за рішенням уповноважених органів шляхом утворення комісії, до складу якої залучаються фахівці, які здобули вищу освіту у галузі знань «Будівництво та архітектура» [4].

Відповідно до ч.ч. 9, 10 ст. 86 КЦЗ України виплата постраждалим грошової компенсації за втрачене житло за рахунок держави здійснюється за умови добровільної передачі ними державі свого зруйнованого або пошкодженого житла, а розмір такої компенсації визначається не з реальної вартості знищеного чи пошкодженого житла, а за показниками опосередкованої вартості його спорудження у відповідному регіоні України.

Постановою КМ України від 18.12.2013 № 947 було затверджено загальний порядок надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій. У 2020 році цей порядок був актуалізований – Постановою КМ України від 02.09.2020 № 767 до нього були внесені зміни, відповідно до яких дію документа поширено на визначення розміру грошової допомоги постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією російської федерації.

Закон України «Про міжнародне приватне право» встановлює судовий імунітет щодо іноземної держави за відсутності згоди компетентних органів відповідної держави на залучення її до участі у справі в національному суді іншої держави.

Водночас як Європейська конвенція про імунітет держав, прийнята Радою Європи 16 травня 1972 року, так і Конвенція ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності, прийнята резолюцією 59/38 Генеральної Асамблеї ООН 2 грудня 2004 року, передбачають, що держава не має права посилаватися на імунітет у справах, пов'язаних із завданням шкоди здоров'ю чи життю, якщо така шкода повністю

або частково завдана на території держави суду та якщо особа, яка завдала шкоду, у цей час перебувала на території держави суду.

Україна не є учасницею жодної із цих конвенцій. Однак вони відображають тенденцію розвитку міжнародного права щодо визнання того, що існують певні межі, в яких іноземна держава має право вимагати імунітет у цивільному процесі.

Починаючи з 2014 року, загальновідомим є той факт, що РФ чинить збройну агресію проти України та продовжує це станом на момент ухвалення цього рішення. Україна має право ігнорувати імунітет цієї країни та розглядати справи про відшкодування шкоди, завданої фізичній особі в результаті збройної агресії РФ, за позовом, поданим саме до цієї іноземної країни.

У цивільному праві більшості країн (у тому числі і в цивільному праві РФ) діє принцип, згідно з яким держава несе майнову відповідальність за шкоду, спричинену її службовими особами. Цей принцип цивільного права слід конкретизувати: держава повинна нести повну майнову відповідальність за всю шкоду, заподіяну будь-якими збройними формуваннями, що перебувають під її контролем чи юрисдикцією.

14.04.2022 Верховний Суд висловив правову позицію у справі № 308/9708/19, яка може стати вагомим прецедентом – посилаючись на норми міжнародного права, суд вирішив, що позови до російської держави про відшкодування шкоди, завданої їй збройними силами, можуть бути підсудні українським судам, за місцем заподіяння такої шкоди.

Отже, вбачається за доцільне прийняття Україною спеціального закону про майнову відповідальність РФ за шкоду, заподіяну їй збройною агресією, який має передбачати, що:

1) 24.02.2022 російська федерація в порушення п. 4 ст. 2 Статуту ООН [5] вчинила масштабну немотивовану збройну агресію проти України, який визнано резолюцією надзвичайної спеціальної сесії Генеральної асамблеї ООН від 02.03.2022 № ES-11/1, у зв'язку із чим цей факт є загальновідомим і має преюдиційне значення;

2) російська федерація несе повну юридичну відповідальність за майнову та немайнову шкоду, заподіяну цивільним фізичним та юридичним особам у результаті вчинення нею збройної агресії.

3) потерпілі фізичні та юридичні особи мають право звертатися з цивільними позовами до російської федерації про відшкодування заподіяної шкоди до судів за місцем заподіяння такої шкоди;

4) у випадку відмови російської федерації брати участь в судовому процесі українська держава забезпечує представництво її інтересів у суді безоплатним адвокатом з використанням системи вторинної правової допомоги;

5) виконання судових рішень про стягнення з рф коштів на відшкодування шкоди, завданої їй збройною агресією, має здійснюватися в межах об'єднаного виконавчого провадження за спеціальною процедурою, під контролем української держави.

Отже, такий закон дозволить значно ефективніше захистити інтереси постраждалих, оскільки надасть українській державі правові підстави звертатися до урядів іноземних держав із проханням надати правову допомогу у виконанні рішень українських судів шляхом звернення стягнення на активи рф, які знаходяться в цих країнах.

Крім того, такий закон має передбачати можливість звернення потерпілих або української держави з позовами до рф про відшкодування збитків безпосередньо в суди тих іноземних країн, де знаходиться майно рф, за рахунок якого вказані збитки можуть бути відшкодовані.

Література:

1. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
3. Постанова КМУ №380 “Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380-2022-п#Text>
4. Постанова КМУ №473 «Про затвердження Порядку виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473-2022-п#Text>
5. Статут Організації об'єднаних націй. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf

*Воротинцева Ірина Анатоліївна,
студентка-магістрантка,
Криворізький державний
педагогічний університет*

*Науковий керівник:
Ковшар Олена Вікторівна,
доктор педагогічних наук,
професор, Криворізький державний
педагогічний університет*

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ ЗАСОБАМИ КАЗКИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4141/>

Одним із найбільш актуальних завдань сучасної дошкільної освіти є формування соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку. Адже сучасне середовище вимагає від будь-якої людини громадянської активності та відповідальності в повсякденних ситуаціях. Так, сформована соціальна компетентність насамперед характеризує особистісну зрілість дитини, а також її досвід взаємодії з навколишнім світом і є основою готовності до навчання в школі. Значні можливості у формуванні в дітей старшого дошкільного віку соціальної компетентності мають активні форми організації освітньої діяльності дошкільників.

Про важливість та актуальність проблеми формування в дошкільників соціальної компетентності зазначено у низці нормативних-правових документах, а саме, у Законі України «Про освіту» (2017), Законі України «Про дошкільну освіту» (2001), у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні (2021), в освітніх та парціальних Програмах розвитку дітей дошкільного віку.

Проблемним питанням у процесі формування соціальної компетентності в дітей дошкільного віку, присвячені дослідження А. Богуш, І. Бега, Л. Божович, О. Запорожця, О. Кононко, О. Литвишко, С. Ладивір, , Т. Поніманської, С. Сіроштан та ін.

Тому, виконання цього завдання більшою мірою покладається на дошкільний навчальний заклад, оскільки саме тут відбувається формування соціально-комунікативної компетенції.

У процесі формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років важливо враховувати вікові, фізіологічні і психологічні особливості дошкільників. А також, акцентувати увагу на виявлення найоптимальніших засобів, серед яких важливе значення має казка.

В працях науковців Н. Гавриш, А. Богуш, Г. Беленька, В. Бойко, О. Бріцина, Л. Кіліченко, А. Карнаухова, Т. Науменко, А. Просенюк, О. Потебня і та ін., докладно описаний широкий потенціал казок.

Казка, фольклор формує у дошкільника позитивне чи негативне ставлення до явищ навколишньої дійсності, містить весь набір моделей поведінки, представляє різноманітні ситуації морального вибору, формує основи первинного соціального досвіду. Незважаючи на досить значне виховне навантаження усної народної творчості в житті дошкільника, зокрема казки, безпосередньо аспект формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років засобами казки залишається недостатньо розкритим.

В практиці роботи сучасних дошкільних закладів педагоги-вихователі розшукують такі форми та методи роботи, які будуть сприяти формуванню соціальної компетентності дітей. Проте як теоретичні так і практичні аспекти окресленої проблеми потребують більш поглибленого подальшого вивчення та узагальнення.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати процес формування соціальної компетентності в дітей 5-6 віку засобами казки.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, що дало змогу розкрити стан розробки проблеми дослідження, уточнити зміст, особливості формування соціальної компетентності в дітей 5-6 віку.

Входження сучасного українського суспільства у світовий європейський простір потребує формування соціально активної особистості, світогляд та риси характеру якої формуються ще з періоду дошкільного дитинства.

Дошкільне дитинство – це найсприятливіший час для процесу формування основ соціалізації та основ соціальної компетентності дошкільника. Сім'я та заклади дошкільної освіти – це два основні інститути соціалізації дитини дошкільного віку. Саме в них відбувається становлення, формування, та розвиток психологічної, емоційної, моральної, пізнавальної, інтелектуальної та духовної сфер особистості дитини [3].

Сприятливий вік для формування основ соціалізації це 5-6 рік. Виділяємо саме старший дошкільний вік, який входить згідно сучасної періодизації в передшкільний.

Отже, зупинимось на визначенні компетентності.

Дослідниця Л. Кузьменко визначає компетентність як результат оволодіння знаннями, уміннями, навичками та досвідом, який виявляється в здатності ухвалювати в проблемних ситуаціях обґрунтовані та відповідальні рішення.

Поняття «соціальний» означає зв'язок із суспільством та соціальну взаємодію з ним. Так, соціальну компетентність розглядають саме як взаємозв'язок процесів соціалізації та індивідуалізації, що в свою чергу забезпечують розвиток та саморозвиток особистості [2, с. 15].

Поняття «соціальна компетентність» інтегрує терміни «соціальний», що походить від латинського слова «socialis» – товариський, суспільний, той, що належить суспільству, пов'язаний із життям та стосунками людей у суспільстві [1], та «compete», тобто досконале володіння справою, знаннями.

Значна роль у формуванні і розвитку особистості дитини дошкільного віку, полягає у забезпеченні успішної її соціалізації належить казці. Так, у своїх працях виховний потенціал казки досліджували такі вчені, як Г. Беленька А. Богуш, Н. Гавриш, В. Сухомлинський, С. Русова та ін.

Усна народна творчість у житті дитини має велике виховне значення. У казці закладені національні особливості кожного народу, які передаються з покоління в покоління. Особливо цікавим є те, що чим старіша казка, тим більший соціалізаційний та виховний вплив має казка на формування особистості та становлення власного «Я».

У словнику казка трактується – як «один із основних жанрів народної творчості, розповідний, епічний, та сюжетний художній твір усного походження про фантастичні та вигадані події» [1].

О. Литвишко стверджує, що казка – це твір мистецтва, що складався різними поколіннями людей, переповідався, збирався казкарями, доповнювався. З казкою дитину знайомлять дорослі, з самого народження. У казці відображено як істричне минуле, так і сучасність, культурні цінності українського народу [3].

Саме завдяки казкам відбувається входження дитини в соціум, здійснюється розумове, естетичне, моральне та трудове виховання. Відбувається активне засвоєння загальнолюдських норм, правил та цінностей поведінки особистості в суспільстві. Формуються та розвиваються такі риси характеру як людяність, доброта, повага,

відповідальність та чесність, самостійність та працелюбство, відчуття справедливості та власної гідності.

Казка – це гуманний, соціалізаційний засіб виховання дошкільника, в якому дитина приймає позицію суб'єкта соціалізації. Кожна казка містить в собі соціальну основу, саме завдяки якій діти вчаться розрізняти добро і зло, соціальну справедливість і несправедливість та взагалі набувають досвіду соціальних взаємовідносин. За допомогою сюжетів і персонажів казки дошкільник формує власні життєві цінності, оволодіває основними соціальними відносинами [3].

Завдяки соціалізації дитини засобами казки відбувається процес адаптації дитини в суспільстві, її соціально-особистісного зростання. У дитини закладаються моральні, духовні та особистісні риси дітей старшого дошкільного віку, формуються риси характеру, накопичується соціальний досвід спілкування з оточуючими людьми. Володіння соціальними нормами поведінки у різних життєвих ситуаціях, налагодження дружніх стосунків з однолітками та дорослими – все це і формує особистість соціально компетентної дитини дошкільного віку.

Отже, казка є важливим засобом соціалізації дітей старшого дошкільного віку, педагогічний потенціал якої сприяє формуванню світогляду дошкільників, забезпечує їхню самоатуалізацію, саморозвиток і самопізнання, створює можливості усебічно розвивати дітей, знайомити їх із соціально-моральними категоріями і поняттями, нормами соціокультурної поведінки. Сприяють формуванню почуття єдності, довіри, співчуття та співпраці, що безпосередньо становить основу соціальної компетентності особистості.

Література:

1. Гончаренко, С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь. 1997, 756 с.
2. Кузьменко В. У. Соціальна компетентність дошкільнят: особливості, показники та шляхи розвитку. Дошкільне виховання. 2017. № 9. С. 15.
3. Литвишко О.М. Формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років засобами казки в дошкільних навчальних закладах: монографія, Київ, 2017, 219с.

*Гроза Марія, студентка,
Міжрегіональна академія
управління персоналом, м. Луцьк*

*Савчук Надія Антонівна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціогуманітарних
технологій, Луцький національний
технічний університет*

МОНІТОРИНГ СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4145/>

Сучасна система вищої освіти України охоплює значний сегмент суспільства, в її сферу залучені великі людські, фінансові та матеріально-технічні ресурси. За роки незалежності більш ніж удвічі зросли кількість закладів вищої освіти та чисельність студентів, відбулася диференціація спеціальностей, суттєвих змін зазнала структура закладів вищої освіти, якісно змінився ринок працевлаштування випускників. Система вищої освіти представляє собою складний поліфункціональний комплекс економіки, діяльність та розвиток якого потребують широкого використання наукових знань, впровадження науково обґрунтованих методів управління, залучення фінансових і матеріальних ресурсів. Вхідження України в Болонський процес розширило коло проблем, що потребують негайного розв'язання.

Заклад вищої освіти можна розглядати як органічний елемент соціально-економічного комплексу країни з характерними для галузі освіти формами управління і наявністю притаманних йому ознак. Як елемент єдиної системи господарювання, заклад вищої освіти знаходиться в постійній взаємодії із зовнішнім соціально-економічним середовищем. З одного боку, функціонування ЗВО, як суб'єкта господарювання, залежить від впливу зовнішніх чинників, а саме: потоку абітурієнтів і частки в них бюджетників та контрактників; потоку осіб, які підвищують кваліфікацію та науковий рівень – аспіранти, докторанти, студенти факультетів підвищення кваліфікації, слухачі курсів перепідготовки тощо; потоку трудових ресурсів – професорсько-викладацький склад, науковий, навчально-допоміжний, науково-допоміжний та адміністративно-допоміжний персонал; якості матеріально-технічних ресурсів – навчальне та наукове обладнання, навчальна та наукова література, програмне забезпечення; обсягів та

структури фінансування. З іншого боку, вищий навчальний заклад впливає на зовнішнє середовище, визначаючи його інтелектуальний розвиток. Цей вплив проявляється через випуск кваліфікованих фахівців, підготовку науково-педагогічних кадрів, перепідготовку та підвищення кваліфікації спеціалістів, виконання науково-дослідних робіт, впровадження результатів наукових досліджень у виробництво та навчальний процес.

Ефективне функціонування закладу вищої освіти в цілому та його наукової складової визначається багатьма чинниками, серед яких провідну роль відіграють кадрове, фінансове забезпечення та впровадження інноваційних технологій. Існуючі зараз показники дозволяють оцінювати результативність науково-дослідної роботи за такими видами ефектів: економічним, технічним, соціальним. Кожний із них характеризує певний результат, але без зв'язку з навчальним процесом. Ефективне функціонування закладу вищої освіти обумовлено органічним поєднанням діяльності окремих підсистем: навчальної, науково-дослідної та фінансово-господарської. Вища школа має величезний науковий потенціал, але використовується він далеко не повністю.

Сучасний стан освітянських послуг в Україні характеризується посиленням конкуренції, що обумовлюється розширенням мережі закладів вищої освіти, більш високою доступністю вищої освіти, змінами демографічного стану. За цих умов заклади вищої освіти, як і інші суб'єкти господарювання, вступають у конкурентну боротьбу для одержання додаткових коштів. Тому набувають актуальності заходи з розробки маркетингових комунікацій, спрямованих на створення та підтримку позитивного іміджу закладу вищої освіти, посилення уваги до нього, систематичного інформування потенційних абітурієнтів, керівників підприємств, організацій та установ щодо якості підготовки спеціалістів, формування у них мотивацій до одержання конкретної спеціальності.

Стратегічний розвиток закладів вищої освіти є невід'ємною складовою їх діяльності на ринку освітніх послуг в сучасних умовах. Керівництво будь-якого навчального закладу має сьогодні визначити перспективи подальшої діяльності, розширювати ринкову нішу та виходити на нову, проводити роботу щодо напрацювання ключових показників ефективності. Система ключових показників ефективності – Key Performance Indicators (KPI) – представляє собою систему оцінки, яка допомагає організації визначити досягнення стратегічних і тактичних (операційних) цілей, що дає організації можливість оцінити свій стан і допомогти в оцінці реалізації стратегії. Сьогодні технологія KPI в основному використовується в провідних міжнародних компаніях і має перспективи в діяльності ВНЗ України.

Звичайною світовою практикою під час підготовки стратегічних планів розвитку ЗВО є проведення моніторингу системи показників за технологією збалансованих показників – *balancedscorecard* (BSC) [1]. BSC як концепція моніторингу була розроблена Kaplan та Norton у 1992 в якості основи для вимірювання ефективності діяльності корпоративного сектору з урахуванням стратегічних та нефінансових вимірників у додаванні до традиційних фінансових. BSC є системою стратегічного планування та управління, що використовується для порівняння ділової активності зі стратегічним баченням та моніторингу ефективності досягнутих результатів в просуванні місії та стратегії діяльності організації. В багатьох англomовних країнах досі важливу роль в питаннях формування стратегічних планів розвитку підприємства відіграє уряд [1]. Тому система показників знаходиться під сильним впливом національних цілей для всієї системи вищої освіти. В цьому випадку можемо стверджувати, що використання такої системи буде ефективним і для ЗВО України, діяльність яких сьогодні також значно регламентується державними установами. Основним інструментом формування стратегічних перспектив діяльності різних суб'єктів господарювання України залишається використання SWOT-аналізу, який враховує як сильні та слабкі сторони організації, так і вплив факторів зовнішнього середовища. В діяльності ЗВО зазвичай розглядають такі аспекти діяльності:

- 1) за місією, цілями та задачами;
- 2) за плануванням та ефективністю діяльності;
- 3) за керівництвом та менеджментом;
- 4) за реалізацією освітніх програм;
- 5) за кадровим потенціалом та ефективністю викладання;
- 6) за контингентом студентів;
- 7) за науково-дослідною роботою;
- 8) за матеріально-технічними та інформаційними ресурсами.

На противагу система збалансованих показників представляє собою структуру вимірюваних показників ефективності, що об'єднані в такі групи: задоволеність клієнтів; покращення внутрішніх процесів; створення можливостей для персоналу; фінансова перспектива.

З метою визначення вимірників зазначених показників в університетах світу проводиться моніторинг основних елементів стратегії організації. Регулярне проведення моніторингових досліджень дає змогу дослідити динаміку зміни показників якості засвоєння змісту навчання, а тривалість відстеження об'єктів моніторингу – встановити залежність від певних чинників та умов [2]. Національна система рейтингового оцінювання є складовою моніторингу вищої освіти.

Інформація, яку отримує університет за результатами рейтингу, дає можливість визначити сильні і слабкі сторони власної діяльності за певними критеріями та проектувати стратегії перспективного розвитку закладу вищої освіти в площині забезпечення якості вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Martin M. Constructing an indicators system or score card for higher education [Електронний ресурс] / Michaela Martin, Claude Sauvageo. – France : International Institute for Educational Planning, 2011. – 90 p. – Режим доступу : <http://www.unesdoc.unesco.org/images/0018/001824/182453e.pdf><http://social-science.com.ua/article/930>
2. Лукіна, Т. О. Освітній моніторинг як складова частина управлінської діяльності в ЗНЗ // Управління освітою. 2006. №4. Вкладка №1. С. 1.

*Дубовик Ганна Сергіївна,
студентка-магістрантка,
Криворізький державний
педагогічний університет*

*Науковий керівник:
Ковшар Олена Вікторівна,
доктор педагогічних наук,
професор, Криворізький державний
педагогічний університет*

ВИХОВАННЯ ІНІЦІАТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В СЮЖЕТНО-РОЛЬОВІЙ ГРІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4142/>

Необхідність модернізації змісту дошкільної освіти викликана тенденціями розвитку суспільства та реформуванням галузі відповідно до Законів України «Про освіту» (2017), «Про дошкільну освіту» (2001), «Про охорону дитинства» (2001), Базового компонента дошкільної освіти (2021), Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021.

На сучасному етапі розвитку суспільства сучасній людині у цілому притаманна активна позиція, новаторство у діяльності, здатність швидко адаптуватися до соціальних змін і розв'язувати складні життєві ситуації. Це мають бути особистості, які здатні діяти ініціативно, успішно стверджувати себе в суспільстві.

Особливості виховання особистості з дошкільного віку досліджували О. Кононко, С. Кулачківська, В. Кузьменко, С. Ладивір та ін. Сучасні науковці в галузі дошкільної педагогіки стверджують, що виховання базових якостей особистості починається з дошкільного віку (Г. Беленька, Н. Гавриш, О. Кошелівська, К. Крутій, Т. Поніманська, А. Сіренко та ін.).

Дослідження проблеми виховання ініціативності в старшому дошкільному віці зумовлене запитами соціуму, а вибір вікового періоду пояснюється психологічними новоутвореннями раннього етапу розвитку особистості, сприйнятливістю нервової системи дитини цього віку до виховання ініціативності. Базова якість «ініціативність» визначена однією з основних у вихованні особистості, що успішно стверджує себе в суспільстві.

Для дітей старшого дошкільного віку найефективнішим засобом виховання базових особистісних якостей залишається гра. Виховний потенціал ігрової діяльності у контексті розвитку базових якостей особистості розкрито в працях Л. Артемової, Н. Дятленко, О. Кошелівської, Л. Кравчук, О. Стаєнної та ін. Низка науковців досліджувала особливості розвитку ігрової діяльності (К. Карасьова, І. Карабаєва, Л. Лохвицька Т. Піроженко, Д. Усик, А. Хаданович та ін.).

На думку дослідників найбільш ефективно виховується ініціативність у сюжетно-рольовій грі, яка є провідною діяльністю дітей дошкільного віку (А. Бурова, Л. Виготський, Д. Ельконін, Р. Жуковська, О. Запорожець, К. Карасьова, С. Кондратюк, В. Котирло, О. Леонтєв, Т. Поніманська, О. Усова та ін.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати процес виховання ініціативності дітей старшого дошкільного віку засобом сюжетно-рольовій грі в освітньому процесі закладів дошкільної освіти.

Для досягнення мети та реалізації завдань дослідження застосовано методи: аналіз та узагальнення психолого-педагогічної та методичної літератури для уточнення базових понять, з'ясування стану виховання ініціативності дітей у практиці дошкільного виховання.

Одним із важливих завдань кожного суспільства є виховання особистості, таких її якостей, що забезпечують розвиток держави.

У вихованні особистості базові якості посідають важливе місце і в дошкільному віці виявляються через культуру діяльності та поведінку дитини. Основу виховання особистості, базовий рівень якостей, закладається у період дошкільного дитинства. Цей період є основою виховання чеснот та успіху соціалізації й самореалізації людини.

Для виховання сучасної дитини потрібний підготовлений сучасний вихователь. Одним із напрямів реформування дошкільної освіти є професійне удосконалення діяльності вихователів та переорієнтація освітнього процесу в закладах дошкільної освіти (ЗДО) на забезпечення умов для реалізації особистісного потенціалу дитини [2, с. 5].

За твердженням Агіляр Туклер, ініціативність є важливою психологічною якістю, яка розкриває внутрішній потенціал дитини та сприяє її самоствердженню в сучасному суспільстві [1].

Педагогічний словник розкриває поняття «ініціативність» як рису особистості, що характеризується спроможністю та схильністю до активних і самостійних дій [3].

Аналіз тлумачення терміну «ініціативність» у словниках підводить нас до висновку, що проявити цю якість може лише особистість, яка має внутрішні цінності та розуміє мету своєї діяльності. Розвивати цю якість доцільно в процесі виховання, користуючись відповідними прийомами, методами та засобами.

Виховання починається з народження людини й відіграє важливу, хоча й різну роль у всіх формах і на всіх етапах її розвитку. Не лише розвиток особистості залежить від виховання, а й виховання від розвитку.

Проблему виховання ініціативності розглядали фахівці в галузі дошкільної освіти. Ними було розроблено рекомендації щодо виховання основних базових якостей у дошкільний період дитинства. Дослідники визначають ініціативність у складі більшості базових якостей особистості: розвиток спостережливості (В. Рагозіна); виховання допитливості (Н. Гавриш); виховання відповідальності (Г. Беленька); виховання самостійності (В. Маршицька); виховання дружньої взаємодії (О. Остряньська); виховання справедливості (Н. Шкляр); виховання чуйності (О. Полякова); формування міжособистісного партнерства (С. Нечай); виховання шанобливості (С. Васильєва); виховання креативності (Г. Орлова) та ін. [5 с. 77-81].

За трактуванням А. Богуш [3], ініціативність – це психологічна властивість особистості, показник розвитку творчого інтелекту дитини, що виявляється в ігровій, продуктивній, художньо-мовленнєвій діяльності. У контексті нашого дослідження ініціативність дітей старшого дошкільного віку розглядається як складова творчості, що виявляється у внесенні елементів новизни в діяльність та творчому підході до організації її змісту.

Одним із методів і засобів оптимізації освітнього процесу є використання сюжетно-рольових ігор як в організованих формах роботи, так і в повсякденній діяльності.

Діти дошкільного віку проявляють себе під час розігрування сюжетно-рольових ігор активно, ініціативно, формують вміння спілкуватися з іншими людьми. Отже, у сюжетно-рольовій грі невимуснено формується і проявляється ініціативність як особистісна якість.

Наукові праці педагогів Л. Артемової, А. Богущ, В. Захарченко присвячені питанню виховного впливу сюжетно-рольової гри на дитину. Такі ігри розпочинаються з власної ініціативи без супроводу дорослого.

На думку К. Карасьової, Т. Піроженко, сюжетно-рольові та режисерські ігри сприяють розвитку самостійності дитини в реалізації ігрового задуму, формуванню вміння ставити мету і втілювати її [5].

На основі теоретичного аналізу досліджень науковців визначаємо сюжетно-рольові ігри як ефективний засіб виховання ініціативності дітей старшого дошкільного віку. В цьому виді діяльності створені природні умови для невимусненого виховання особистості та її якостей.

Узагальнюючи аналіз досліджень, зазначимо: виховання дітей дошкільного віку в ігровій діяльності – вільній грі – набуло актуальності в наукових працях сучасних дослідників. Науковці та практики стверджують, що в іграх діти реалізують власний потенціал, навчаються спілкуватись, у них формується здатність до рефлексії.

Спираючись на думки науковців, які досліджують особливості застосування сюжетно-рольової гри в роботі з дітьми дошкільного віку, уточнюємо такі поняття: «виховання ініціативності дітей старшого дошкільного віку в сюжетно-рольовій грі» – цілеспрямований планомірний процес мотивації особистості до прояву власних бажань, умінь реалізовувати ідеї в процесі гри із залученням до цього інших, вносити елементи новизни в зміст гри, застосовувати вольові зусилля для здійснення самостійних ігрових дій.

Сучасні вихователі-практики поділяють думку науковців про те, що дитяча гра є провідною діяльністю для дітей дошкільного віку, а ігри та ігрові вправи залишаються ефективними засобами виховання особистості та її базових якостей.

Література :

1. Агіляр Туклер, В. В. Ініціативність дитини дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема сучасності. *Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки: матер. VI щорічної Всеукр. наук.-практ. конф.*, Київ, 21 квітня 2016. С. 77-84.
2. Беленька, Г., Гавриш, Н., Васильєва, С., Маршицька, В., Нечай, С., Орлова, Г., Шкляр, Н. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ: методичний посібник. Харків: Мадрид. 2015

3. Богуш, А. М. (2-ге вид., доопрац.). Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років: монографія. Київ: Слово. 2010, 343 с.
4. Гончаренко, С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь. 1997, 1023с.
5. Піроженко, Т. О., Ладивір, С. О., Біла, І. М., Карасьова, К. В., Карабаєва, І. І., Соловійова, Л. І. ... Федорчук, О. І. Дитина у сучасному соціопросторі: навчальний посібник. Київ; Кіровоград: Імекс-ЛТД. 2014, 342с.

*Перевертень Тетяна Вікторівна,
студентка-магістрантка,
Криворізький державний
педагогічний університет*

*Науковий керівник:
Ковшар Олена Вікторівна,
доктор педагогічних наук,
професор, Криворізький державний
педагогічний університет*

ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4138/>

Проблема розвитку особистості є однією з найбільш складних і актуальних у багатьох сферах наукового пізнання. Нині педагогічна наука вибудовує нові підходи до розвитку дитини, орієнтуючись на її потреби, можливості та інтереси. Дитина із об'єкту виховного впливу дорослих її зусиллями перетворена на активного суб'єкта навчальної та виховної взаємодії всіх її учасників. Сучасна педагогіка спрямовує суспільство до уважного вивчення феномену дитинства, його філософії, культури, джерел та перспективних ліній розвитку. На сучасному етапі особливо актуальними є дослідження, спрямовані на розробку нових теоретико-методичних підходів до формування особистості дитини, розвитку здібностей, складових життєвих компетенцій.

Концептуальні засади формування особистості як найвищої цінності суспільства, також особистісної ідентичності людини, як громадянина, відображено в Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Державному стандарті дошкільної освіти, Базовому компоненті

дошкільної освіти, де наголошено на обов'язковості створення умов з виховного впливу на процеси розвитку, становлення та формування особистості дитини дошкільного віку.

Теоретичні основи проблеми особистісної ідентичності відображені у філософських та психолого-педагогічних дослідженнях сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців. Проблема виховання та розвитку особистості досліджували такі вчені: І. Бех, Л. Божович, Л. Виготський, Е. Еріксон, Б. Зейгарник, а також вченими-дошкільниками: А. Антоною, Н. Гавриш, О. Кононко, О. Рейпольською та іншими.

З психологічної сторони, структуру соціальної ідентичності, також її формування, функціонування та її взаємозв'язок із особистісною ідентичністю у своїх працях розглядали І. Зотова, Н. Іванова, Т. Канаєва, О. Козлова, В. Литовка, Т. Потапчук, Н. Соболева, О. Ходаковська та інші.

Сучасні психолого-педагогічні дослідження О. Кононко, М. Кончаловська, С. Ладивір, Т. Піроженко О. Рейпольська та інші довели, що саме процес становлення особистісної ідентичності має свої вікові закономірності; а саме старший дошкільний вік грає вирішальне значення цьому процесі.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та окреслити методи виховання особистісної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку.

Для вирішення зазначених завдань використано комплекс методів дослідження: порівняльний аналіз психолого-педагогічної літератури, для актуалізації базових понять та необхідність з'ясувати сутність особистісної ідентичності дітей дошкільного віку, визначити її структурні компоненти; схарактеризувати теоретичні засади виховання особистісної ідентичності дітей старшого дошкільного віку.

Поняття «ідентичність» бере початок від поняття «ідентифікація», автором якого є З. Фрейд. Науковець цим поняттям пояснював процеси, за допомогою яких маленька дитина бере зразок поведінки, формує Над-Я, приймає ту чи ту жіночу або чоловічу роль. Ідентифікація виступає складовою ідентичності, тобто і стану і структури ідентифікації, яка сприяє її формуванню [4].

Терміни «ідентифікація» та «ідентичність» у сучасній педагогічній науці та практиці не є загальновживаними.

Ідентифікація (лат. *identifico*) – упізнання чого-небудь або кого-небудь. У цьому значенні термін використовується в психології загальній, інженерній і юридичній, де розуміється як процес зіставлення, звірення одного об'єкта з іншим на підставі будь-якої ознаки або властивості, в результаті чого встановлюється їхня подібність або відмінність.

Ідентифікація – це дія встановлення ідентичності. Ідентифікація у філософії – встановлення тотожності невідомого об'єкта відомому на підставі збігу ознак, пізнання

Ідентичність (відлат. *identicus* – тотожність) – багатозначний життєвий і загальнонауковий термін, що виражає ідею постійності, тотожності, спадкоємності індивіда і його самосвідомості [6].

Проблема ідентичності як співвідношення самоусвідомлення та самовідношення вивчалася І. Бехом, Л. Божович, І. Дубровіним, О. Кононко, С. Пантелєєвим, О. Рейпольською, С. Рубінштейном, С. Світличною та інші

У науці ці терміни – «ідентичність» та «ідентифікація» пов'язують із психологом Е. Еріксона, який визначив ідентичність як внутрішню безперервність та тотожність особистості [5].

Щодо виховання особистісної ідентичності в період дитинства, дослідник велику увагу надав середовищу її зростання. Аналізуючи зовнішні умови – вплив середовища і внутрішні умови – Е. Еріксон описав такі форми ідентичності:

- 1) зовнішню (статеву, вікову, расову, національну, громадянську приналежність);
- 2) набуту особистістю (професійний статус, вільно обрані зв'язки, прив'язаність і орієнтації);
- 3) запозичену (засвоєні ролі, задані зовнішнім зразком, прийняті під впливом очікувань оточуючих).

В своїй роботі, щодо становлення особистісної ідентичності дитини, І. Бех визначає цей соціальний феномен як такий, що постійно існує в житті дитини як процес, що стало утверджує, розширює, поглиблює та забезпечує визначення нею себе для себе та для інших [3].

На основі теоретичного аналізу визначених понять, приєднуємось до визначення О. Рейпольської і зазначаємо, що особистісна ідентичність дитини старшого дошкільного віку це інтегроване представлення дошкільника про себе відносно інших людей та оточуючого середовища, що забезпечує цілісність і тотожність особистості дитини [2].

На думку М. Кончаловської, вік дошкільця має вагоме значення для розвитку особистісної ідентичності. Аналізуючи особливості становлення особистісної ідентичності дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, науковець дослідила: процес становлення особистісної ідентичності має свої вікові закономірності, відображає різноманітні якості особистості та соціальні позиції дитини [1].

Проведений аналіз наукових досліджень дозволяє зробити висновок, що особистісна ідентичність формується під впливом трьох складових: соціальної ідентичності, гендерної ідентичності та «Я – Концепції».

З'ясовано, що до соціальних складових відносяться: вплив сімейного виховання, оцінка дорослих, рівень соціальної ідентичності та інші. До особистісних чинників відносяться: зміст Я-концепції, рівень мислення, самооцінка. Гендерний чинник є також передумовою виховання особистісної ідентичності.

На основі теоретичного аналізу визначених понять зазначаємо, що особистісна ідентичність дитини старшого дошкільного віку це інтегроване уявлення дитини про себе відносно інших людей та оточуючого середовища, яке утверджує, розширює та поглиблює визначення нею себе для себе та забезпечує цілісність і тотожність особистості.

Визначено, що особистісна ідентичність має визначальне значення у формуванні та розвитку особистості, є своєрідним критерієм рівня її соціалізації та починає формуватися в ранньому віці.

На основі аналізу сучасних наукових досліджень стосовно виховання особистісної ідентичності дітей дошкільного віку, з'ясовано основні умови впливу на цей процес: сім'я, гендерна ідентичність, вікові особливості, оцінка дорослих, самооцінка, рівень мислення, особистісні та індивідуальні характеристики, рівень соціалізації, переживання, Я-концепція

Виховання особистісної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку є складною та багатогранною проблемою, тому проведене дослідження не забезпечує вичерпного її розв'язання. Подальшого розвитку потребують питання розроблення інтерактивних технологій з метою виховання особистісної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку.

Література:

1. Коток М. О. Виховання особистісної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку: [дисер канд пед наук], Інститут проблем виховання, 2019. 214 с.
2. Рогальська, І. П.. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід.; монографія. Київ: Міленіум, 2018. 214 с.
3. Бех, І. Д. Ідентифікація у вихованні особистості. №4-5. 2010. С.20-25.
4. Фрейд, З. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://www.livelib.ru/book/1000169795-ya-i-ono-sbornik-zigmund-frejd>
5. Еріксон, Е. [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://psychoanalysis.by/wpcontent/uploads/2018/04/detstvo_i_obshestvo.output.pdf
6. <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

*Романюк Вікторія Леонідівна,
старший викладач кафедри
мовної підготовки, Київський
інститут Національної гвардії
України, м. Київ*

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4110/>

Життя щоденно вносить свої корективи. З 24 лютого в нашій країні запроваджено воєнний стан. І сьогодні, як ніколи раніше, ми розуміємо, як важливо знати іноземну мову, особливо для військовослужбовців. Адже це можливість співпраці з іноземними військовими, які можуть поділитися своїм бойовим досвідом з нашими військовослужбовцями, засіб спілкування із засобами масової інформації, які висвітлюють події в Україні, діалог зі світовою спільнотою.

Іноземну мову починають вивчати у школі і продовжують у закладах вищої освіти. Особлива увага приділяється комунікативному аспекту вивчення іноземної мови, тобто іншомовній комунікативній компетентності.

Комунікація – це процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо) між індивідами, що спілкуються. Комунікативні ситуації, що використовуються в навчанні іноземних мов, мають відтворювати типові ситуації реального життя у відповідній сфері спілкування. Важливим фактором, що впливає на процес комунікації, є організація взаємодії (діалогу) між індивідами, що спілкуються, а саме інтерактивна функція комунікації (обмін діями). Інтерактивний (англ. «interact», де «inter» – взаємний, «act» – діяти) означає здатний до взаємодії, діалогу. Важливість інтерактивності, на думку W. Veen, I. Lam, R. Taconis, полягає в здатності забезпечити навчальний діалог, гнучкість структури подання знань й автономію навчальної діяльності [3].

Проблема формування іншомовних навичок у майбутніх офіцерів вищих навчальних закладів привертає все більшу увагу дослідників. Особливу увагу в процесі викладання іноземної мови дослідники приділяють методам навчання. Як показує практика, більшість курсантів стикаються зі складнощами спілкування іноземною мовою, що вказує

на недостатню ефективність традиційних методів навчання, адже вони не дають бажаних результатів. Ще кілька років тому метою занять з іноземної мови було вивчення загальнонаукової літератури. Однак із розвитком потреб суспільства змінювались акценти вивчення іноземних мов у закладах вищої освіти, в результаті чого нагальною необхідністю стало застосування методів навчання, що сприятимуть формуванню іншомовної комунікативної компетентності [5, с. 95].

Підвищення ефективності навчання іноземної мови відбувається за допомогою нетрадиційного підходу до викладання. У навчальній діяльності як викладач, так і курсант мають бути активними для високого рівня володіння іноземною мовою, а навчання має бути інтерактивним: будуватися на успішному вирішенні спільних завдань, впливаючи на дії кожного й доповнюючи один одного.

Інтерактивний метод навчання – це спосіб колективної взаємодії учасників педагогічного процесу через бесіду, діалог, під час яких відбувається їхня взаємодія з метою взаєморозуміння, спільного розв'язання навчальних завдань, розвитку особистісних якостей тих, хто навчається [1, с. 8].

Інтерактивні методи навчання в достатній мірі відповідають вимогам до організації навчального процесу, а саме: у роботі беруть участь всі курсанти групи; курсанти вчаться працювати у групі (команді); формується позитивне ставлення до опонента; кожен має можливість запропонувати власну думку; за короткий час вдається засвоїти багато нового матеріалу; формуються навички толерантного спілкування, вміння аргументувати свою точку зору, знаходити альтернативне вирішення проблеми.

Враховуючи комунікативний підхід і ситуативність навчальної діяльності як основні критерії формування іншомовної комунікативної компетентності Н. П. Кочубей поділяє інтерактивні методи навчання на ситуативні і неситуативні. Ситуативні інтерактивні методи представлено двома групами методів: ігрові й неігрові методи. Неігрові методи включають аналіз ситуацій, аукціон ідей, різного плану диспути, дебати, форуми, дискусії, «мозковий штурм». Серед ігрових ситуативних інтерактивних методів виділено імітаційні (рольові і ділові ігри) і неімітаційні (моделюючі ігри, проєктні ігри, тренінги, обмін знаннями) методи. До неситуативних інтерактивних методів автор відносить такі методи, як діалог, опитування, взаємоопитування та мовний портфель [2, с. 45].

Різні форми інтерактивного навчання дають змогу створити комфортні психологічні умови засвоєння інформації, під час яких кожен курсант зможе реалізувати свої потенційні можливості. В основі такого навчального процесу виступають співпраця і ефективне спілкування,

яке має на меті розвиток творчого мислення, спільний підхід до розв'язання проблем, здатність виділяти основне, досягати поставлених цілей, планувати спільну діяльність, бути відповідальними, розширяти кругозір. Значно поліпшується не тільки запам'ятовування матеріалу, але й окреслюються перспективи його використання у повсякденному житті.

Викладач в інтерактивному навчанні не тільки є носієм інформації і певної суми знань, завдання якого передати ці знання, але й постійно і активно стимулює курсантів до самостійної творчої роботи, виконуючи роль проєктувальника і консультанта. Крім того, інтерактивна діяльність передбачає організацію і розвиток такого спілкування, яке веде до взаєморозуміння, взаємодії, до сумісного вирішення загальних, але значимих для кожного учасника завдань, адже курсанти не отримують достатньо практики, просто розмовляючи з викладачем або просто слухаючи його [4, с. 105].

На сьогоднішній день у закладах вищої освіти активно застосовують велику кількість інтерактивних методів, наприклад, тренінги, ситуаційні задачі, майстер-класи, прес-конференції, тестування, кейс-методи, ігрове навчання, круглі столи, мультимедійні практичні заняття, електронні навчальні видання. На практичних заняттях з іноземної мови переважно використовуються індивідуальні роздаткові матеріали, відео, аудіо-, комп'ютерна техніка. Все це допомагає формуванню професійного потенціалу майбутніх фахівців.

Найбільш ефективними в практиці викладання іноземної мови показали себе такі інтерактивні методи: рольова гра, кейс-метод, метод дискусії та проєктний метод.

Рольова (ділова) гра – це унікальний механізм накопичення і передачі людиною набутого досвіду. У грі актуалізується, знаходить своє поведінкове виявлення активна позиція її учасників. Ділова гра сьогодні – це імітація професійної діяльності. Характерні ознаки ділових ігор такі: наявність проблеми, мети, завдань; скорочення масштабу часу; розподіл та розігрування ролей; наявність ситуацій, що послідовно розв'язуються, кількох ситуацій, кількох етапів гри; формування самостійних рішень; наявність системи стимулювання; врахування можливих перешкод; об'єктивність оцінки результатів гри; підбиття підсумків.

Прийом рольової гри має безсумнівну цінність, адже рольова гра сприяє ефективному засвоєнню матеріалу і підвищенню навчальної мотивації. Запровадження ділових ігор у навчальному процесі вирішує такі завдання: розвиває практичне мислення, уміння аналізувати ситуацію, приймати конструктивні рішення; змістом ділових ігор є імітація умов певних ситуацій, її динаміки, а також діяльність і

взаємостосунки зайнятих в цьому особистостей; виконуючи вимоги гри, її учасники приймають професійні норми спілкування.

Кейс-метод трактується як метод активного проблемно-ситуативного аналізу, основою якого є навчання шляхом вирішення конкретних завдань – ситуацій, тобто кейсів. Іншими словами, кейс – це події, які відбувались у певній сфері діяльності у реальному житті, й описані з метою створення дискусії в процесі навчання, тим самим підштовхуючи курсантів активно аналізувати ситуацію, обговорювати та приймати рішення.

Завдання навчальної дискусії полягає в поглибленні знань з теми, що розглядається; виявленні спірних, заплутаних питань; розвитку вміння її учасників аргументовано відстоювати свою думку; розвитку їх вміння уважно і зважено вислуховувати думку опонентів; формуванні культури обговорення спірних питань. За допомогою дискусії можна навчити курсантів логічно викладати свої думки, а найголовніше дати їм можливість доказово відстоювати свій погляд, обґрунтовувати правдивість своїх переконань, що значно покращує засвоєння та розуміння навчального матеріалу.

Проектне навчання можна розглядати як досить сучасний метод забезпечення ефективного навчального процесу. При застосуванні цього методу курсантам вдається опанувати різні навички, працюючи над певним завданням чи темою. Основою цього методу є самостійне навчання, за умов використання якого викладач лише сприяє процесу навчання «ззовні».

Вибір того чи іншого типу проєкту обумовлений метою заняття, його змістом, складом учасників, характером взаємовідносин у групі, потенційними можливостями. Найбільш цікавим, на нашу думку, є творчий проєкт, адже він створює умови для розвитку креативності здобувачів вищої освіти, їх індивідуальності. Проєкт такого типу передбачає тільки формування проблеми викладачем, а хід її розв'язання залежить від ініціативи, творчості самих курсантів. Темі проєктів найчастіше стосуються конкретного практичного питання, що є актуальним для реального життя, майбутньої професійної діяльності. Це вимагає залучення знань курсантів з різних галузей, стимулює систематичне творче мислення, розвиток навичок дослідницької роботи. В основі проєктної технології лежить розвиток пізнавальної та дослідницької діяльності курсантів, уміння конструювати свої знання, орієнтуватися у інформаційному просторі, розвивати творчі здібності.

Отже, інтерактивні методи навчання відіграють важливу роль у сучасній освіті. Їх перевагою є те, що ті, хто навчається засвоюють всі рівні пізнання (знання, розуміння, застосування, оцінка), а в групах збільшується кількість курсантів, які свідомо засвоюють навчальний

матеріал. Курсанти займають активну позицію в засвоєнні знань, зростає їх інтерес в одержанні знань. Значно підвищується особистісна роль викладача – він виступає як лідер, організатор. Інтерактивні методи навчання вдало поєднують в собі як взаємодію учасників інтерактивного процесу, так і керованість цим процесом викладачем. Вони взаємодіють, стають рівноправними суб'єктами процесу навчання. Така робота допомагає курсантам вчитися розвивати критичне мислення, аналізувати отриману інформацію, брати участь у різноманітних дискусіях, приймати рішення на основі попереднього обговорення та спілкуватись з іншими учасниками інтерактивного процесу. Застосування інтерактивних методів навчання у закладах вищої освіти дозволяє піднести процес навчання на якісно новий рівень, сприяє кращому засвоєнню знань, стимулює до поглибленого вивчення іноземної мови.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко Н. О. Використання інтерактивних методів навчання у закладах вищої освіти. *Інтерактивний освітній простір ЗВО: матеріали міжвузівського науково-практичного вебінару (м. Вінниця, 23 березня 2018 р.)*. Відп. ред. Л. Б. Ліщинська. Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2018. С. 7-10.
2. Коваль Т. І., Сисоєва С. О., Сущенко Л. П. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності : навч.-метод. посібник. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2009. 380 с.
3. Український педагогічний словник / уклад. С. У. Гончаренко. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
4. Овчаренко Л. Р. Формування іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2016. Вип. 11. С. 104-110.
5. Остапчук Д., Мирончук Н. М. Інтерактивні методи навчання у вищих навчальних закладах. *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном : збірник наукових праць* / за заг. ред. д.п.н., проф. С. С. Вітвицької, к.п.н., доц. Н. М. Мирончук. С. 140-143.

*Туманова Юлія Володимирівна,
аспірантка, Глухівський
національний педагогічний
університет імені О. Довженка*

ЗМІСТ ТА ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4111/>

Під змістом формування інформаційної культури майбутніх молодших бакалаврів у процесі фахової підготовки розуміємо сукупність знань з дисциплін загальної та професійної підготовки, умінь та навичок, норм поведінки, цінностей, ідей, спрямованих на формування інформаційної культури.

Зміст освіти має у своєму складі дисципліни відповідних циклів та спрямовується на формування критеріїв інформаційної культури: мотиваційно-ціннісного (визначає мотивацію майбутнього молодшого бакалавра щодо вивчення інформаційних технологій, які стрімко змінюються та розвиваються), когнітивного (визначає рівень набутих умінь, знань та навичок у використанні інформаційних комп'ютерних технологій), діяльнісного (характеризується здатністю вибирати для різноманітних видів діяльності засоби інформаційних, комп'ютерних та телекомунікаційних технологій) [1].

Беручи до уваги зміст та етапи формування інформаційної культури майбутніх молодших бакалаврів (інформаційно-мотиваційний, змістово-діяльнісний, діагностично-результативний), ми підібрали відповідні методи, технології та організаційні форми.

До форм освітнього процесу віднесено: традиційні (лекції, семінари, практичні та лабораторні заняття, самостійна робота, науково-практичні та методичні конференції, виробнича практика) та інноваційні (лекція-бесіда, бінарна лекція, проблемна лекція, інтерактивна лекція, лекція-консультація, лекція-презентація, тренінги, зустрічі з працівниками підприємств та організацій, індивідуальна освітня траєкторія, проєктна діяльність, робота з електронною бібліотекою).

Основними активними методами формування інформаційної культури майбутніх молодших бакалаврів визначено: пояснювально-ілюстративні й інтерактивні (інженерні проєкти, імітаційне моделювання, доповнена реальність, тематичні дискусії, «мозковий штурм», «круглий стіл» та ін.).

До основних технологій організації процесу формування інформаційної культури майбутніх молодших бакалаврів віднесено педагогічні, а саме: технологія проблемного навчання, проєктна технологія, ігрова технологія навчання, технологія модульного навчання тощо [3].

Використовуючи технології навчання для системи вищої освіти, необхідно враховувати зміст майбутньої діяльності й вимоги до професійно важливих якостей фахівців. Технології, спрямовані на індивідуально-розвивальне навчання, забезпечують набуття знань і вмінь, формують механізм самоорганізації й самореалізації майбутнього фахівця, розвиток його пізнавальних здібностей. Здобувач освіти самостійно визначає траєкторію свого індивідуального розвитку, а педагог створює йому для цього умови за допомогою активних методів та форм навчання [2].

Література:

1. Кушнір В. А. Системний аналіз педагогічного процесу. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2002. Вип. 41. С. 92-98.
2. Литвин В. А. Формування інформаційної культури майбутніх архітекторів у професійній підготовці вищого навчального закладу : автореф. дис. на здобуття канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2016. 21 с.
3. Осадча М. В. Модель формування екологічної компетентності майбутніх майстрів виробничого навчання будівельного профілю / М. В. Осадча // *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка* : зб. наук. праць. Вип. 31 / Глухівський НПУ ім. О. Довженка ; редкол. : О. І. Курок (відп. ред.) [та ін.]. Глухів : РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка. 2016. С. 77-83.

*Чеканов Всеволод Юрійович,
кандидат історичних наук,
Таврійський національний
університет імені
В. І. Вернадського*

ФАКТИ ВІРТУАЛЬНІ І ФАКТИ РЕАЛЬНІ: ДОСВІД СПОСТЕРЕЖЕНЬ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4130/>

Говорити про історичні факти і події як структурні елементи історичної нарації можна на актуальному, сучасному матеріалі, який уможлиблює цікаві спостереження.

19 листопада 2022 року на сайті “Українська правда” була опублікована стаття колумніста Євгена Руденка “Дванадцять та ще мільйон причин, чому росіяни ненавидітимуть Україну все більше і більше”. У цій публікації виражений зважено-песимістичний погляд на перебіг російсько-української війни, заснований на узятих з Інтернету спостереженнях про посилення в РФ мілітаристських настроїв і обвинувачень України в поневіряннях, зв’язаних з війною [1]. Він дещо дисонує із загальним оптимізмом українських Інтернет-видань, але привертає увагу не тільки цим.

Мета нашої розвідки – проаналізувати місце не тільки цієї, але й інших подібних публікацій в майбутній інформаційній системі, в якій розташовуватимуться факти російсько-української війни, коли вона “стане історією”. Дороговказом для нашого аналізу є визначення *історичного факту* і паралельних йому понять, наприклад, *події*.

Історія не є точною наукою, тому використання жодного поняття не виключає паралельних йому. Існує точка зору, що факти “глибші” за події, що поняттю події відповідає поверхневий опис [3, с. 185]. Відмінності, дійсно, спостерігаються в окремих аспектах (наприклад, не можна сказати “перебіг *фактів*” чи “встановлення *подій*”). На слововжитку засновані спостереження щодо синтетичного характеру поняття *історичного факту* – він включає до свого складу інтерпретацію, тобто, в його структурі присутній теоретичний складник.

Перебіг подій війни може скластися негативно для України, тому стаття Є. Руденка, якій зараз неможна приписати фактичного значення, отримає його. При катастрофічному розвитку ситуації,

вона отримає в майбутній інформаційній системі значення одного з перших передбачень цього розвитку. Якщо зараз, за невизначеності загальної ситуації, вона просто виражає авторську позицію, в подальшому її значення може змінитися. Питання: чи набуде висловлена автором позиція значення факту, якщо майбутнє реалізується за його сценарієм?

Якщо так, то це буде доволі незвичайний факт. Ми пропонуємо вважати його *віртуальним фактом* (на противагу *реальним фактам* майбутньої ситуації). Віртуальність тут виступає ознакою його складної, розтягнутої в часі (від (1) 19 листопада 2022 року, коли була оприлюднена стаття, до (2) моменту зміни ситуації в прогнозованому автором напрямі) і просторі (від (1) онлайн-ресурсу до (2) лінії фронту) структури. У віртуальних фактів не може бути часової і просторової єдності, властивої реальним, тому що вони набувають значення фактів лише у разі реалізації прогнозу, вираженого в позиціях, позначених під (1). Лише при розтягуванні часу і простору до позицій, позначених під (2), прогноз отримує фактичне значення. Останні дві позиції можуть бути марковані реальними фактами, але віртуальний факт на їх основі виникне лише через поєднання обох. Таким чином, відсутність в його структурі інтегрованого часу і простору здійснення є його істотною ознакою.

Це дещо нагадує *макроподії*, запроваджені польським методологом історії Є. Топольським, однак є відмінність: макроподія вибудовується в результаті розширення зони впливу події (відомий приклад Топольського: “1 вересня 1939 р. Німеччина напала на Польщу” (подія) і “1 вересня 1939 р. Німеччина напала на Польщу, тим самим розв’язавши Другу світову війну” (макроподія)) [2, с. 128]. Сама подія не змінюється, але розширяється контекст її розгляду. У нашому ж прикладі *віртуальний факт* не лише розглядається, а *виникає* внаслідок реалізації певного сценарію майбутнього.

Якщо реалізується інший сценарій, прогноз, зроблений в позиції (1) збереже незмінним своє теперішнє значення авторської оцінки, для перетворення якої на факт потрібна реалізація сценарію, за яким виникнуть у позиції (2) реальні факти і, відтак, їхній зв’язок з попередніми. Він може бути описаний із застосуванням віртуального факту авторського передбачення, що зв’яже обидві ці позиції.

Література:

1. Руденко Євген (журналіст, УП). Дванадцять та ще мільйон причин, чому росіяни ненавидітимуть Україну все більше і більше // <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/11/19/7377085/>
2. Топольський Єжи. Як ми пишемо і розуміємо історію. Таємниці історичної нарації. Київ: КИС, 2012. 400 с.
3. Февр Люсьєн. Бої за історію. Москва: Наука, 1991. 632 с.

*Нечаюк Людмила Григорівна,
доцент, кандидат філологічних
наук, доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін,
Київський кооперативний
інститут бізнесу і права*

ПАРАЛЕЛЬНИЙ ВИМІР ДВОХ СВІТІВ: ДАВНЬОРУСЬКИЙ І СУЧАСНИЙ У ТВОРІ ВОЛОДИМИРА МАЛИКА «ГОРИТЬ СВІЧА»

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4124/>

Після 24 лютого сьогодні нам диктує нові правила життя. Війна з росією змінила кожного з нас. Ще більш у пріоритеті стали життєві цінності, якими дорожить кожен українець – сім'я, навчання, любов, дружба, здоров'я, творчість, справедливість, самовдосконалення, але найголовніше – свобода, яку наш багатостраждальний народ виборює продовж багатьох століть, і сьогодні останній кривавий, тяжкий бій... і обов'язково Перемога.

Чи не ці цінності були головними і у Володимира Малика, що писав «езоповим письмом», бо через роздуми героя, авторську, портретну характеристики інших персонажів автор створював не вигідного, ще тоді, росії образ мудрого правителя – для збереження рідної землі, життя і незалежності свого народу, який ладен забути особисті образи, навіть поступитися власною гідністю, через сприйняття та відображення історичної давнини В. Малик знайшов найбільш повне втілення своєї творчої індивідуальності, розкривши свій художній потенціал, заявивши, водночас, і про масштабність бачення подій давнини. Відповідно, не буде перебільшенням твердити, що головним героєм роману В. Малика «Горить свіча» постає XIII сторіччя в існуванні Києворуської держави, а сам твір є «результатом словесного моделювання дійсності» [1, с. 286] цієї доби, засвідчуючи тим у спадщині письменника прагнення до широкої історичної панорами. Переобтяжене війнами, це століття, водночас, змогло явити і про міць народу в протистоянні ворогові, й велич зусиль народу в обстоюванні державності на своїй землі, яку виборює наш народ і в двадцять першому столітті.

Принагідно зауважимо, що В. Малик своїм романом «Горить свіча» визначає пряму залежність між наявною свободою, що нею не лише розпоряджається людина (за фактом існування такої свободи), але й має за внутрішній орієнтир для своїх учинків, і тією моральністю, що її особа при цьому здатна репрезентувати.

Письменник наголошує, що в найбільш напружену історичну мить у державі відбувається перехід від одноосібного управління нею до управління представниками з народу; тисяцький Дмитро наділяється в цій ситуації верховними повноваженнями, стаючи воєводою, тобто верховним оборонцем Києва від нападу татаро-монголів. В образах тисяцького Дмитра, Добрині, Іллі та інших захисників славетного Києва ми споглядаємо воїнів-захисників України, ТРО, звичайних пересічних українців, які постали проти злісних праправнуків «виплеканого монгольськими ханами примітивного народу з мізерним, орієнтального характеру культурним надбанням...», про що зауважив свого часу професор Берлінського університету Александер Брюкнер у своїй історії «о росії»[4].

Усі герої твору «Горить свіча» (як і в цілому всі герої письменника) випробовуються тією тотальною загрозою, що постала у вигляді орди хана Батия. Символічною для українців є й «свіча», як і в романі, так і в сьогоденні, вона дає силу й надію українцям на продовження життя, на нездоланність перед ворогом. І тут, як показує В. Малик, жодна людина – чи киянин, чи житель села – рівною мірою не відчують себе в безпеці, й усі вони разом і кожен зокрема усвідомлюють спільну потребу і проблему: «Я бачив, – каже Добриня, – скільки їх (ворогів-орків – Л.Н.) полягло під Переяславом та Черніговом, і скажу вам – не мало! Не сто і не двісті, а десять раз по сто і по двісті! І коли б так усюди... Їх так само вражає стріла, меч і спис, як і нас, то чому, справді. Не стати в Калиновому Куті на про з ними, чому хоч трохи не підрізати, не присмалити їм тут крила!» [2, с. 77-78]. Поступово визріває в людей інша спільна думка, що її декларує Добриня: «Знаю, Батий хоче завоювати не тільки нас, а й увесь світ – аж до Останнього моря! Та світ великий – у пельку не влізе! Звичайно, якщо самі не всунемо голову, а будемо до смерті битися з ворогом!» [2, с. 78]. У цих образах письменник явив нове бачення героя: тепер він – активний діяч, творець власної долі та перетворювач світу. Чи не повторилася історія знову з українцями, які захищають свою батьківщину від російської навали у ХХІ ст.? Повномасштабне усвідомлення рівня небезпеки, що загрожує народу, зокрема, в тисяцького Дмитра, простолюдина Добрині дозволяє їм згодом послідовно реалізувати ідею самостояння Києва перед ворогом. І сьогодні головною ціллю для Кремля став Київ, який керівництво росії, планувало захопити всього за три дні. Вже на третій день війни російські

війська були виснажені запеклим опором ЗСУ. Вторгнутися в столицю України російським військам не вдалося, проте під удар потрапили міста та селища Київщини: Буча, Ірпінь, Бородянка, Гостомель, Демидов та ін. Несподіванкою як для Росії, так і для Заходу, стала позиція президента України Володимира Зеленського, який відмовився евакуюватися з Києва. Люди оборонялися як тільки могли, вивчаючи досвід українців, полковник Ліам Коллінз згадував, що «за таких обставин, ймовірно, жодна інша армія НАТО не змогла б бути більш ефективною, ніж українці. І справа не лише у мужності й рішучості українських військових – американські дослідники вражені також їхньою винахідливістю, вмінням використовувати свою місцевість, водні перешкоди» та підтримку місцевого населення: ділитися останнім коштом, останнім куском хліба, викрадати у ворога зброю, важку військову техніку, зупиняти ворожу техніку «голими руками», за добу збирати кошти на придбання дронів, супутників тощо. Всі ці чинники разом доклалися до оборони столиці, яку Захід називає «найбільш визначальною битвою сучасної епохи» [5]. І виграли її не лише армія, але й земля, вода і місцеві люди.

Протистояння в режимі війни, як це життєво, об'єктивно і художньо визначив В. Малик у творі «Горить свіча», – це не лише боротьба сили з силою: це завжди боротьба різних, кардинально відмінних психологій, амбіцій, це – й випробування морально-етичних якостей людини, навіть визначення певного морального ідеалу – тобто, ідеального образу, або кінцевої мети морального розвитку. Фактично, майбутньою обороною Києва переймається тисяцький Дмитро: він особисто «заготовив сімнадцять тисяч стріл, тисячу луків, стільки ж мечів та списів, завіз каміння для метання, смоли, жита, пшениці, проса – в засіки» [2, с. 141-142]. Тверезо оцінює рівень майбутньої небезпеки для Києва і князь Данило: «всі суміжні з Ордою землі завойовані Батиєм. Залишилися лише ми! Ось куди направить свого коня окаянний Батий! На наші міста і села! І передусім – на Київ!» [2, с. 143]. Моральний чинник спонукає людей, зокрема, киян, до максимальної внутрішньої мобілізації перед ворожою навалою; сама епоха випробовує людей ще і тим, що вони мають самодостатньо прийти до глибокого усвідомлення того факту, що на допомогу збоку їм розраховувати не доводиться, і покладатися вони зможуть лише на власні сили. Людина, як це художньо правдиво зображує В. Малик, змушена під час військових дій жити набагато більш напруженим фізичним та емоційним життям, аніж звичайно, при цьому вона піддається і найбільшим фізичним та духовним випробуванням.

Серед тих і сьогоднішніх уроків найбільш важливими – здобуття монолітності в боротьбі народу з ворогом, усвідомлення оборонцями рідного краю пріоритетних стратегічних і тактичних завдань, злагодженість дій учасників опору ворогові та психологічна здатність окремо взятої людини і народу до опору нападникові.

Література:

1. Єременко О. В. Літературний образ у силовому полі синкретизму: (на матеріалі української прози другої половини XIX – початку XX ст.) / О. В. Єременко. – К. : Євшан-зілля, 2008. – 320 с.
2. Малик В. Горить свіча / В. Малик. – К. : Укр. письменник, 1992. – 431 с.
3. Електронне джерело: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-rus-i-moskoviya/31521000.html>
4. Електронне джерело: <https://www.radiosvoboda.org/a/bytva-za-kyyiv-shcho-dopomohlo-armiyi-ukrayiny-yiyi-vyhraty/31950574.html>

*Шудрик Катерина Сергіївна,
магістрант, Глухівський
національний педагогічний
університет імені
Олександра Довженка*

*Єгорова Ксенія Григорівна,
кандидат педагогічних наук,
Глухівський національний
педагогічний університет
імені Олександра Довженка*

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4128/>

Науково-теоретичний аналіз досліджуваної проблеми соціально-педагогічної роботи з підлітками, що схильні до девіантної поведінки та розкриття її теоретико-методичних засад є необхідною та достатньою підставою для наших наукових пошуків, подальшим кроком яких стало проведення педагогічного експерименту. Його основною метою є попередження девіантної поведінки шляхом зниження рівня схильності підлітків до прояву девіацій засобами соціально-профілактичної роботи. Були сформовані основні завдання, що вирішувалися під час експерименту.

Відповідно до мети й поставлених завдань наше експериментальне дослідження проводилось у три етапи. Підготовчий етап був присвячений науково-теоретичному аналізу проблеми соціально-профілактичної роботи з підлітками, що схильні до девіантної поведінки.

У цей період був проведений констатувальний етап експерименту, у рамках якого було визначено основний понятійний апарат дослідження, теоретично вивчено його проблему, розроблено науково-методичні засади експерименту та його методологічний інструментарій. Результатом цього стало вивчення реального стану соціально-профілактичної роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки в Охтирському фаховому коледжі Сумського національного аграрного університету.

Експериментальною базою дослідження ми обрали Охтирський фаховий коледж, де безпосередньо працювали із такою категорією населення, як підлітки.

На основному етапі дослідно-експериментальної діяльності нами були поставлені наступні завдання:

1. Дослідити схильності до прояву девіантної поведінки у підлітків за допомогою стандартизованих методик: тест-опитувальник «Оцінка форм конфліктної поведінки» Басса-Дарки, опитувальника «Самооцінка психічних станів особистості» Г. Айзенка, «Експрес-діагностика алкоголізму й наркоманії у підлітків RAFFT» [3].

2. Розробити і апробувати програму профілактики девіантної поведінки підлітків.

3. Провести аналіз впровадження і результатів експерименту.

4. Здійснити порівняльний аналіз експериментальних даних.

5. Зробити висновки.

У результаті дослідження ми виявили, що в підлітковому віці домінуючими видами агресивних реакцій є фізична, вербальна, непряма агресія й прояв негативізму. Також у групі випробовуваних визначені підлітки з вираженими показниками індивідуальних характеристик, таких як: агресія, особистісна тривожність, ригідність й фрустрація.

Після первинної діагностики рівня схильності до девіації в підлітковому віці нами була проведена програма профілактики девіантної поведінки з дітьми «групи ризику», яких ми виявили на попередньому етапі експериментальної роботи. Метою програми є зниження рівня схильності до девіантної поведінки у підлітків.

Під час проведення соціально-профілактичної програми вирішувалися певний ряд завдань:

1. узагальнити знання підлітків про види девіацій; корисні і шкідливі звички, надати уявлення про те, що важливіше прищеплювати корисні звички, ніж викорінювати шкідливі;

2. підтримати позитивну самооцінку;

3. надати дітям можливість усвідомити важливість придбання ними соціальних навичок;

4. надати підліткам можливість спробувати змінити свою поведінку, навчити брати відповідальність за нормативні порушення;

5. виробити адекватні й ефективні навички правильного спілкування.

Термін організації й реалізації програми розрахований на вісім місяців. Тривалість занять: від 45 хвилин до 1 години. Під час проведення занять включені елементи тренінгової діяльності, рольові ігри, дискусійна форма роботи тощо.

На завершальному етапі оброблялися й систематизувалися отримані у ході дослідно-експериментальної роботи результати, проводився контрольний експеримент, оцінювалась ефективність впровадження соціально-профілактичної програми роботи, узагальнювалися отримані факти.

Таким чином, результати контрольного етапу експерименту підтвердили гіпотезу нашого дослідження, у якій висловлено твердження про те, що розроблена програма, спрямована на профілактику девіацій, сприяє зниженню рівня схильності до прояву девіацій у підлітків.

Література:

1. Афанасьєва В. В. Профілактика та корекція девіантної поведінки підлітків у навчальному процесі. Київ, 2009. 47 с.
2. Афанасьєва В. В. Профілактика та корекція девіантної поведінки підлітків у навчальному процесі. Київ, 2009. 47 с.
3. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» у двох частинах. Ч. II. Практична частина. 2-ге вид., перероб і доповн. Київ, 2016. 193 с.

*Yulia Balan,
student of the Faculty of International
Relations of the Ivan Franko
National University of Lviv*

*Supervisor:
Maria Oleksandrivna Kut,
candidate of economic sciences,
assoc. prof., Ivan Franko
National University of Lviv*

CAN INTERNATIONAL INSTITUTIONS MAINTAIN PEACE IN A POST-LIBERAL ORDER?

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4127/>

Due to the crisis of American hegemony, security scholars doubt the role of international institutions, precisely whether influential organizations will maintain peace and perform the same functions for which they have been created. While neorealists prove that international anarchy and the security dilemma make international institutions marginal to politics, neoliberal institutionalists claim that institutions are vital in security issues explicitly because critical national interests are at stake. It is crucial to address arguments from both theoretical approaches, comparing the two sides that look at the fundamental capacity of international institutions in the post-liberal era. This paper aims to examine a collection of sources that can be used to answer the question. Given that both directions give us radically different reflections on this issue, the analysis will conclude that the possibility of maintaining peace by international institutions in a post-liberal world cannot be clearly determined.

Perhaps to thoroughly understand the issue, it is first necessary to determine what an institution is. By far an essential author in the field of neoliberal institutionalism, Robert Keohane defines institutions as "persistent and connected sets of rules (formal or informal) that prescribe behavioral roles, constrain activity, and shape expectations" [7]. In contrast, the representative of offensive realism, John Mearsheimer claims the institutions call for the "decentralized cooperation of individual sovereign states, without any effective mechanism of command" [8]. The two schools evaluate the efficacy of institutions in discrepant ways. While neorealists assert that

institutions matter to the extent that they force states to behave in a way they would not otherwise behave, neoliberals argue that institutions allow states to do what they would not otherwise be able to do.

In order to develop an argument supporting the neoliberal approach, it is needless to mention the importance of creating international institutions with universal membership, which had a significant influence on the behavior of member states. Keohane and Nye clarify that because of globalization, complex relationships are now emerging, meaning that even the most powerful states are now dependent on other ones in the context of international organizations to maintain stability [6]. Similarly, David Lake's analysis concludes that "they [institutions] alter behavior and allow cooperation where it would otherwise almost certainly fail" [7]. These liberal statements can be arguably doubted in one of the most known neorealistic articles "The False Promise of International Institutions" by John Mearshmeir [8]. The author concludes that institutions have little influence on state behavior, and therefore there is a minimal promise for maintaining peace in the post-Cold War world. Eventually, he strengthens his opinion doubting the neoliberal link made between cooperation and stability as neoliberal scholars are likely to avoid military issues.

It is perhaps more appropriate to turn to specific examples of institutions, namely NATO and the UN, which, according to the literature, are experiencing a crisis in their role in maintaining peace. Starting with the UN, the main argument provided by the sources is that the organization now witnesses the crisis in peacekeeping. According to Roberts' statement [10], support for Peace at the UN is ambiguous, depends on the interests of major powers, and the general mechanism is not tailored to specific situations. Furthermore, the organization often refuses to solve the problem (thereby threatening the security of states) because of the burden on the organization if the UN mission fails. This view is shared by scholars Weiss and Kalbacher [12], who argue that in a post-liberal manner, when intrastate armed conflicts begin to gain momentum and Member States do not provide the necessary resources and delegate authority, the UN's ability to fulfill its mandate will remain very limited. Nevertheless, Roberts still notes that "a global peacekeeping system is inevitable," which means that the organization needs to reconsider its future capabilities in peacekeeping operations; therefore, they are not weakened by its inability to resolve immediate issues facing the UN [10].

Considering another equally important organization, NATO, the scholars were divided into two camps: those who believe that the Alliance is unable to maintain further peace because its primary goal to defend the Members during the Cold War was achieved, and those who think that it is too early to write off NATO, as its reorganization can help resolve ongoing conflicts. Looking at globalization politically, Robertson notes that NATO can still

maintain peace and play a political role as "a rule-altering institution" [1]. If NATO takes the opportunity to set its security agenda, it will meet the challenge of the anti-globalization movement. Although his argument can be reasonably questioned by Toje, who claims that although the transatlantic relationship will withstand due to military dependence on American assets and common values, the Alliance, being the only transatlantic institutional link, will remain until it is replaced by another institution that will be set up in response to pressing issues of security agenda [11]. Another important aspect, but for some reason little discussed in the selected sources, is that the crisis of the American international order can open up new opportunities for China or India to reshape the global order. Hemmer and Katzenstein, answering why there is no NATO in Asia, explain that the U.S. preference for bilateralism in Asia is due to a weak identification with Asia and the belief that Asian countries belong to a lower political community [3]. Nevertheless, according to John Mershmeier, to curb China's expansion, American policymakers must "create economic institutions such as the Trans-Pacific Partnership and a military alliance in Asia that is similar to NATO during the Cold War" [9].

Yet there are weaknesses in all current research. No one thinks the rights and responsibilities of present international organizations can be reconfigured to reflect power spread in a multipolar world. One author who goes some way to addressing this is Ikenberry [4]. He believes that due to the possible decline of the unipolar world, existing international institutions need to be reorganized (for instance, by updating key post-war security pacts) to reflect the new global reality and maintain peace. Generally, the paper has provided equal and sufficient arguments for analyzing two radically different approaches, which makes it impossible to answer the question one-sidedly. On the one hand, the neoliberal scholars argue that due to the complication of relations, great powers are dependent on each other in the context of international institutions. But on the other hand, neorealists think the influence of international institutions on state interests is unfounded, based on the crisis of two major UN and NATO organizations.

References:

1. Coker C. Globalisation and Insecurity in the Twenty-first Century: NATO and the Management of Risk. *Adelphi series*, 42 (345), 5-103 pp., 2002.
2. Finnemore M. Legitimacy, Hypocrisy, and the Social Structure of Unipolarity. *World Politics*, 61 (1), 58-85 pp., 2009.
3. Hemmer C., Katzenstein P. J. Why is There No NATO in Asia? Collective Identity, Regionalism, and the Origins of Multilateralism. *International Organization*, 56 (3), 575-607 pp., 2002.

4. Ikenberry G. J. The end of liberal international order? *International Affairs*, 94 (1), 7-23 pp., 2018.
5. Ikenberry G. J. Why the Liberal World Order Will Survive. *Ethics & International Affairs*, 32 (1), 17-29 pp., 2018.
6. Keohane R. O., Nye J. S. *Power and interdependence*, 2nd ed. New York: Longman, 1997.
7. Lake D. A. Beyond Anarchy: The Importance of Security Institutions. *International Security*, 26 (1), 129-160 pp., 2001.
8. Mearsheimer J. J. The False Promise of International Institutions. *International Security*, 19 (3), 5-49 pp., 1995.
9. Mearsheimer J. J. Bound to Fail: The Rise and Fall of the Liberal International Order. *International Security*, 43 (4), 7-50 pp., 2019.
10. Roberts A. The crisis in UN peacekeeping. *Survival*, 36 (3), 93-120 pp., 1994.
11. Toje A. The first casualty in the war against terror: the fall of NATO and Europe's reluctant coming of age. *European Security*, 12 (2), 63-76 pp., 2003.
12. Weiss T. G., Kalbacher D. Z. The United Nations. In: Williams, P. *Security Studies: An Introduction*. London: Routledge, 374-392 pp., 2013.

**Бокоч Вікторія Михайлівна,
доктор політичних наук,
Ужгородський національний
університет**

ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО РЕЛІГІЮ ТА ЦЕРКВУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4131/>

Динамічний розвиток політичних процесів та зростання ролі релігійного чинника у суспільному житті України потребують постійного удосконалення законодавства України про релігію та церкву.

Конституційно-правові засади державно-церковних та міжконфесійних відносин в Україні формуються Верховною Радою України. У Конституції України, базовому Законі України «Про свободу совісті та релігійні організації» та інших законах України сформульовані основні принципи та положення, якими регулюються відносини у релігійно-церковній сфері: відокремленість церкви від держави і школи від церкви; невтручання влади у внутрішні справи релігійних організацій; невтручання релігійних організацій у діяльність державних

органів; невтручання одних релігійних організацій у діяльність інших релігійних організацій; рівноправність громадян незалежно від їхнього ставлення до релігії; рівність релігій, віросповідань та релігійних організацій перед законом та ін. [1, 2].

Важливим напрямом удосконалення сучасних державно-церковних відносин в Україні залишається подолання негативних наслідків релігійної політики радянського тоталітарного режиму у релігійно-церковній сфері. Серед перших актів, спрямованих на подолання наслідків цієї політики, був Закон України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні». Згідно з цим законом реабілітації підлягали особи, до яких в радянські часи були застосовані репресії з релігійних мотивів [3]. На його підставі було реабілітовано тисячі священнослужителів і віруючих різних конфесій.

Після проголошення незалежності України постала проблема реституції експропрійованих радянською владою культових будівель та церковного майна. Нині ці питання регулюються підзаконними нормативно-правовими актами (указами Президента України та постановами Кабінету Міністрів України), хоча відповідно до п.7 статті 92 Конституції України правовий режим власності визначається виключно законами [1]. Успішному розв'язанню цієї проблеми могло б послужити прийняття спеціального закону, а також уміле використання досвіду країн Центральної та Східної Європи, а також.

Питання забезпечення релігійних організацій культовими приміщеннями і майном особливої актуальності набуло в умовах російського військового вторгнення в Україну, під час якого окупантами зруйновано і пошкоджено сотні храмів, релігійних будівель різних конфесій.

Важливе значення мало врегулювання на законодавчому рівні відносин армії і церкви. Враховуючи те, що віровчення деяких релігійних організацій не допускали користування зброєю, Верховною Радою України одним із перших у цій сфері було прийнято закон, який надавав громадянам України право на заміну строкової військової служби альтернативною (невійськовою) [4]. При цьому встановлені радянським законодавством санкції за ухилення від служби в армії за релігійними мотивами скасовувалися. Пізніше право на альтернативну (невійськову) службу було закріплене в Конституції України [1]. Проте визначений законом термін альтернативної (невійськової) служби, що у півтора рази перевищує строк військової служби, викликає сумнів як такий, що не повністю узгоджується з конституційним принципом рівності громадян.

Відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» священнослужителям, які закінчили вищі або середні духовні навчальні заклади і працюють у релігійних організаціях, статuti (положення) яких зареєстровано у встановленому законодавством порядку, надається відстрочка від призову на строкову військову службу та проходження зборів [5].

Після довготривалого суспільного обговорення проблеми душпастирської опіки військовослужбовців було прийнято Закон України «Про Службу військового капеланства» яким визначається правові та організаційні засади і принципи діяльності військових капеланів у Збройних силах та інших військових формуваннях України [6]. Особливо активно інститут капеланства запрацював і конституювався під час російсько-української війни.

Зважаючи на перебування Української православної церкви у юрисдикції Московського патріархату, змінами до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» передбачено обмеження доступу її священнослужителів, релігійних проповідників та наставників у місця дислокації військових формувань [2].

Одним із недоліків вітчизняного законодавства про релігію та церкву є відсутність відповідальності за невиконання окремих встановлених ним приписів, положень та норм. Наприклад, Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації» декларується неможливість участі релігійних організацій у діяльності політичних партій, ведення агітації, фінансування виборчих кампаній [2], проте санкцій за порушення цього положення не встановлено, що призводить до прихованої чи відкритої підтримки ними тих чи інших політичних сил. У цьому контексті не зайвим було б запровадження відповідальності представників українського політикуму за використання ними релігійного чинника у боротьбі за владу.

Значного посилення потребують положення та норми чинного законодавства України, які сприяли б розмежуванню політики і релігії, зниженню рівня політизації релігії та містили б дієві правові механізми розв'язання міжконфесійних конфліктів.

Серед важливих положень чинного законодавства України про релігію та церкву є положення, якими визначається порядок зміни релігійними громадами своєї канонічної та організаційної підлеглості. Саме вони регулюють процес переходу релігійних громад від Української православної церкви, що знаходиться в юрисдикції Московського патріархату, до Православної церкви України, який значно активізувався в умовах російської військової агресії в Україну.

Просування України по шляху євроінтеграції, запровадження безвізового режиму, наявність значної кількості трудових мігрантів та

біженців з України у країнах Західної Європи актуалізували проблему перенесення дати святкування Різдва Христового із 7 січня на 25 грудня. Український парламент шляхом внесення змін до статті 73 Кодексу законів про працю України, якою встановлюються святкові та неробочі дні, закріпив «подвійне» святкування Різдва Христового – 7 січня та 25 грудня [7]. Однак цю проблему не можна вважати до кінця розв'язаною, оскільки вона вимагає не тільки встановлення дати святкування Різдва Христового, а зміни усього церковного календаря з юліанського на григоріанський та внесення відповідних уточнень до вищезазначеної статті Кодексу законів про працю України. Завдяки цьому з'явиться можливість усунення сучасної парадоксальної ситуації, що виникла в Україні, коли одні релігійні свята одними і тими ж конфесіями відзначатимуться за григоріанським, а інші – за юліанським календарем.

Звертає на себе увагу та обставина, що в умовах поліконфесійності українського суспільства, а також значної політизації релігійного середовища одні і ті ж законопроекти чи законодавчі акти з релігійно-церковних питань неоднозначно сприймалися представниками українського політикуму та релігійних організацій. Ініціювання та прийняття деяких законів з релігійно-церковних питань неодноразово призводило до загострення релігійної і політичної ситуації в Україні. Масове невдоволення у середовищі окремих конфесій, зокрема Української православної церкви, свого часу викликало прийняття законодавчих актів, якими передбачалося запровадження реєстраційного номера облікової картки платника податків (ідентифікаційного коду). Під тиском церкви було прийнято рішення про можливість заміни ідентифікаційного коду на альтернативну форму ідентифікації платників податку. Аналогічну позицію Українська православна церква зайняла також у зв'язку із запровадженням в Україні біометричних паспортів.

До загострення ситуації призвело також прийняття змін до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» [2], якими передбачалося встановлення особливого статусу та перейменування релігійних організацій, які входять до структури релігійних об'єднань, керівний центр яких знаходиться у державі, що вчинила агресію проти України. Прийняття цього закону викликало бурхливу реакцію у середовищі Української православної церкви, якої він стосувався найбільшою мірою.

Бурхливою реакцією Українська православна церква зустріла також внесені до Верховної Ради України законопроекти про заборону Московського патріархату в Україні [8].

Таким чином, незважаючи на створення системи законодавства України про релігію та церкву, вона потребує постійного оновлення і розвитку. Якість законодавчих актів про свободу совісті та релігійні організації була б значно вищою, якби законодавці тісніше співпрацювали із представниками спеціалізованих наукових інституцій, ширше використовували їхні теоретичні напрацювання, враховували висновки, рекомендації та пропозиції, а також більшою мірою зважали на інтереси віруючих та релігійних організацій.

Література:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. Ст.141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації». Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). 1991. № 25. Ст.283. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12>
3. Закон України «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років». Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). 1991. № 22. Ст.262. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-12>
4. Закон України «Про альтернативну (невійськову) службу. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1992. ст.188. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1975-12> ;
5. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу». Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1992. № 27. Ст.285. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>
6. Закон України «Про Службу військового капеланства». Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>
7. Кодекс законів про працю України. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
8. Проект Закону України «Про заборону Московського патріархату на території України». Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39276>; Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації" щодо заборони діяльності релігійних організацій (об'єднань), які входять до структури (є частиною) релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України. Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39269>

*Піскун Юлія Олегівна,
Чорноморський національний
університет імені Петра Могили,
м. Миколаїв*

*Науковий керівник:
Богданова Тетяна Євгенівна,
кандидат історичних наук,
доцент, Чорноморський
національний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв*

ПОШУК ТУРЕЧЧИНОЮ НОВОГО БАЛАНСУ СИЛ У ВІДНОСИНАХ З ДЕРЖАВОЮ ІЗРАЇЛЬ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4129/>

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що початок ХХІ ст. став періодом бурхливого зростання дипломатичної активності між Туреччиною та Ізраїлем викликаного причинами внутрішньополітичного та міжнародного характеру. Позитивні зміни поклали новий початок у розвитку відносин між країнами, чого не відбувалося вже давно. Адже, протягом останніх шести років турецько-ізраїльські відносини характеризувалися недовірою одне до одного [5]. Ці країни можуть похизуватися безперервною двосторонньою торгівлею, яка просувається, незважаючи на політичну конфронтацію.

Метою даної роботи є з'ясування пошуку Туреччиною нового балансу сил у відносинах з Державою Ізраїль.

Процес нормалізації відносин між Туреччиною та Ізраїлем, який розпочався наприкінці 2020 року, завершився у серпні ц.р. оголошенням про те, що дві країни повернуть своїх послів після багатьох років без вищого дипломатичного представництва [4]. Але у той же час залишаться багато суперечливих питань, котрі потребують негайних рішень.

17 серпня 2022 року Туреччина та Ізраїль оголосили про рішення повернути своїх послів і генеральних консулів і таким чином досягти повної нормалізації відносин. На відміну від попередніх зусиль щодо нормалізації, зокрема в 2013-2016 роках [1], цього разу саме Туреччина сприяла просуванню процесу, тоді як Ізраїль діяв повільно. Позитивна реакція Єрусалиму на спроби Анкари відбулася після того, як Туреччина продемонструвала свою серйозність на тлі низки подій, які допомогли подолати деякі підозри, що залишилися між сторонами [3], що каже про її налаштованість на всебічний розвиток. Потрібно не забувати

про проблеми, котрі можуть сповільнити налагодження відносин. Серед них – розвиток відносин між Ізраїлем і палестинцями, турецько-американські відносини, динаміка інтеграції Туреччини в процеси, пов'язані з угодами Авраама, а також характер майбутніх планів Ізраїлю щодо експорту газу. Тим не менш, впоратися з викликами, пов'язаними з цими питаннями, буде легше за наявності вищого дипломатичного представництва в обох країнах, що можна вже спостерігати [2].

Слід згадати й наміри Туреччини щодо Палестини. На думку фахівців, нинішня угода стосовно нормалізації двосторонніх відносин не вплине на підтримку палестинців з боку Туреччини, яка продовжуватиме захищати їх права. Вона має особливе значення як перша країна з мусульманською більшістю, яка встановила дипломатичні відносини з Ізраїлем. Цікаво, що Президент ПНА Махмуд Аббас відвідав Туреччину через кілька днів після оголошення про нормалізацію відносин між Туреччиною та Ізраїлем. Туреччина, зокрема, більш критично ставиться до Ізраїлю за його поводження з палестинцями, порівняно з іншими країнами. Країна стала «захисником палестинської справи в той момент, коли арабський голос у палестинському питанні ослаб» [6].

В економічному контексті показники торгівлі між країнами досягли історичного максимуму в 2021 році – зростання більш ніж на один млрд доларів порівняно з 2020 роком. Туреччина готова до енергетичної співпраці з Ізраїлем після років ворожнечі, відроджуючи проект із газопроводу ізраїльського газу до Європи, оскільки Анкара прагне збільшити свою незалежність.

Отже, Р. Т. Ердоган змінив свою позицію щодо пошуку балансу відносин та йде на поступки задля досягнення спільних цілей. Крім того, це підготувало ґрунт для майбутнього енергетичного співробітництва, яке в довгостроковій перспективі послужило б істотною підставою для вдосконалення відносин між Ізраїлем і Туреччиною. Позитивний сценарій підкреслює, що відновлення відносин між Ізраїлем і Туреччиною дозволяє зосередити увагу на головних викликах або загрозах, з якими вони стикаються, зокрема, Іран, Хезболла й ХАМАС – для Ізраїлю та курдське питання – для Туреччини. Збереження механізму діалогу, який існує між президентом Туреччини Р. Т. Ердоганом і президентом Ізраїлю І. Герцогом, дозволить двом країнам врегулювати розбіжності, особливо в палестинському питанні. Існує також потенціал для співпраці з питань, пов'язаних зі зміною клімату.

Література:

1. Замікула Г. Туреччина – Ізраїль: шляхи нормалізації двосторонніх відносин // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Міжнародні відносини. 2016. № 2. С. 3-9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvnum_2016_2_3.
2. Туреччина та Ізраїль після тривалої перерви відправляють послів у Тель-Авів та Анкару // Укрінформ. 2022. 7 жовтня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3587965-tureccina-ta-izrail-pisla-trivaloi-perervi-vidpravlaut-posliv-u-telaviv-ta-ankaru.html>
3. Туреччина призначила посла в Ізраїлі вперше за чотири роки // Європейська правда. 2022. 12 листопада. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/11/12/7150529/>
4. Lindenstrauss G., Remi D. Normalization between Turkey and Israel: Will it last? // The Institute for National Security Studies (Israel). 2022. August 28. URL: <https://www.inss.org.il/publication/turkey-israel-normalization/>
5. Lindenstrauss G. Turkey after the Referendum: The Ongoing Challenges // The Institute for National Security Studies (Israel). 2017. April 19. URL: http://www.inss.org.il/publication/turkey-referendum-ongoing-challenges/?offset=0&posts=undefined&other=undefined&from_date=undefined&to_date=undefined
6. Turkey's president raises tensions with criticism of Israel // The Guardian. 2017. May 9. URL: <https://www.theguardian.com/world/2017/may/09/turkeys-president-raises-tensions-with-criticism-of-israel>

*Шевцов Анатолій Леонідович,
кандидат наук з державного
управління, професор кафедри
загальновійськових дисциплін
Військово-юридичного
інституту Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4118/>

У різні часи, під різними кутами зору над проблемами національної безпеки і оборони фахово працювали українські державні діячі та науковці. Серед них В. О. Антонов, В. М. Воробйов, В. П. Горбулін, О. Л. Істратов, О. І. Кузьмук, В. А. Ліпкан, В. Й. Пашинський, С. Т. Полторак, В. Г. Радецький, І. С. Руснак, О. С. Семенюк, Г. П. Ситник, В. В. Сокурєнко, В. М. Столбовий та багато інших видатних вчених. В своїх роботах вони через призму функціонування державних інституцій предметно, конструктивно, доволі критично і системно дослідили генезис безпекових проблем та можливості їх адміністративно-правового врегулювання. Але і сьогодні залишається широке поле діяльності для вивчення феномену національної безпеки. Одним з таких важливих напрямків є повноваження органів державної влади у сфері оборони країни. Дослідження зазначеної проблематики потребує визначення місця органів державної влади в загальній системі суб'єктів забезпечення національної безпеки. Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у межах Конституції і відповідно до законів України [1, ст. 6]. Це означає, що кожна з гілок державної влади має законодавчо визначені компетенції в частині забезпечення національної безпеки і оборони.

В. Й. Пашинський формулює поняття суб'єктів публічного управління обороною України, як систему органів державної влади та місцевого самоврядування, а також інших суб'єктів публічних відносин,

яким законом надано публічні повноваження щодо підготовки та оборони держави в разі збройної агресії або збройного конфлікту. До них належать Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, посадові особи підприємств, установ та організацій усіх форм власності, суб'єкти громадянського суспільства [5, с. 189]. На відміну від суб'єктів публічного управління, коло суб'єктів публічного адміністрування є значно ширшим. Автор дає визначення суб'єктів публічного адміністрування у сфері оборони як систему органів державної влади (законодавчої, виконавчої та судової), наділених ними делегованими повноваженнями самоврядних органів, які за допомогою законодавчо закріплених засобів, методів та процедур сприяють досягненню публічного інтересу, пов'язаного із забезпеченням оборони держави в разі збройної агресії або збройного конфлікту. До таких органів належать Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування всіх рівнів, судові органи, самоврядні органи наділені делегованими повноваженнями [5, с. 193].

Г. П. Ситник вважає, що суб'єктами розробки та впровадження державної політики національної безпеки і оборони є: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України, міністерства та інші центральні органи державної влади, Національний банк України, суди загальної юрисдикції, прокуратура України, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, Збройні Сили України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України, об'єднання громадян [6, с. 40-46].

На думку В. О. Антонова суб'єкти системи забезпечення національної безпеки мають певні спільні характерні ознаки: вони займають особливе місце в системі забезпечення національної безпеки; наділені винятковими повноваженнями та мають особливий механізм їх реалізації; дії і вчинки суб'єктів системи забезпечення національної безпеки переважно мають владноімперативний характер [4, с. 376].

Усі вищезазначені підходи щодо переліку суб'єктів національної безпеки і оборони корелювались із законодавчо закріпленими нормами. Так, колишній Закон України «Про основи національної безпеки України» до суб'єктів системи забезпечення національної безпеки відносив: Президента України; Верховну Раду України; Кабінет Міністрів України; РНБО України; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; Національний банк України; суди загальної юрисдикції; прокуратуру України, місцеві державні адміністрації та

органи місцевого самоврядування; Збройні Сили України, Службу безпеки України, Державну прикордонну службу України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України; громадян України, об'єднання громадян [2].

Вказаний закон був скасований Законом України «Про національну безпеку України» [3]. В прийнятому документі з'явилося багато новацій, що відповідають вимогам сучасності, але така категорія як суб'єкти національної безпеки взагалі не визначена. В законі введено новий термін «сектор безпеки і оборони», який згідно з пунктом 16 статті 1 являє собою систему органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадян та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України.

Стаття 12 цього закону окреслює зміст сектору безпеки і оборони, який складається з чотирьох складових, а саме: сили безпеки; сили оборони; оборонно-промисловий комплекс; громадяни та громадські об'єднання, що добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки. В той же час, чіткого розмежування суб'єктів між складовими сектору безпеки і оборони в документі немає. Законодавець обмежився лише їх загальним переліком. Пункти 17 та 18 статті 1 закону, де наводиться визначення термінів «сили безпеки» і «сили оборони», не додають ясності щодо належності структур до вказаних складових сектору безпеки і оборони [3].

Привертає на себе увагу той факт, що не зважаючи на згадування органів державної влади у визначенні терміну сектору безпеки і оборони, про них вже не йдеться серед його складових. Таким чином, органи державної влади в особі Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, судів загальної юрисдикції не включені до складу сектору безпеки і оборони. Характерно, що саме цим ключовим суб'єктам національної безпеки, за винятком глави держави, законодавчо закріплюються лише функції демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони, а не керівництво ним. Не зважаючи на те, що в статті 13 Закону України «Про національну безпеку України» перелічені повноваження Президента України по керівництву сферами національної безпеки і оборони, де саме він визначає указами і розпорядженнями основні напрями і завдання розвитку сектору безпеки

і оборони, як Верховний Головнокомандувач видає накази і директиви з питань оборони, законодавчо не унормовано його місце як суб'єкта в системі національної безпеки і оборони. Оскільки система національної безпеки і оборони більш ємна категорія ніж сектор безпеки і оборони, цілком очевидна потреба окремого наукового вивчення та законодавчого врегулювання даної проблеми.

Література:

1. Конституція України.
2. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06 2003 року № 964 – IV.
3. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 року № 2469 – VIII.
4. Антонов В. О. Конституційно-правові засади національної безпеки України: монографія. – Київ: ТАЛКОМ, 2017. – 576 с.
5. Пашинський В. Й. Забезпечення оборони України: адміністративно-правові аспекти: монографія. – Київ, 2018. – 408 с.
6. Ситник Г. П. Концептуальні засади забезпечення національної безпеки України: навчальний посібник, Ч.3: Державна політика та основи стратегічного планування забезпечення національної безпеки. – К.: НАДУ, 2010. – 208 с.

*Романова Наталія Федорівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, Школа соціальної роботи,
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»*

*Тимошенко Наталія Євгенівна,
кандидат педагогічних наук,
керівник навчального центру
Міжнародного благодійного фонду
«Єврейський Хесед «Бней Азріель»*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У СФЕРІ ПАЛІАТИВНОЇ ДОПОМОГИ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ДЕМЕНЦІЄЮ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4146/>

Серед основних проблем, з якими найчастіше стикаються люди з деменцією визначають самотність, недостатність спілкування, незадовільний стан здоров'я, матеріальні труднощі, почуття безпорадності тощо. Існують різні стратегії профілактики та лікування деменції, але найбільше уваги приділяється покращенню когнітивних функцій людини та пам'яті. Окрім цього, проводяться психологічні консультації та заходи з профілактики поведінкових розладів. Важливою є екологічна терапія, зміст якої полягає у створенні безпечного та дружнього оточення для таких осіб з метою забезпечення гідного життя на усіх стадіях розвитку деменції [1].

З огляду на те, що люди з деменцією відносяться до паліативних хворих та найчастіше проживають у домашніх умовах, важливе значення має надання соціальної послуги догляду вдома відповідно до державного стандарту, де прописано зміст, обсяг, умови, моніторинг тощо. Дана послуга реалізується соціальними закладами та центрами соціальних послуг мультидисциплінарною командою (у складі від 3-х осіб) серед членів якої може бути соціальний працівник, соціальний робітник, медичний працівник, юрист, психолог. Отримувачами соціальної послуги догляду вдома є особи похилого віку з інвалідністю, особи з когнітивними розладами та із комплексними порушеннями, які потребують паліативної допомоги. Варто зазначити, що до цього процесу можуть залучатися суб'єкти надання соціальних послуг,

незалежно від форм власності, що суттєво посилює ресурс такої допомоги у цілому [2, 3].

Найчастіше послугу догляду вдома надають соціальні робітники, які працюють у територіальних центрах соціального обслуговування населення. Дана послуга максимально наближена до цільової аудиторії та потребує дотримання певного алгоритму взаємодії між надавачем та отримувачем соціальної послуги (особи з деменцією): особистий контакт протягом дня; постійна професійна підтримка та турбота; активне спілкування; організація дозвілля відповідно до фізичного й психологічного стану отримувача; вчасне правильне збалансоване харчування; постійне спостереження (нагляд) та моніторинг стану здоров'я [5].

Надання послуги догляду вдома потребує професійних знань та практичних навичок з питань, які пов'язані із станом клієнта та його поведінкою в залежності від ступеня тяжкості деменції. Це дуже важливо, оскільки недостатній рівень кваліфікації фахівців може призвести до негативних наслідків у процесі взаємодії з клієнтами. Окрім цього, на взаємодію суттєво впливають емоції клієнтів, і коли вони негативні, то виникає ризик конфлікту з яким доволі складно справитися без відповідної підготовки щоб успішно врегулювати ситуацію. Ще однією серйозною проблемою є професійне вигорання самих фахівців, які багато часу знаходяться із людьми з деменцією та надто вимогливі до виконання своїх функцій. Як правило, професійним вигоранням у цій ситуації називають емоційне виснаження, втрату мотивації до роботи, фізичне відсторонення чи уникання контакту з отримувачем послуги або його негативне сприйняття, невдоволення від результатів своєї праці тощо [6].

З метою вирішення цієї ситуації фахівці соціальної роботи повинні постійно навчатися щоб оволодіти необхідним арсеналом знань та практичних навичок, а також систематично проходити супервізії та інтервізії. Наразі вже впроваджено Типову програму для навчання фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності. Серед основних завдань програми – формування навичок дружнього спілкування з отримувачами соціальної послуги догляду вдома, уважне ставлення та ефективна комунікація з врахуванням можливих змін їхнього психічного стану, пов'язаних зі старінням чи розвитком захворювання та профілактика емоційного вигорання фахівців. Основні теми навчання: базові принципи надання соціальних послуг, особливості паліативної допомоги, етика спілкування з отримувачем послуги у процесі догляду, надання домедичної допомоги, командна взаємодія та запобігання вигорання

й управління стресом [4]. Тобто означені теми охоплюють потреби фахівців та дійсно спрямовані на запобігання професійному вигоранню.

Громадські організації, які залучені до процесу догляду за людьми з деменцією також впроваджують свої програми навчання. Наприклад, тренінгова програма «Основи догляду вдома» реалізується за підтримки проекту «Зміцнення кризової координації та посилення управління Уряду України щодо реагування на надзвичайні ситуації» ПРООН в Україні. Ціль програми – забезпечити необхідну теоретичну та практичну підготовку осіб, які долучаються до надання соціальної послуги з догляду вдома без здійснення підприємницької діяльності.

З метою формування базових знань щодо організації соціальної роботи у сфері паліативної допомоги у Школі соціальної роботи Національного університету «Києво-Могилянська академія» впроваджена навчальна дисципліна «Соціальна робота у сфері паліативної допомоги». Вона затверджена у межах бакалаврської освітньої програми з підготовки студентів за спеціальністю 231 «Соціальна робота». На викладання відводиться 90 год, з яких лекційні та семінарські заняття (28 год) присвячені вивченню специфіки соціальної роботи з паліативними хворими, ознайомленню з мережею соціальних закладів, з групами отримувачів послуг (зокрема, з людьми з деменцією), професійними ролями та функціями фахівців тощо. Така навчальна підготовка дозволяє готувати фахівців для роботи у сфері паліативної допомоги з різними групами отримувачів соціальних послуг.

Проведений аналіз свідчить, що соціальна робота у сфері паліативної допомоги для людей з деменцією має певні особливості, які потребують високої професійної кваліфікації від осіб, які з ними працюють. Базовою послугою для цієї категорії отримувачів є догляд вдома. Люди з деменцією на різних стадіях її розвитку проявляють незвичну поведінку через порушення когнітивних функцій, пов'язаних із погіршенням пам'яті. Для отримання спеціальних навичок та умінь впроваджені навчальні програми, які готують необхідних фахівців на державному рівні. Окрім цього, відповідні навчання проводяться з боку громадських організацій та міжнародних донорів.

Література:

1. Агнєшка Новічка (2018) Особливості надання немедичної допомоги особам з деменцією
2. Наказ Міністерства соціальної політики від 13.11.2013 р. № 760 «Про затвердження державного стандарту догляду вдома» URI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1990-13#Text>

3. Наказ Міністерства соціальної політики від 23.06.2020 № 429 «Про затвердження Класифікаторі соціальних послуг» URI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text>
4. Наказ Міністерства соціальної політики від 15.03.2021 р. № 131 «Про затвердження Типової програми навчання фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності» URI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0550-21#Text>
5. Типове Положення про територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг), Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2009 р. № 1417 URI: <https://www.kmu.gov.ua/npas/243237372>
6. Догляд за людьми похилого віку, які живуть з деменцією: навчально-методичний посібник / Тимошенко Н. Є., Романова Н. Ф., Орпер М. Й., Патинок О. П.; заг. ред. Н. Є. Тимошенко. – К.: Вид-во «Так просто», 2020. – 365 с.

*Дробот Ольга Вячеславівна,
доктор психологічних наук,
професор кафедри психології,
соціальної роботи та
педагогіки, Таврійського
національного університету
імені В.І. Вернадського,
м. Київ, Україна*

ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ МАРГІНАЛЬНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4121/>

Аналізуючи феномен маргіналізації професійної свідомості у студентському середовищі, необхідно враховувати той факт, що дана група молоді ще не є професіоналами в повному сенсі цього слова, а рухається шляхом набуття знань, фахових навичок та наближення до соціально-професійного статусу. Звідси, важливо з'ясувати ставлення молоді людини одночасно до двох взаємопов'язаних сфер: освітньої та професійної. Виходячи з цього, маргінальність професійної свідомості студентства може розглядатися як стан відчуженості від майбутньої професії, який знаходить, зокрема, своє вираження у ставленні до навчання і рівні академічної успішності та в тенденціях до зміни профілю професійної підготовки.

З іншого боку, досліджуючи в рамках психосемантичного підходу до свідомості особливості професійної свідомості майбутніх менеджерів, ми встановили, що «професійна свідомість особистості вже на її стадії формування виявляється пов'язаною з провідними мотивами діяльності суб'єкта, виявили, що близькість образу-Я до образу світу професії пов'язана з майбутньою спеціальністю студентів у межах професії» [3, с. 15-16].

З огляду на теоретичне бачення проблеми ми отримали можливість конкретизувати укладену у попередніх працях модель професійної свідомості [2] на емпіричній основі дослідження О. Бутиліної [1], яка окреслює декілька груп показників та проявів професійної маргінальності студентства. Характеризуючи рівні систем значень, можна підкреслити таку специфіку професійної свідомості студента-маргінала (рис.1).

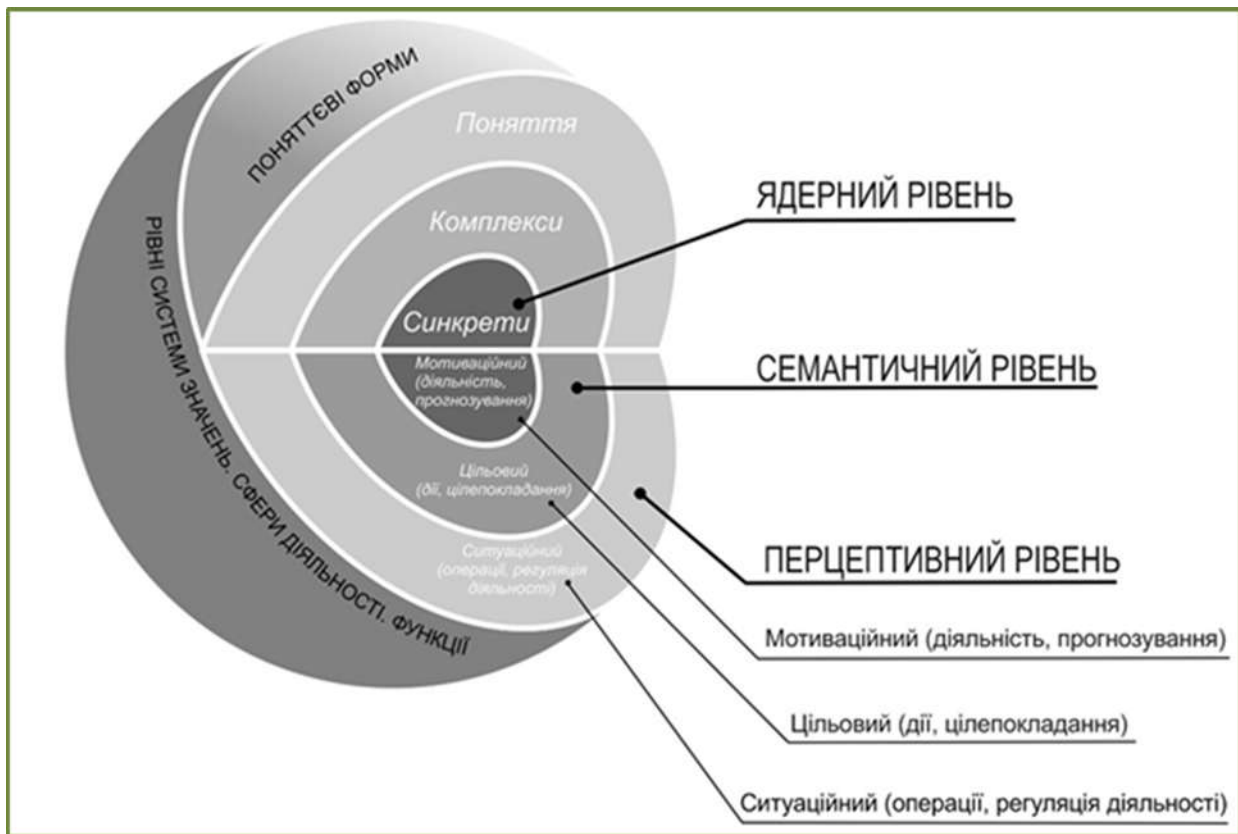

Рис. 1 Модель професійної свідомості особистості

Ситуаційний план (*перцептивний рівень*, поняття) свідомості характеризує низька поінформованість щодо майбутньої професії. У площині сфери діяльності (*семантичний рівень*: цільовий план, комплекси) професійна свідомість студента-маргінала відповідає за такі фактори навчання: низький рівень успішності навчання, недисциплінованість, незацікавленість у придбанні нових знань і практичних навичок, невикористання новітніх джерел отримання фахової інформації, небажання займатися науковою роботою. Мотиваційний план (*ядерний рівень*, синкрети) свідомості представлено негативним емоційним ставленням до майбутньої професії, а також орієнтацією на іншу професію – небажанням працювати за професією після закінчення ЗВО.

Отже, можна зазначити, що компоненти професійної свідомості забезпечують будову таких елементів образу світу професії: образ процесу праці, образ суб'єктів професійної діяльності, образ професійного «Я». Гармонійний стан таких складових образу світу є дієвим засобом профілактики маргінальності професійної свідомості студентства.

Література:

1. Бутиліна, О. В. (2012). Професійна маргінальність студентів. *Вісник Львівського університету. Серія: соціологічна*. Вип.6. 81-87.
2. Дробот, О. В. (2014). *Психосемантика управлінської свідомості керівника : монографія*. Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова; Донецьк: Східний видавничий дім. 372.
3. Дробот, О. В. (2009). *Психосемантичний аналіз професійної свідомості майбутніх менеджерів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук*. Одеса. 16.

*Пилипенко Юлія Сергіївна,
магістрант, Житомирський
державний університет
імені Івана Франка*

*Науковий керівник:
Мазяр Олег Васильович,
кандидат психологічних наук,
доцент, Житомирський
державний університет
імені Івана Франка*

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ САМООЦІНКИ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4132/>

Самооцінка як феномен у психологічній науці вивчалася з різних позицій. Вивчення її природи й основних характеристик були присвячені дослідження Б. Ананьєва, Н. Антонової, Л. Божович, С. Березовської, Д. Дякова, Є. Коця, А. Литвинчук, Є. Новікової, С. Рубіншейна, С. Брокс та інші.

Самооцінка відбиває моральну оцінку власних учинків, якостей, мотивації; це один із проявів моральної самосвідомості особистості. Зокрема, у дослідженні Е. Балашова формулюються параметри дослідження самооцінки. Йдеться про такі характеристики самооцінки як стійка-нестійка, адекватна/неадекватна та висока/низька. Відповідно до цього будується класифікація самооцінки. Висока/низька самооцінка відбиває хибне уявлення суб'єкта про себе, яке буває, відповідно, або в завищеному, або в заниженому стані [1].

Самооцінка як форма захисту особистості від втрати цілісності та відчуття психологічної слабкості забезпечує ступінь стабільності й автономності суб'єкта, але водночас може сутнісно викривлювати уявлення про себе, власний життєвий досвід, стосунки з довколишніми.

Також самооцінка може характеризуватися за такими параметрами:

- 1) *рівень*: висока, середня (зважена), низька;
- 2) *співвідношення з реальною особистісною успішністю*: адекватна/ неадекватна, завищена/занижена;
- 3) *особливості реалізації*: конфліктна/безконфліктна.

За параметром адекватності самооцінка може бути:

- *адекватною*, якщо відбиває та відповідає дійсності;
- *неадекватна*, якщо суб'єкт неправильно (неадекватно) оцінює свої здібності, вміння, навички, риси характеру тощо.

У контексті вивчення природи самооцінки та її основних характеристик, виділяють діяльнісний, середовищний та феноменологічний.

Вчені, які вивчають самооцінку, наголошують на ключовому значенні таких структурних компонентів особистості як самооцінка, самоповага, уявлення про себе.

Для вітчизняної психології притаманний так званий діяльнісний підхід у питаннях вивчення самооцінки. Самооцінка сприймається як активність особистості через самоаналіз. С. Рубинштейн пов'язує самооцінку із соціальним мотивом, заслужити повагу, виконати обов'язок, проявити себе у діяльності. На думку автора, самооцінка формує відповідальне ставлення до діяльності [2].

Одним із найбільш актуальних підходів дослідження самооцінки стає *феноменологічний підхід*. В межах цього підходу, дослідники спираються на досвід психотерапевтичної практики та надання психологічної допомоги загалом.

Феномени самооцінки та уявлення про себе є значущими для людини у розумінні власної поведінки: «Природа її (людини) самооцінки чинить глибокий вплив на процеси мислення людини, емоції, бажання, цінності та цілі. Це єдиний і найбільш важливий ключ до її поведінки. На переконання Е. Балашова, для того щоб психологічно зрозуміти людину, необхідно зрозуміти природу та ступінь її самоповаги і стандартів, за допомогою яких вона себе оцінює» [1, с. 11].

В межах *когнітивного підходу* найважливішими у формуванні самооцінки стають когнітивні процеси, позаяк мають безпосередній зв'язок з мотивацією. Когнітивні процеси регулюють процеси самопізнання та пізнання об'єктивної дійсності. Адекватна самооцінка передбачає можливість так званого когнітивного самоутвердження у комунікаційному процесі. Іншими словами, самооцінка безпосередньо

залежна від когнітивного розвитку суб'єкта, його інтелектуального зростання; і навпаки, низька самооцінка корелюють з когнітивною рутинністю особистісного функціонування.

Адекватна самооцінка передбачає досягнення нових результатів, а не відтворення минулої діяльності, тобто продуктивна діяльність «є процесом, в якому людина досягає почуття контролю над своїм життям», яка виступає умовою високої самооцінки. Як зазначає Н. Даниленко, в іншому контексті самооцінки, як соціальної установки, виділяють три аспекти (як в соціальній установці на усякий другий об'єкт): когнітивний – усвідомлення себе як об'єкту пізнання; афективний – емоційне оцінювання себе, почуття упевненості, спокою та тривоги, занепокоєння; поведінковий – поведінкове виявлення ставлення щодо себе [3].

Різні автори (С. Рудницька, М. Смульсон, В. Чепелєва) наголошують на соціальній установці як важливому чиннику самооцінки. Відповідно до цього вони розрізняють пізнавальні та емоційні процеси у системі самооцінки, а також її вплив на різні сторони життєдіяльності [4]. Тож значна частина відповідних досліджень спрямована на вивчення конкретних емоцій, пов'язаних із самооцінкою. Водночас самооцінка починає розглядатися низкою дослідників як відбиття специфічної риси особистості, себто диспозиційне утворення, яке регулює психічну активність людини.

Л. Божович та С. Рубінштейн в межах так званого *середовищного підходу* розглядають самооцінку як складову самосвідомості, продукт її розвитку.

Формування самооцінки відбувається у процесі соціалізації суб'єкта, під час свідомого засвоєння особистістю певних моральних принципів, які є актуальними у конкретному суспільстві. Самооцінка по суті відбиває власне відношення до своїх учинків на основі оцінок інших людей [2]. Особливості самооцінки визначають специфіку комунікації, соціальної контактності, ступінь критичності до себе, ставлення до невдач.

Як бачимо, на думку вчених, самооцінка є процесом самоусвідомлення особистості, оцінки власних фізичних сил і розумових здібностей, мотивації своїх вчинків, ставлення до зовнішнього світу, решти людей і до самого себе.

Самооцінка є здатністю суб'єкта оцінювати себе через виявлені здібності, здатності, відносини з людьми, риси характеру тощо.

Самооцінка формується під безпосереднім впливом оцінок, які отримує суб'єкт від довколишніх. Індивід схильний оцінювати себе так, як він думає, що його оцінюють довколишні.

Структура самооцінки розглядається дослідниками як така, що має когнітивний і емоційний компоненти, які, своєю чергою, функціонують в нерозривній єдності.

Когнітивний компонент відбиває узагальнені знання людини про себе, емоційний компонент відбиває самоставлення, «афект, який звернутий на себе». Знання про себе наповнюються емоціями [1].

Відповідно до запропонованих підходів, особистість з неадекватно завищеною самооцінкою практикує постійну безпідставну критику інших людей, їхню активність, діяльність. Це, своєю чергою, позначається на погіршенні взаємин з цими людьми. Таким чином, конфліктні стосунки та непорозуміння здебільшого є результатом неадекватно сформованої самооцінки суб'єкта. Натомість адекватний рівень самооцінки суб'єкта є умовою формування конструктивної «Я-концепції» особистості, її здатності розрізняти не лише помилки доколишніх, але й власні, що робить суб'єкта більш поблажливим, обережним у висловлюваннях та діях. Така самооцінка має позитивний вплив на життєдіяльність особистості.

При вивченні самооцінки увага зосереджується на операційних характеристиках, способах, за допомогою яких людини оцінює себе, показниках самооцінки як особистісного утворення.

Література:

1. Балашов Е. М. Теоретичні підходи до вивчення чинників мотивації саморегульованого навчання студентів. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. Т. 2(1). С. 10-16.
2. Всеукраїнська науково-практична конференція для молодих учених «Актуальні проблеми особистісного зростання» (м. Житомир, Україна; 19 квітня 2019 року). Форма участі – очна, доповідь на тему: «Умови особистісного зростання літературно обдарованої особистості», публікація тез.
3. Даниленко Н. М. Ставлення до власної зовнішності в структурі ціннісних і смисложиттєвих орієнтацій дівчат юнацького віку. *Теорія і практика сучасної психології*. Запоріжжя, 2019. № 1. Т. 2. С. 39-42.
4. Дискурсивні технології самопроектування особистості: монографія / Н. В. Чепелева, М. Л. Смульсон, С. Ю. Рудницька, О. В. Зазимко та ін.; за ред. Н. В. Чепелевої. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2019. 170 с.

*Корчагін Микола Валерійович,
кандидат наук з фізичного
виховання і спорту, доцент,
Інститут підготовки юридичних
кадрів для Служби безпеки
України Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

КОРЕКЦІЯ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ ЯКОСТЕЙ КУРСАНТІВ ЗАСОБАМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4122/>

Актуальність. Враховуючи особливості участі підрозділів Збройних Сил України у реальних військових операціях та досвід ведення бойових дій, великого значення набуває фізична готовність військовослужбовців до виконання завдань за призначенням у формуванні якої основну роль відіграє спеціальна фізична підготовка [1, 5, 6]. Науковці стверджують, що завданням спеціальної (професійно-прикладної) фізичної підготовки є не лише забезпечення фізичної готовності, але й розвиток та удосконалення основних психофізіологічних якостей відповідно до профілю майбутньої професійної діяльності [4].

Автори вітчизняних наукових праць О. Кокун, Т. Ткачук, М. Корольчук, В. Крайнюк, А. Косенко стверджують, що в останні роки психофізіологічні показники української молоді мають чітко виражену тенденцію до погіршення [2, 3]. За їхніми даними зменшилась ефективність функціонування сенсорних та сенсомоторних систем, значно знизилися параметри пам'яті й уваги, погіршились показники мотивації до навчальної діяльності.

Актуальність наукових досліджень в цьому напрямку зумовлюється необхідністю вирішення науково-прикладного завдання щодо можливості корекції психофізіологічних якостей курсантів засобами спеціальної фізичної підготовки.

Матеріал і методи дослідження. Дослідження проводилося у період з вересня 2020 року по жовтень 2021 року на базі Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба і було спрямовано на визначення динаміки показників психофізіологічних якостей курсантів. В експерименті було задіяно 26 курсантів експериментальної групи (ЕГ), які займалися за програмою спеціальної фізичної підготовки, що базувалася на (пріоритетному використанні військово-прикладних фізичних вправ та фізичних вправ стандартів спеціальної фізичної підготовки) та 35 курсантів контрольної групи (КГ), які займалися за чинною системою фізичної підготовки курсантів. Середній вік військовослужбовців до початку експерименту складав 17,7 років.

Для вирішення завдань дослідження було використано наступні методи дослідження: теоретичний аналіз, педагогічний експеримент, психодіагностичні (коректурна проба Бурбона-Анфімова) та методи математичної обробки отриманих результатів (одновимірний статистичний аналіз). Вірогідність розходжень оцінювалася за t – критерієм Стюдента і вважалася статистично значущою при $p < 0,05$.

Результати дослідження та їх обговорення.

В ході педагогічного експерименту визначався вплив засобів спеціальної фізичної підготовки на показники психофізіологічних якостей курсантів. За допомогою коректурної проби Бурдона-Анфімова досліджувались показники швидкості уваги, стійкості та концентрації уваги та коефіцієнту розумової працездатності.

Аналіз показників представників двох груп до експерименту засвідчив відсутність достовірної різниці (табл. 1).

Порівняльний аналіз результатів експерименту продемонстрував покращення рівня розвитку психофізіологічних якостей представників ЕГ по відношенню до респондентів КГ (табл. 1):

швидкості уваги на 5,8 % (різниця є статистично достовірною);

стійкості концентрації уваги на 12,3 % (різниця є статистично достовірною);

коефіцієнту розумової продуктивності на 2,0 % (різниця є статистично достовірною).

Таблиця 1

Результати дослідження
показників психофізіологічних якостей курсантів (n=61)

Період визначення	ЕГ (n=26) $\bar{x} \pm m$	КГ (n=35) $\bar{x} \pm m$	Рівень значимості	
			t	p
Швидкість уваги, знак/с				
До експерименту	4,45 ± 0,17	4,36 ± 0,08	0,47	p>0,05
Після експерименту	4,78 ± 0,13	4,43 ± 0,07	2,39	p<0,05
Стійкість концентрації уваги, бал				
До експерименту	344,25±26,08	334,31±17,40	0,32	p>0,05
Після експерименту	393,73±18,44	341,30±16,19	2,14	p<0,05
Коефіцієнт розумової продуктивності, знаків				
До експерименту	1055,44 ± 61,21	990,23 ± 30,81	0,95	p>0,05
Після експерименту	1224,01 ± 38,03	1129,74 ± 18,03	2,24	p<0,05

Проведене дослідження підтверджує результати попередніх досліджень про позитивний вплив спеціальної фізичної підготовки на рівень розвитку професійно важливих психофізіологічних якостей курсантів вищих військових закладів [7].

Висновок. Результати проведеного засвідчують можливість покращення показників професійно важливих психофізіологічних якостей курсантів засобами спеціальної фізичної підготовки в навчальному процесі здобувачів вищої військової освіти.

Література:

1. Гусак О. Д., Романчук С. В., Роль фізичної підготовки у вирішенні завдань психологічної підготовки військовослужбовців. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 4. С. 61-64.
2. Кокун О. М., Ткачук Т. М. Психологічний супровід професійної діяльності вчителів. *Гуманітарна освіта в профільних вищих навчальних закладах: проблеми і перспективи: Матер. VI Всеукр. наук./практ. конф.* – К.: НАУ, 2005. – С. 148.
3. Корольчук М. С., Крайнюк В. М., Косенко А. Ф. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я: Монографія. За заг. ред. М. С. Корольчука. – К.: Інкос, 2002. – 272 с.
4. Корчагін М. В., Ольховий О. М., Курбакова С. В.. Залежність успішності професійної діяльності військовослужбовців-операторів від рівня психофізіологічних якостей. *Спортивний вісник Придніпров'я*. – Дніпро, 2017. – № 3. – С. 65-68.

5. Попович О. І., Федак С. С., Романчук С. В. Спеціальна фізична підготовка як засіб адаптації до стрес-факторів навчально-бойової і бойової діяльності військовослужбовців. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. № 11. 2010. С. 88-90.
6. Хомчак Р. Б., Бойко В. О. Педагогічні аспекти психологічної підготовки військовослужбовців в сучасних умовах. *Історичні, соціальні та організаційні аспекти проблем дослідження воєнної науки і освіти*. 2017. – 137-141 с.
7. Klymovych V., Korchagin M., Olkhovoyi O., Oderov A., Romanchuk S. The Influence of the System of Physical Education of Higher Educational School on the Level of Psychophysiological Qualities of Young People. *Sport Mont* 17 (2019) 2, 93-97.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

<i>Yana Ruslanivna Petrenko</i> THE ROLE OF STARTUPS IN THE FORMATION OF GLOBAL BUSINESS ECOSYSTEMS.....	3
<i>Yurii Kretov, Halyna Mozghova</i> DATA-DRIVEN MARKETING AS A KEY FACTOR OF MODERN BUSINESS.....	9
<i>Бистров Михайло Володимирович, Бистрова Ірина Яківна</i> ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ ГНУЧКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	12
<i>Курганська Елеонора Іванівна</i> СПЕЦИФІКА КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	15
<i>Кутідзе Людмила Сергіївна, Матохнюк Діана Дмитрівна</i> РЕГІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ.....	18
<i>Марусич Ярина Іванівна</i> СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ ТОВ “НОВА ПОШТА”.....	21
<i>Нечаюк Ірина Борисівна</i> ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ.....	22
<i>Поворозник Микола Юрійович</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНЖИНІРИНГОВИХ КАНАЛІВ МІЖНАРОДНОГО НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ОБМІНУ: МЕТОДИЧНІ І ТАКТИЧНІ ШЛЯХИ.....	26
<i>Соріна Оксана Олександрівна, Костенко Маргарита Віталіївна, Костенко Сергій Юрійович</i> КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	30

Ханенко Алла Валеріївна НАТУРАЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО
І ТОВАРНЕ ВИРОБНИЦТВО. ТОВАР ТА ЙОГО СКЛАДОВІ.....32

Шавріна Юлія Віталіївна, Нестеренко Оксана Олександрівна
ЗМІНИ В ОБЛІКОВІЙ ПОЛІТИЦІ ПОДПРИЄМСТВА
З ВВЕДЕННЯМ ВОЄННОГО СТАНУ.....34

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Безносюк Валерія Сергіївна ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
РИНКУ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ.....38

Безрадна Анна Леонідівна ВИТРАТИ НА ПРАВОВУ ДОПОМОГУ.....41

Биндюк Катерина Геннадіївна ПРАВОВЕ РОЗУМІННЯ
ПРИНЦИПУ МИРНОГО ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ.....45

Бідалова Карина Сергіївна ДОТРИМАННЯ НОРМ
ТА ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....47

Грабовська Оксана Олександрівна ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ
ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ
ЗВЕРНЕННЯМ ДО СУДУ З ЦИВІЛЬНИМ ПОЗОВОМ.....49

Лутай Дарина Анатоліївна, Білан Софія Андріївна
ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....53

Наумець Ярослав Максимович ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ,
ЗАВДАНОЇ НЕЗАКОННИМИ ДІЯМИ ОРГАНІВ,
ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ
ДІЯЛЬНІСТЬ, ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ,
ПРОКУРАТУРИ І СУДУ.....56

Петришина Марина Олександрівна ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ СТВОРЕННЯ
НАЛЕЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ТА ПРАВОВИХ ПЕРЕДУМОВ
РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКИХ СТРУКТУР В УКРАЇНІ.....63

Федуняк Ігор Осипович ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА
ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ТУРИЗМУ.....67

Чернега Софія Олександрівна ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ
ШКОДИ ЗАВДАНОЇ ВТОРГНЕННЯМ ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА
НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ.....69

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Воротинцева Ірина Анатоліївна ФОРМУВАННЯ ОСНОВ
СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ
ЗАСОБАМИ КАЗКИ.....73

Гроза Марія, Савчук Надія Антонівна МОНИТОРИНГ СИСТЕМИ
ПОКАЗНИКІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....77

Дубовик Ганна Сергіївна ВИХОВАННЯ ІНІЦІАТИВНОСТІ
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В
СЮЖЕТНО-РОЛЬОВІЙ ГРІ.....80

Перевертень Тетяна Вікторівна ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....84

Романюк Вікторія Леонідівна ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ
НАВЧАННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ
КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.....88

Туманова Юлія Володимирівна ЗМІСТ ТА ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ
БАКАЛАВРІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ.....93

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Чеканов Всеволод Юрійович ФАКТИ ВІРТУАЛЬНІ І ФАКТИ РЕАЛЬНІ: ДОСВІД СПОСТЕРЕЖЕНЬ.....	95
--	----

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Нечаюк Людмила Григорівна ПАРАЛЕЛЬНИЙ ВИМІР ДВОХ СВІТІВ: ДАВНЬОРУСЬКИЙ І СУЧАСНИЙ У ТВОРІ ВОЛОДИМИРА МАЛИКА «ГОРИТЬ СВІЧА».....	97
--	----

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Шудрик Катерина Сергіївна, Єгорова Ксенія Григорівна ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....	101
--	-----

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Yulia Balan CAN INTERNATIONAL INSTITUTIONS MAINTAIN PEACE IN A POST-LIBERAL ORDER?.....	104
Бокоч Вікторія Михайлівна ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО РЕЛІГІЮ ТА ЦЕРКВУ.....	107
Піскун Юлія Олегівна ПОШУК ТУРЕЧЧИНОЮ НОВОГО БАЛАНСУ СИЛ У ВІДНОСИНАХ З ДЕРЖАВОЮ ІЗРАЇЛЬ.....	112

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Шевцов Анатолій Леонідович ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ.....	115
---	-----

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

<i>Романова Наталія Федорівна, Тимошенко Наталія Євгенівна</i> ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У СФЕРІ ПАЛІАТИВНОЇ ДОПОМОГИ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ДЕМЕНЦІЄЮ.....	119
--	-----

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

<i>Дробот Ольга Вячеславівна</i> ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ МАРГІНАЛЬНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ.....	123
<i>Пилипенко Юлія Сергіївна</i> ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ САМООЦІНКИ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ.....	125

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

<i>Корчагін Микола Валерійович</i> КОРЕКЦІЯ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ ЯКОСТЕЙ КУРСАНТІВ ЗАСОБАМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	129
--	-----

Наукове видання

«Економіко-правові дискусії»

Рік заснування – 2014

Видання виходить 10 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 03.12.2022р.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк на дублюкаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 80 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net

